

E- DEMOKRASİ KAVRAMININ TÜRKİYE'DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN WEB SİTELERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Olkant Eren EROL

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ**

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL**

**E- DEMOKRASİ KAVRAMININ TÜRKİYE’DE BÜYÜKŞEHİR
BELEDİyelerİNİN WEB SİTELERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Olkant Eren EROL

Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

MAYIS 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	11
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	12
KISALTMALAR.....	13
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	15
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	16
BİRİNCİ BÖLÜM	19
DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ VE YEREL YÖNETİMLERDE KATILIMCILIK ARAÇLARI	19
1.1. Demokrasi ve Kent Kavramları	19
1.2. Demokrasinin Temel İlkeleri	22
1.2.1. Özgürlük	23
1.2.2. Eşitlik	24
1.2.3. Siyasal Katılım.....	26
1.2.4. Temsil	26
1.3. Modern Demokrasilerde Olması Gereken Nitelikler	27
1.3.1. İfade Özgürlüğü	28
1.3.2. Serbest Örgütlenme ve Toplanma Hakkı (Örgüt Kurabilme ve Katılma)	28
1.3.3. Oy Kullanma	28
1.3.4. Kamu Görevlerinde Bulunma Hakkı	29

1.3.5. Siyasilerin Oy Toplamada Rekabet Hakkı.....	29
1.3.6. Serbest ve Adil Seçimler.....	29
1.3.7. Alternatif Kaynaklardan Bilgi Toplama	30
1.4. Demokrasinin Anayasal Güvenceleri	30
1.5. Demokrasinin Araçları.....	32
1.6. Egemenliğin İcrası Bakımından Demokrasi Türleri	36
1.6.1. Doğrudan Demokrasi	36
1.6.2. Doğrudan Demokrasiye Bir Örnek Olarak Atina Demokrasisi	37
1.6.3. Yarı Doğrudan Demokrasi	41
1.6.4. Temsili Demokrasi.....	42
1.6.5. Temsili Demokrasinin Krizi	44
1.7. Katılımcı Demokrasi.....	46
1.9. Demokrasinin Yerel Yönetimlerle İlişkisi	49
1.10. Yerelde Katılım.....	51
1.10.1. Yönetişim.....	53
1.11. Yerel Yönetimlerde Demokrasinin Katılımcı Araçları.....	61
1.11.1. Yerel Seçimler	61
1.11.2. Yerel Yönetimlerde Referandum.....	62
1.11.3. Halk Toplantıları.....	64
1.11.4. Halk Günleri ve Muhtar Toplantıları	64
1.11.5. Yurttaş Kurulları	65
1.11.6. Meclis Toplantılarına Katılım.....	65
1.11.7. İhtisas Komisyonları	66
1.11.8. Danışma Kurulları.....	67
1.11.9. Kamuoyu Yoklamaları.....	67
1.11.10. Dilekçe ve Kişisel Başvuru	68
1.11.11. Kent Konseyleri	68

İKİNCİ BÖLÜM.....	70
E- DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ	70
2.1. E- Demokrasi Kavramı	70
2.2. E- Demokrasiyi Doğuran Koşullar	73
2.2.1. Bilgi Toplumu	73
2.2.2. Temsili Demokrasinin Krizi	74
2.2.3. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişimi	75
2.3. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri	76
2.4. BİT'lerin Yerel Yönetimlerdeki Kullanım Alanları	77
2.4.1. Çağrı Merkezleri	77
2.4.2. Elektronik Belge Yönetimi	78
2.4.3. Kiosk Makineleri	78
2.4.4. Intranet	78
2.5. E- Demokrasinin Gelişim Süreci	79
2.6. Teledemokrasi	80
2.7. Siber Demokrasi	82
2.8. Elektronik Demokratikleşme	84
2.9. E- Demokrasi Modelleri	89
2.9.1. Åström Modeli	89
2.9.2. Nair'in E- Demokrasi Modeli	92
2.9.3. Caldow'un E- Demokrasi Modeli	93
2.9.4. OECD E- Demokrasi Modeli	95
2.9.5. Tero Päivärinta ve Øystein Sæbø'nun E- Demokrasi Modelleri	96
2.10. E- Katılımcılık	99
2.10.1. E- Katılımcılığın Kavramsal Çerçevesi	99
2.10.2. E- Katılımın Hedefleri	100

2.10.3. E- Katılımın Paydaşları.....	101
2.10.4. E- Katılım Süreçleri	102
2.10.5. E- Katılımın Temel İşlevleri Üzerine Bir Tipoloji	104
2.10.6. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Aracılığıyla E- Katılımcılığın Kullanıldığı Alanlar	105
2.10.7. E- Katılımcılıkta Politika Oluşturma Aşamaları.....	105
2.10.8. Politika Oluşturulmasında Kullanılan E- Katılımcılık Araçları..	107
2.10.9. Sosyal Medyanın E- Katılımcılıktaki Yeri	108
2.10.10. E- Katılımcılığın Önündeki Zorluklar	110
2.11. E- Oylama	113
2.11.1. E- Oylamada Kimlik Doğrulama ve Gizli Oy İlkesinin Sağlanması	115
2.11.2. E- Oylamanın Karşılaştığı Sorunlar.....	117
2.12. Farklı Ülkelerdeki Yerel Yönetimlerde E- Demokrasi Uygulamalarına Dair Örnekler	118
2.12.1. Milton Keynes Belediyesi Genç Katılımcılık Örneği.....	118
2.12.2. Minnesota E- Demokrasi Projesi	119
2.12.3. New York Şehri Dinle Web Forumu	123
2.12.4. Virginia Hükümeti Podcast Projesi.....	123
2.12.5. Kaliforniya Hükümeti Web Sitesi (www.ca.gov).....	123
2.12.6. Teksas Corpus Christi Belediyesi, Başkana Bildirin	124
2.12.7. Florida Delray Beach Şehir Belediyesi Çevrimiçi İş birliği	124
2.12.8. Paris Belediyesi E- Katılımcı Bütçe	124
2.12.9. Brezilya: Belo Horizonte Belediyesi E- Katılımcı Bütçe	124
2.12.10. Melbourne'nün Geleceği Wiki – Kitle Kaynaklı Şehir Planlaması	125
2.12.11. Berlin, Linchtenberg E- Katılımcı Bütçeleme	126
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	129

TÜRKİYE’DEKİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN WEB SİTELERİNİN	
E- DEMOKRASİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	129
3.1. Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluşu ve Organları	129
3.2. Türkiye’deki Yerel Yönetimlerde E- Demokrasi Gelişmeleri.....	130
3.2.1. YerelNET Projesi.....	131
3.2.2. Yerel Bilgi Projesi.....	132
3.2.3. İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği (Bizizmir.com).....	133
3.2.4. Ankara Büyükşehir Belediyesi TV (www.ankara.com.tr).....	134
3.2.5. Antalya, Muratpaşa Belediyesi Komşu Meclisi Uygulaması	134
3.3. OECD E- Demokrasi Modeli Bağlamında Büyükşehir Belediyelerinin	
Web Sitelerinin İncelenmesi.....	137
3.3.1. Bilgilendirme Aşaması.....	138
3.3.2. Danışma Aşaması.....	150
SONUÇ	154
KAYNAKÇA.....	159
TABLolar LİSTESİ	174
ŞEKİLLER LİSTESİ	175
ÖZGEÇMİŞ	176

TEZ ONAY SAYFASI

Olkant Eren EROL tarafından hazırlanan “E- DEMOKRASİ KAVRAMININ TÜRKİYE’DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN WEB SİTELERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL

Tez Danışmanı, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Savunma sınavı tarihi

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Emine ÇELİKSOY (ÇAKÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Utku AYBUDAK (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yaptığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Olkant Eren EROL

İmza :

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı, sevgili dayım Talat Kelleci'ye ithaf ediyorum.

Bu süreçte maddi ve manevi açıdan desteklerini sakınmayan aile üyelerime teşekkür ederim. Ayrıca eğitim hayatımın belirli dönemlerinde tanışıp, hayatımda daimi bir varlık kazanan yakın dostlarıma ve öğretmenlerime tek tek teşekkür ediyorum.

Çalışma sürecinde danışmanlığımı üstlenen Dr. Metin ÖZKARAL'a, şükranlarımı sunarım.

ÖZ

Eski Yunan sitelerinde ortaya çıkan demokrasi düşüncesi, özünde halkın yönetime katılmasını amaçlamaktadır. Halkın katılımının ne şekilde gerçekleşeceği ise, içinde bulunulan döneme göre değişiklik göstermektedir. Kökeninde doğrudan katılımı amaçlayan demokrasi düşüncesi doğrudan, yarı doğrudan ve temsili bir sistem çerçevesinde uygulanmıştır. 18. Yüzyıldan itibaren dünya genelinde, temsili demokrasi sistemi popüler bir konuma gelmiştir. Egemenlik fenomeni, pratik anlamda halktan uzaklaştırılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren temsili demokrasi, sistemselsel bir krize sürüklenmiştir. Gelişen teknoloji ve bilgi toplumunun da etkileriyle daha katılımcı bir demokrasi anlayışı gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda demokrasinin katılımcı araçları, teknolojiden maksimum verim almayı amaçlayacak şekilde bir yenilenme sürecine girmiştir.

Bu tez çalışması Türkiye’de bulunan büyükşehir belediyelerinin e-demokrasi uygulamaları üzerine odaklanmakta ve bu hususta hangi noktaya gelindiğini inceleme çabası taşımaktadır. Çalışma gereği, büyükşehir belediyelerinin web sitelerindeki mevcut e-demokrasi öğeleri incelenerek, e-demokrasi düşüncesinin hangi aşamasına geldiği sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin e-demokrasi uygulamaları bilgilendirme aşaması, danışma aşaması, aktif katılım aşaması olacak şekilde, üç aşamada değerlendirilmiştir.

Yapılan incelemeler neticesinde Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin e-demokrasi uygulamalarının en başarılı olduğu seviye bilgilendirme aşaması olarak görülmektedir. Danışma aşamasına yönelik uygulamaların büyük bir çoğunluğunda, belediye ve halk arasındaki iletişim eş zamanlı gerçekleşmemektedir. Aktif katılım aşamasına yönelik birkaç e-dilekçe uygulaması dışında, herhangi bir uygulama ise bulunmamaktadır. Büyükşehir belediyelerinin tartışma forumları, çevrimiçi vatandaş jürileri gibi iletişimin daha yoğun olduğu ve aynı zamanda vatandaşların kendi aralarında da iletişim kurabileceği araçlara yoğunlaşması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi; E-Demokrasi; E-Katılım; Yerel Yönetimlerde E-demokrasi uygulamaları; Büyükşehir Belediyelerinde E-Demokrasi Uygulamaları

ABSTRACT

The idea of democracy, which emerged in the Ancient Greek city-state Athens, essentially aims at the participation of the people in the governance. The way in which the participation of the public will take place varies according to the current period. The idea of democracy, which originally aimed at direct participation, was evolved within the framework of a direct, semi- direct and representative system. Since the 18th century, the representative democracy system has become popular throughout the world. The phenomenon of sovereignty has practically been removed from the people. Since the second half of the 20th century, representative democracy has been dragged into a systemic crisis. With the effects of developing technology and information society, a more participatory democracy approach has come to the fore. In this direction, participatory tools of democracy have entered a process of renewal in a way that aims to get maximum efficiency from technology.

This thesis study focuses on the e-democracy practices of metropolitan municipalities in Turkey and tries to examine the phase reached in this regard. As a requirement of the study, the current e-democracy elements on the websites of metropolitan municipalities were examined, and the question of what stage the e-democracy thought had reached was tried to be answered. The e-democracy practices of the metropolitan municipalities were evaluated in three stages: the information stage, the consultation stage, and the active participation stage.

As a result of the examinations, it is seen that the most successful level of e-democracy applications of metropolitan municipalities in Turkey is the information stage. In most of the applications for the consultation phase, the communication between the municipality and the public does not occur simultaneously. Apart from a few e-petition applications for the active participation phase, there is no application. Metropolitan municipalities need to focus on tools such as discussion forums, where communication is more intense and at the same time, citizens can communicate with each other.

Key Words: Democracy; E-Democracy; E-Participation; E-Democracy Practices in Local Governments; E-Democracy Practices in Metropolitan Municipalities

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Büyükşehir Belediyelerinde E- Demokrasi Uygulamaları ve Web Sitelerinin İncelenmesi
Tezin Yazarı	Olkant Eren EROL
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Metin ÖZKARAL
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	2021
Tezin Alanı	Kamu Yönetimi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	178
Anahtar Kelimeler	E- demokrasi, Büyükşehir Belediyelerinde E- Demokrasi, E- Katılım

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Research of Metropolitan Municipalities's E- Democracy Applications and Websites
Author of the Thesis	Olkant Eren EROL
Advisor of the Thesis	Asst. Prof. Metin ÖZKARAL
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	2021
Field of the Thesis	Public Administration
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	178
Keywords	E- Democracy; E- Democracy on Metropolitan Municipalities; E- Participation

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	:	Aktaran
BİT	:	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	:	Birleşmiş Milletler
C	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
Ed	:	Editör
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
S	:	Sayı
Ss	:	Sayfa Sayısı
TBMM:		Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TODAİE:		Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
YYAEM:		Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu; e-demokrasi anlayışının gelişimi, modelleri ve uygulamalarına ek olarak Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin e- demokrasi uygulamalarından oluşmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yürütülen bu çalışmanın amacı, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin demokrasi düşüncesi üzerindeki etkilerini yerel ölçekte ortaya koymaktır. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin e- demokrasi bağlamındaki uygulamaları OECD modeli baz alınarak, büyükşehir belediyelerinin web sitelerinin incelenmesi yoluyla değerlendirilecektir. İnceleme neticesinde büyükşehir belediyelerinin e- demokrasinin uygulanmasında hangi aşamada olduğu, elde edilen veriler üzerinden analiz edilmeye çalışılacaktır.

E- demokrasi düşüncesi, yerli literatürde genellikle e- devletleşme hususunun bir alt dalı olarak sınırlı ve merkezi bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışma, e- demokrasi anlayışını yerel düzeyde ve e- devlet anlayışından bağımsız bir şekilde alınmıştır. Bu kapsamda yürütülen bu çalışmada, demokrasi düşüncesinin gelişimine ve BİT’in demokrasinin katılımcılık düzeyini arttırmak amacıyla bir araç olarak kullanılmasına odaklanmıştır. Odaklanılan hususlar çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin web sitelerinin incelenmesiyle gözlemlenmek istenmiştir. Literatüre katkı sağlayan benzer çalışmalar mevcuttur. Bu çalışma, demokrasi düşüncesi kapsamlı bir şekilde ele alması, demokrasinin katılımcılık araçlarının bilgi toplumunda geçirdiği değişimin gözlemlenebilmesi ve büyükşehir belediyelerinin e- demokrasi uygulamaları hakkında güncel bilgiler sağlaması açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Birincil ve ikincil kaynaklara dayalı olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler neticesinde karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmada kullanılan kaynaklar; araştırma konusu hakkında yayınlanan makale, kitap, dergi, elektronik yayınlar, resmi web siteleri, uluslararası örgütler

tarafından yayınlanan kılavuzlar, mevzuat, yüksek lisans ve doktora tezlerini kapsamaktadır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Demokrasi düşüncesinin özünde var olan ve halka ait olan egemenlik fenomeni zaman içerisinde halktan kısmen ayrıştırılmıştır. Gelişen koşullar ve teknoloji aracılığıyla “bilgi toplumu” veya “bilgi çağı” olarak adlandırılan bir döneme girilmiştir. Bu dönemin yarattığı etkiler ve bilgi toplumunun beklentileri temsili demokrasinin kriz içerisine sürüklenmesine katkı sağlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, internet ve web teknolojisinin hızlı bir şekilde gelişim göstermesiyle beraber bilgi kavramı önemli bir değer kazanırken, bilgiye erişimde önemli bir düzeyde kolaylaşmıştır. Bilginin değer kazanması ve temsili demokrasinin yaşadığı kriz, kamu yönetimlerini daha şeffaf ve katılımcı yaklaşımları benimsemeye zorlamıştır.

Klasik demokrasi düşüncesinin doğrudan katılımcı araçlarının, ulus devlet anlayışından bu yana büyüyen devlet aygıtında uygulanabilirliğini kısıtlayan fiziki koşullar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte aşılmıştır. Bu doğrultuda demokrasi düşüncesi 20. Yüzyılın son çeyreğinde BİT’lerden yararlanarak daha katılımcı ve şeffaf bir anlayışla doğrudan demokrasi anlayışına yaklaşacak biçimde evrimleşmiştir. Demokrasi düşüncesinin hakim olduğu kamu yönetimleri, demokratik kültürün gelişmesi bakımından bu değişime ayak uydurma gayretindedirler. Bu doğrultuda icra edilen uygulama örneklerindeki katılımcılık boyutları farklılık göstermektedir. Yerel yönetimler başta olmak üzere e-demokrasi uygulamalarının geliştirilmesi ve katılım boyutunun artırılmasıyla birlikte kamu yöneticilerinin ve siyasilerin üzerindeki görev ve sorumlulukların halk ile paylaşılması, kamu yöneticilerinin ve siyasilerin yüklerinin hafifletilmesine, vatandaşın bilinç kazanmasına, demokrasi kültürünün gelişmesine ve kamu hizmetlerinin daha verimli bir hal almasına olanak sağlayacaktır.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki otuz büyükşehir belediyesi oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini gereği Türkiye’deki otuz büyükşehir belediyesinin web siteleri, e-demokrasi öğeleri çerçevesinde incelenmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Çalışmanın kapsamı e-demokrasi anlayışının gelişim süreci, modelleri, örnekleri ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na tabi olan ve güncel sayısı 30'u bulan büyükşehir belediyelerinin web sitelerinde yer alan e- demokrasiye yönelik bilgilerdir. Çalışma kapsamında; Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van illerini kapsayan büyükşehir belediyelerinin web siteleri incelenmiştir. Çalışma sırasında karşılaşılan güçlükler genellikle kaynaklara erişim konusunda yaşanmıştır. E- demokrasi konusu yerli literatürde az yer kaplamaktadır. Pandemi şartları dolayısıyla bazı kaynaklara erişimde zorluklar yaşanmıştır. Araştırmanın son bölümünde bazı büyükşehir belediyelerinin web sitelerinde bilgilerin son derecede düzensiz şekilde var olması da aranılan bilgiye erişimi zorlaştırmıştır.

GİRİŞ

Demokrasi kavramı, çoğu ideoloji tarafından yorumlanan ve en çok tartışılan düşünsel kavramlardan biridir. Demokrasi düşüncesinin özünde egemenlik halka ait bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Halkın egemenliği kullanım şekilleri farklı dönemlerde farklı şekilde tezahür etmiştir. Bu durum, değişen koşullara göre demokrasinin gerek düşünsel gerek pratik alanda gelişmesini ve farklı modellerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bilinen ilk demokrasi modeli olan, doğrudan demokrasi modelinde halk, karar verme sürecine doğrudan katılırken ilerleyen dönemlerde temsilciler vasıtasıyla katılmak durumunda katılmıştır. Fakat, demokrasinin ilerleyiş sürecine baktığımızda değişen koşullar içerisinde, pratik alanda egemenliğin halk tarafından dolaylı bir şekilde kullanılmasına rağmen, düşünsel alanda demokrasinin kökenlerine (doğrudan demokrasi) düşüncesine tekrar ulaşma arzusu yattığını söylemek mümkündür.

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileriyle birlikte demokrasinin katılımcı araçları da bir dönüşüm yaşamıştır. Yer ve zaman gibi fiziksel sınırları ortadan kaldıran bu gelişmeler neticesinde, halkın karar alma süreçlerine daha yoğun bir şekilde katılabilmesinin önü açılmıştır. Aynı zamanda bilgi toplumu içerisinde, bilgi kavramının değer kazanmıştır. Dolayısıyla bilgi toplumunun vatandaşları, kamusal bilgiye erişme isteği ve kararlara etki edebilme arzusu taşımaktadır. Bu taleplerin karşılanabilmesi hususunda ise BİT kullanımı önemli derecede potansiyele sahiptir. Günümüzde yerel ve merkezi kamu yönetimleri bilgi ve iletişim teknolojilerinden az ya da çok fark etmeksizin yararlanmaktadır. Bu çalışmanın temel gayeleri demokrasinin elektronikleşme serüvenini anlamak ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin e-demokrasi kavramından ne kadar istifade edebildiğini analiz etmek olacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, demokrasi kavramı detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu hususta demokrasinin temel nitelikleri, yerel yönetimlerle ilişkisi ve kavramsal boyutu, egemenliğin icrası bakımından demokrasi türleri, radikal demokrasi örnekleri olarak müzakereci demokrasi ve katılımcı demokrasi modellerine değinilecektir. Aynı zamanda, demokrasinin katılım araçları üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde e-demokrasi kavramının gelişim süreci ele alınacaktır. Önemli e-demokrasi modelleri ve e- demokrasinin ayrılmaz parçaları olan e-katılım ve e-oylama fenomenleri incelenecektir. Bunlara ek olarak, dünyanın farklı

lkelerindeki yerel yönetimlerin e- demokrasi uygulamaları ve Türkiye’deki yerel yönetimlerin e-demokrasi uygulamalarından örnekler sunulacaktır.

Çalışmanın nc bölümünde, OECD’nin e-demokrasi modeli baz alınarak Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin web siteleri incelenecektir. Çalışmanın bu kısmında web siteler yalnızca e-demokrasi boyutunda incelemeye tabi tutulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ VE YEREL YÖNETİMLERDE KATILIMCILIK ARAÇLARI

1.1. Demokrasi ve Kent Kavramları

Günümüzde popüler bir kavram olan demokrasinin kökenleri eski Yunan şehir devletlerine uzanmaktadır. Bütünden parçaya doğru analiz etmenin kolaylık sağlayacağını düşünerek, etimolojik olarak demokrasiyi inceleyeceğiz. Demokrasi kavramı, eski Yunancada “demokratia” olarak tabir edilmekteydi. “Demokratia” ise, halkın yönetimi anlamında yorumlanmaktadır. Demokratia kelimesine yakından baktığımızda ise, “demos” ve “cratos” sözcüklerinin birleşiminden türetildiğini görmekteyiz. Eski Yunancada “demos” halk, “cratos” iktidar anlamı taşımaktaydı (KAYPAK, 2012, s. 173). Demos sözcüğü genel bir şekilde halkı nitelemek için kullanılmış olsa da özünde halkın yoksul kesimini ifade eden ya da halkın çoğunluğunu belirten bir iç anlam taşımaktadır (Heywood, 2013, s. 102).

Demokrasi kavramı günümüze kadar pek çok düşünür tarafından yorumlanıp, tanımlanmıştır. İki kelimenin birleşiminden oluşan demokrasi sözcüğü hakkında genel olarak; Abraham Lincoln’un de dediği gibi “halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi” ifadesi tanımlamaların ana hatlarını belirtmekte yeterli görülecektir. Sartori’ye göre; demokrasi var olduğu süreçten itibaren pek çok düşünür tarafından yorumlanagelmıştır. Tarih boyunca farklı düşünürlerin yorumlarıyla şekillenen demokrasi, adeta bir medeniyet imgesi konumuna yükselmiştir. Farklı kalemlerin katkıları demokrasiyi daha muallak bir vaziyete sürüklemiştir. Demokrasi düşüncesi geliştikçe, meşruiyeti sağlamak adına ideolojiler tarafından daha fazla kullanılması da kaçınılmaz olmuştur (Baştürk, 2011, s. 40).

Demokrasi birçok kişi tarafından ve birçok kez farklı tanımlanmalar ile anlam karmaşası içerisine sürüklenmiştir. Kimi çoğunluğun yönetimi olarak tanımlarken. Kimileri ise; yoksulların yönetimi şeklinde tanımlamıştır. Bazıları halk için yönetim ilkesini ön plana çıkarıp; halkın faydasına yönelik, halkın katılımı dikkate alınmaksızın karar verilen bir sistem olarak yorumlamıştır. Bir diğer görüşe göreyse, sosyo-ekonomik eşitsizliği azaltmaya yönelik, toplumsal refah üzerindeki reformu amaçlayan bir sistem olarak görmüştür (Heywood, 2013, s. 102). Scmitter, politikacıların son zamanlarda

demokrasiyi, kendi davranışlarına uygun bir biçimde yorumlamalarının bu kavramın içinin boşaltılmasında etkin olduğunu söylemiştir. Ayrıca, akademik alanda da demokrasi kelimesi önüne bir sıfat almadan kullanılmakta şüphe edilen belirsiz bir kavram olmaya sürüklenmiştir. Yine aynı makalede, Robert Dahl'ın bu alandaki kavram karmaşasından kurtulmak için “poliarşi”yi tanıtmaya çalışmasından bahsetmektedir. Bu durumu genel olarak özetlemek gerekirse; iyi ya da kötü, çağdaş siyasi söylemin sloganı olarak demokrasiye “sıkışıp kaldık”. Günümüzde demokrasi; özgürlük ve daha iyi bir yaşam isteği anlamına gelen bir kavrama dönüşmüştür. (Schmitter & Karl, 1991, s. 4).

Demokrasi hakkında yapılan tanımlamaların çoğunun ortak noktası eşitlik fikrini vurgulamasıdır. Aristoteles'e göre; demokratlar, demokrasinin tohumunu özgürlük düşüncesi etrafında yeşertmişlerdir. Yönetilenlerin de yönetici konumunda olmaları işte bu özgürlük düşüncesinin göstergesidir. Liyakat eşitliğine dayalı demokrasilerde, adaletli bir yönetim sağlamak da yeterli görülebilirler. Fakat eşitliği sayısal düzlemde arayan demokratik yönetimlerde, her yurttaşın eşit olduğu görüşü, kalabalık yoksul kitlenin iktidardaki sesinin gürleşmesinden başka bir şeye yaramaz. Aristoteles, bu durumu “Özgürlüğün, bütün demokratların kendi anayasalarının tanımının parçası saydıkları bir yönü, işte budur. Bir başkası, “dilediğin gibi yaşa ilkesidir.” olarak ifade etmiştir (Aristoteles, 1975, s. 180).

En genel tanımıyla ele alacak olursak; demokrasi kavramı özünde halk ve iktidar kelimesini barındırmaktadır. Bu husus değişmeden günümüze kadar, demokrasinin ana düşüncesi olarak kendine yer bulmuştur. Asıl cevaplanması gereken hususlar ise halk kimdir? Nasıl ve ne ölçüde yönetime katılmalıdır?

Demokrasi düşüncesinin itici gücü, her zaman bu iki soruya aranan yanıt olmuştur. Cevaplar ise, içinde bulunulan çağın koşullarına ve insanların beklentilerine göre değişmiştir. Atina'da halk, 20 yaşını doldurmuş hür erkeklerden oluşmaktaydı. Köleler, yerleşik yabancılar, kadınlar ve çocuklar halkı oluşturan kişiler olarak görülmüyordu (Dinçkol, 2017, s. 723). Halkı oluşturan grupların pratikte demokrasiden yararlanma mücadeleleri eski Yunandan çok daha sonraki zamanlarda bile görülmüştür. İngiltere'de kadınlar ilk kez 1928 yılında oy kullanma gücüne kavuşmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyindeki eyaletlerinde bulunan köleler, ilk kez 1960'lı yılların başında oy kullanabilmişlerdir (Heywood, 2013, s. 103). Günümüz koşullarındaysa böyle bir ayrım söz konusu olamayacak kadar etik dışı bulunmaktadır.

Demokrasi, Perikles gibi kişiler için güzel anlamlar taşısa da tarihin geç safhalarına kadar kötü olarak algılanmıştır. Demokrasiye yapılan ilk ve önemli eleştiriler arasında Platon ve Aristoteles gibi fikirleri günümüze ulaşmış düşünürler bulunmaktadır. Perikles'in demokrasiyi ne kadar yücelttiğini cenaze söylevinden bir kısım ile anlayabilmekteyiz; "Başka ulusların yasalarına bakarak kurulmamış olan bir idare şeklimiz var; başkalarını taklit etmek şöyle dursun, biz kendimiz başkalarına örnek oluyoruz. İdare şeklimizin adı demokratia'dır. Bu ad ona birkaç kişiye değil, bütün yurttaşlara dayandığı için verilmiştir." (Thukydides, 2006, s. 101-107). Platon ve Aristoteles gibi düşünürler içinse; liyakatsiz ve bilgisiz çoğunluğun yönetimi gibi kötü anlamlara gelmektedirler.

Uzun bir süre kötü bir şekilde anılan demokrasi, 17.yüzyılda İngiltere'de sosyal sınıflar arasındaki eşitsizliğe karşı bir araç olarak gündeme gelse de pek kabul görememiştir. Demokrasi düşüncesi 19.yüzyılda kıvılcımlarla yükselen demokrasi düşüncesi 20.yüzyılda ses getirmeye başlamıştır (Mayo, 1964, s. 20).

Demokrasi, Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin çökmesi ve Portekiz'deki devrimle birlikte otokrasiden uzaklaşma trendi haline geldi. (Schmitter & Karl, 1991, s. 4).

20. yüzyılın başlarından itibaren hızla önem kazanan demokrasi, geniş kitlelere hitap eden ideolojiler arasında popüler bir yer edinmiş ve farklı şekillerde kullanılmıştır. Buradan da anlaşılabileceği gibi demokrasi bir ideoloji olarak nitelendirilmemelidir. Çünkü demokrasi, ideolojilerin tasarladığı yönetim örüntüsündeki kuvvetlerin nasıl dağıtılacağı hususunda bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Heywood, 1992, s. 108).

Atina'da uygulanan, halkın doğrudan yönetime katılabildiği ve yer aldığı demokrasi türü bir doğrudan demokrasi örneğidir. Bu örnekte halk, bir meydana (agora) toplanır ve bu alanda yönetime katılırdı (Tunç, 2008, s. 1116). Fakat değişen şartlar altında birey olarak doğrudan yönetime katılmak güçleşmiştir. Doğrudan demokrasinin yerini alan temsili bir demokrasi anlayışı doğmuştur. Bu doğrultuda, yerel halk tarafından seçimle göreve getirilen organlardan oluşan yerel yönetimler, kentlerin ve daha küçük birimlerin ihtiyaçlarını karşılamak için var olmuşlardır (Pustu, 2005, s. 121).

Atina'da bahsettiğimiz halk kavramı günümüze kadar daha geniş bir topluluğu kapsayacak şekilde genişlemiştir. Halkın yönetime katılma olanakları ise, Atina

örneğindeki gibi doğrudan katılımdan, temsili katılıma doğru daralmaya uğramıştır (KUZU, 1992, s. 336). Genellikle, modern demokrasiler temsil sistemine dayalıdır. Temsil sisteminin mantığı, egemen halkın gücünü halkı temsil etmek üzere kurulmuş organlara devretmesidir (Varlık & Ören, 2003, s. 177).

Schumpeter'in tanımına göre modern demokrasi; yönetenlerin, vatandaşlar tarafından seçilmiş temsilcilerin rekabet ve iş birliği yoluyla dolaylı olarak, halk tarafından kamusal alandaki eylemlerinden sorumlu tutulduğu bir yönetim sistemidir (Schmitter & Karl, 1991, s. 4).

Kent kavramı; Yunancada "polis", Fransızcada "cite", Arapçada "medine", Latince "civitas", Almanyada "burgh" kelimelerine tekabül etmektedir (Yıldızak, 2020, s. 47). Sözlük anlamı olarak TDK'ye göre kentler; "Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site." Kentler, belirli özellikleri sayesinde çevredeki kırsal alanlardan göç alan yerleşim birimleri olarak tanımlanabilirler (Güven, 2017, s. 1048). Kentlerin varoluşuyla birlikte pek çok olgu ortaya çıkmıştır. Bunlar; kentleşme, kentlileşme ve kent yönetimidir (Güven, 2016, s. 22). Bizim için en mühim olanı ise kentlerle birlikte ortaya çıkan kent yönetimidir.

Kent yönetimi, kente özgü hizmetlerin icra edilmesinden kent planlarına kadar uzanan pek çok konuyu kapsamaktadır. Genel olarak kent yönetimi, kentte yaşayan sakinlerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, isteklerine ve sorunlarına çözümler bulmak üzere; kentin ekonomik, fiziki ve beşeri kaynaklarından yararlanarak bunların en etkin biçimde kullanılmasını ve bu uygulamaların denetlenmesini sağlamak adına alınan kararlar ağı olarak tanımlanabilir (Güven, 2017, s. 1049).

Yerel yönetimler, bireyin özgür bir biçimde demokratik faaliyetlere katılmasında öncü sayılabilecek aygıtlar arasında yer almaktadırlar (Çelik, Çelik, Usta, 2008, s. 89).

1.2. Demokrasinin Temel İlkeleri

Atina döneminden bu yana ister yapılan eleştiriler olsun ister demokratların güzellemleri olsun, demokrasinin eşitlik ve özgürlük ilkelerini temel alan bir düşünce olduğunu söyleyebiliriz. Platon'a göre; demokraside herkesin eşit olması demek herkesin özgür olması anlamına gelmektedir. "Devlet" kitabında bu durumu, kölelerin efendileri kadar özgür davranabildiği aşırı özgürlüğün bir uç örneği olarak vermektedir.

Ayrıca “Yasalar” kitabına baktığımızda bu aşırı özgürlük durumu üzerinden demokrasiyi eleştirdiğini görebiliriz. Ona göre, demokrasi aşırı özgürlükçü bir tutum içerisindedir. Aristoteles’in görüşlerine baktığımızda da onun “Politika” adlı eserinde, Kartaca devleti üzerinden yaptığı bir eleştiride, kral ve yaşlıların çözemediği veya çözümlediği sorunların halka danışılmasını olumsuz bir öge olarak değerlendirdiğini görürüz (Aristoteles, 1975, s. 62). Dolaylı olarak, katılımdaki eşitliğe yapılan bir eleştiri olduğunu söyleyebiliriz. Demokrasi, evrensel olarak tanınan bir ideal olmanın yanı sıra, kültürel, politik, sosyal ve ekonomik farklılıklardan bağımsız olarak dünya toplumundaki halklar tarafından paylaşılan ortak değerlere dayanan bir hedeftir. Dolayısıyla demokrasi; özgürlük, eşitlik, şeffaflık ve sorumluluk koşulları altında çoğunluğun görüşüne saygı duyarak, kurumsal yapının çıkarına yönelik temel bir yurttaşlık hakkıdır (Universal Declaration on Democracy, md.1)

Demokrasinin temel ilkelerini; özgürlük, eşitlik, siyasal katılım ve temsil şeklinde sıralayabiliriz (Demir, 2010, s. 601).

1.2.1. Özgürlük

Özgürlüğün sözlük anlamı; eylemleri engellemeye yönelik kısıt veya zor olmadan serbest bir şekilde gerçekleştirme anlamındadır (www.sozluk.gov.tr). Özgürlük, hukuk jargonundaysa eyleme geçme veya geçmeme gücünün bulunması olarak tanımlanır. Özgürlük, kişinin eylemlerinde serbest olduğunu ifade eder (Gözler, 2017, s. 204). J.S. Mill hürriyeti; “bütün insanlık bir araya gelse bile tek bir kişiyi susturma hakkına sahip değildir” şeklinde örneklendirir.

Demokrasinin çekirdeğini oluşturan en önemli kavramların başında özgürlük gelmektedir. Demokratik bir devlet için özgürlük; anayasa ve yasaların dışına çıkmadan ve diğer bireylerin özgürlüğünü kısıtlamadan, dokunmadan serbestçe eyleme geçebilmektir. Özgürlük, demokrasi ve insan haklarının gelişmesi bakımından kritik öneme sahiptir. Bu üç kavramın birbirlerini destekleyerek, paralel bir şekilde geliştiğini söylemek hiç de isabetsiz bir yorum olmayacaktır. Çünkü, özgürlüğün gelişmesiyle birlikte ifade özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi çok önemli haklar elde edilmiştir (Demir, 2010, s. 601).

Sartori, özgürlüğün çok fazla kişi ve sosyal bilim dalları tarafından yorumlandığını ve çoğu kez anlamının değiştiğine dikkat çeker. Bu karmaşadan, özgürlüğün siyasal kısmına yani siyasal özgürlüğe odaklanarak kurtulur. Sartori bu

doğrultuda Hobbes'un "Özgürlük ve serbestlik tam anlamıyla harekete karşı durabilecek dış engellerin ... yokluğunu gösterir." olarak tanımladığı özgürlük tanımını, engellerin var olmaması veya baskının zayıflaması olarak yorumlayıp, siyasal özgürlük kavramını "bir şeyden hürriyet" düzlemine oturtmuştur. Günümüzde, negatif özgürlük olarak isimlendirilen bu duruma ise "koruyucu özgürlük" denilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Siyasal özgürlük, devlete kıyasla daha az iktidar gücüne sahip olan bireyi, devlete karşı korumakla alakalıdır. Genel olarak siyasal özgürlük, mutlak ve sınırsız bir devlet tehlikesine karşı vatandaşın korunmasını sağlayan haklardır (Sartori, 2014, s. 369).

Bentham'a göre özgürlük iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki tabii özgürlük, diğeri ise sivil özgürlüktür. Tabii özgürlük; kişinin toplum ve siyasal düzlemde özerk şekilde eyleme geçebildiği alanı temsil etmektedir. Sivil özgürlüklerse; kişinin toplum ve siyasal alandaki özgürlükleridir. Ona göre; yasaların özündeki amaç sivil özgürlüklerin geliştirilmesine yönelik konumlandırılmasını içermelidir. Yasaların iyi veya kötü oluşunun değerlendirilmesindeki araçsa çoğunluğun çıkarına olmasıdır (Çaba, 2003, s. 10).

Özgürlük konusunda öne çıkan bir diğer isim, Hayek'tir. Liberal düşüncenin bir savunucusu olan Hayek, özgürlüğün diğer liberalistler gibi devletin sınırlandırılmasıyla sağlanacağını düşünmektedir. Fakat, demokratik bir yönetimin sınırlandırılması, çoğunluğun yönetiminin de sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Liberalizmin istediği bireysel özgürlük, demokrasilerde çoğunluk tarafından bastırılmaktadır. Hayek, bu noktada demokrasinin önemli bir ideali olan, çoğunluğun egemenliğinin sınırlandırılmasını önermiştir.

Platon ise özgürlüğün sınırlı ve ölçülü bir şekilde var olmasını savunmaktadır. Ona göre, aşırı özgürlük düzensizlik getirmektedir. (Platon, 1998, s. XXIV).

Aristoteles'e göreyse; "Demokratik anayasanın temeli özgürlüktür. İnsanlar, yalnızca bu anayasada özgürlükten bir pay alınabileceğini anlatmak için hep böyle söylerler; her demokrasinin amacı özgürlüktür derler". (Aristoteles, 1975, s. 180).

1.2.2. Eşitlik

Sartori'ye göre, eşitlik düşüncesi bir protesto idealidir. Eşitsizliğin doğal, eşitliğin ise eşitsizliğe karşı savaşın bir ifadesi, sembolü olduğu görüşündedir. Eşitlik düşüncesi tıpkı özgürlükte olduğu gibi birden çok ekol ve kişi tarafından yorumlanmıştır. Bazılarına göre eşitlik aynılık ile sağlanırken, bazılarına göre adalet ile

sağlanmaktadır (Sartori, 2014, s. 410). Bu tür tartışmalara girmeden demokrasi ve eşitlik ilkesini bağdaştıran hususlara odaklanmamız daha doğru olacaktır.

Demokrasi, yasaların üstünlüğü ve insan haklarının uygulanması üzerine kurulu bir anlayıştır. Demokratik bir sistemde, hiç kimse kanunlardan üstün değildir. Herkes kanun önünde eşittir (Universal Declaration of Democracy, 1997, md.7).

Bugün bile çok önemli bir konuma sahip olan kanun önünde herkesin eşit olma fikrinin demokrasiyle bağdaştırılmasına büyük katkı sağlayan kavra “isonomia”dır. Eski Yunan’da ortaya çıkan “isonomia” kanunlar önünde eşitlik anlamına gelmektedir (Ağaoğulları vd., s. 38, 2014).

Demokrasinin en mühim ilkelerinden birisi eşitliktir. Özgürlük ve eşitlik ilkesi birbirinin tamlayanı görevini görür. Her birey, eşit haklara ve özgürlüklere sahiptir. Tıpkı yasalar karşısında herkesin eşit bir konumda olduğu gibi devlet aygıtını elinde bulunduran iktidarın sağladığı hizmet ve olanaklardan yararlanmak hususunda da din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın bütün yurttaşlara eşit muamele yapılmalıdır (Demir, 2010, s. 601).

Yukarıda bahsettiğimiz gibi insan haklarının uygulayıcısı ve savunucusu olan demokratik sistemlerde, eşitlik ilkesinden her birey doğuştan sahip olduğu insan hakları gereğince eşit ve ayırım gözetilmeksizin bir şekilde faydalanabilmelidir.

Eşitlik kelimesi her ne kadar demokrasiyle birlikte anılıyor olsa da demokrasi haricinde eşitliğin varlığından söz edilemez ya da eşitlik kavramının bugün ki önemini sadece demokrasiye borçlu olduğunu söylemek naif bir davranış olacaktır (Sartori, 2014, s. 416). Tarihin sayfalarını referans alacak olursak, iktidar olma çabasında bulunan burjuvazinin, iktidar araçlarını ele geçirirken kullandığı esas prensibi, eşitlik üzerine kurulmuştur (Demir, 2010, s. 602).

İnsanların doğuştan eşit olduğu ve başkasına devredilemeyen tabii haklara sahip olmaları düşüncesi eşitliğin yadsınamayacak sıçrama noktalarından biridir. Bu başarı ise doğal hukuk doktrinine aittir. Demokrasinin bu kavramın gelişimindeki katkılarından bahsedecek olursak, Fransız Haklar Bildirileri’ne bakmamız gerekecektir. 1793 Bildirisi’nde “Eşitlik herkesin eşit haklara sahip olmasıdır.” ifadesi eşitlik hakkında genel ve derin bir perspektif sunmaktadır. Bu bildirilerle, eşitliğin ayrıcalıkları ortadan kaldırdığını görmek mümkündür. Ayrıca; eşit genel oy, sosyal eşitlik ve fırsat eşitliği de

liberal görüşle daha çok tanınsa da demokrasinin, eşitlik kavramına armağanlarıdır (Sartori, 2014, s. 416).

1.2.3. Siyasal Katılım

Demokrasinin en önemli özelliklerinden birisi siyasal katılımdır. Yurttaşların karar alma süreçlerine katılımı, demokrasinin temel amaçlarının başında gelmektedir. Halk ve iktidar kelimelerinden türemesi, halkın iktidara katılımının demokrasi açısından ne kadar önemli olduğunu, açık bir şekilde anlatmaktadır. Demokrasinin temeli, tüm yetişkinlerin hem sivil toplum dernekleri hem de hükümete katılım yoluyla kamu işlerinde söz sahibi olma hakkıdır; bu hak, eşit vatandaşlık koşullarında ve başkalarının sesine saygı gösterilerek kullanılmalıdır (Beetham, 1998, s. 28).

Modern demokrasilerde siyasal katılım; oy vermek, referandumlar ile doğrudan bir şekilde olabilmektedir. Bunun yanı sıra katılımın sürekli hale gelmesinde; sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları gibi çeşitli kuruluşlar araç olabilmektedir. Bazı örgütler kendi aralarında birleşerek daha büyük kitleleri temsil edebilmekte ve bu sayede iktidarın kararlarını etkilemekte daha baskın olabilmektedirler. (Demir, 2010, s. 603).

1.2.4. Temsil

Demokrasinin ilk çıkış noktası olan eski Yunan'da halkı temsilen bazı yöneticiler seçilmekteydi. Buna rağmen temsil kelimesine denk gelen bir kavramın varlığı söz konusu değildi. İlk olarak "repraesentare" kavramıyla varlık gösteren temsil kelimesinin kökeni Roma'ya dayanmaktadır. Fakat, bu kavram bugünkü anlamıyla kullanılmaktan çok uzaktı. Repraesentare kavramı, daha evvelden olmayan şeylerin yazıya dökülmesi veya soyut nesnelerin somut bir şekilde (örnek olarak heykel) ifade edilmesi anlamına gelmekteydi. Temsil, günümüzdeki anlamına benzer bir şekilde ilk olarak 13.-14. yüzyıllarda kilise konseylerine katılım sonrasında da İngiliz Parlamentosu için kullanılagelmiştir (Örs, 2006, s. 2).

Genel literatürde temsil kavramı, demokratik yönetimlerde halk tarafından seçilen kişilerin halkın gücünü temsil etmesini nitelemektedir. Hesap verebilme ilkesine göre, yürütme erkinde bulunan ve seçim yerine atamayla göreve gelen kişilerin, halk tarafından seçilmiş kişilere hesap verme sorumluluğunun bulunması üzerinden bir

inceleme yapalım. Bu durumda, seçilen kişiler halkı temsil etmektedir. Atama yoluyla görevde bulunan kişiler ise bu temsilcilere hesap verme yükümlülüğünü taşımaktadır. Yürütmedeki bu kişiler görevleri süresince temsilcilere hesap verirken, dolaylı olarak halka hesap vermektedirler (Beetham, 1998, s. 28).

1.3. Modern Demokrasilerde Olması Gereken Nitelikler

Daha önce Robert Dahl tarafından modern demokrasiyi anlam karmaşasından kurtarmak için “Poliarşi” kavramını kullandığını söylemiştik. Dahl, bu kavram ile modern demokrasilerin demokrasiyi pratik alana yaklaştırmak istemiştir. Ona göre bir demokraside bulunması gereken kurumsal garantiler vardır. Bu garantiler; (Dahl, 1971, s. 3).

1. Örgüt kurabilme ve örgütlere katılma,
2. İfade özgürlüğü,
3. Oy verme hakkı
4. Kamu görevlerinde bulunma hakkı
5. Alternatif kaynaklardan bilgi toplama
6. Siyasilerin oy toplamaları için rekabet hakkı
7. Serbest ve adil seçimler
8. Devlet politikalarını yapan kurumların oylara ve diğer tercihlere bağlı olması.

Dahl bu temel gereklilikleri 3 düzeyde toplamıştır. Bunlardan ilki tercihlerin formülleştirilmesidir (ilk beş madde). İkinci olarak tercihlerin belirtilmesidir (ilk yedi maddeyi kapsar). Üçüncü düzeyse yönetimde tercihlerin eşit ağırlıklı olması (sekiz maddeyi de kapsar).

Demokrasilerde geniş ölçüde olması gereken nitelikler, Dahl tarafından bu şekilde belirlenmiştir. Günümüz demokrasilerinde, bu nitelikler çoğaltılabilmektedir.

Dahl'ın "Poliarşi" kitabında bahsettiği bu gerekliliklere yakından bakmak, demokrasiyi pratikte anlamak açısından faydalı olacaktır.

1.3.1. İfade Özgürlüğü

İfade özgürlüğü, literatürde çok geniş bir yer kaplamaktadır. İnsanın doğuştan sahip olduğu insan hakları arasında sayılmaktadır. Dahl'a göre ifade özgürlüğü; yurttaşların herhangi katı bir ceza ile karşı karşıya kalma riski teşkil etmeden, siyasal hususlarda kamu görevlilerini, iktidarı, yönetim sistemini, hükümetin ana akım ideolojisini ve sosyo-ekonomik konuları da kapsamak üzere düşüncelerini özgürce dile getirme hakkıdır (Dahl, 2019, s. 100).

İfade özgürlüğünün uygulanabilmesi için medyanın bağımsız olması önemli bir yer teşkil etmektedir. Devletin bağımsız medya mülkiyetini ele geçirmesini mevzuatta önlemek gerekmektedir (Beetham, 1998, s. 28).

1.3.2. Serbest Örgütlenme ve Toplanma Hakkı (Örgüt Kurabilme ve Katılma)

Demokrasilerde, tıpkı ifade özgürlüğünde olduğu gibi örgüt kurabilme ve toplanma özgürlüklerinin güvence altına alınması gerekmektedir. Serbest örgütlenme hakkı, siyasi partiler dahil olmak üzere ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi amaçlarla yeni dernekler kurma hakkını içerir. Barışçıl toplanma hakkı, ülkeler içinde ve arasında serbest dolaşım hakkını içerir. Bu hakların hiçbirisi, kişinin özgürlüğü ve güvenliği ile gerekli yasal sürecin teminatı olmaksızın etkin bir şekilde kullanılamaz. Demokrasi bu nedenle temel insan haklarından ve özgürlüklerinden, başkalarının hak ve özgürlüklerine saygıdan ayrılamaz (Beetham, 1998, s. 28).

1.3.3. Oy Kullanma

Oy kullanmak genel olarak, temsilcilerin seçilmesi için kullanılan bir yöntemdir. Kullanılan oylar ile halkın konsensüsü ana hatlarıyla ortaya konulur. Locke, genel iradenin sağlanmasının, meşru yönetimin dayanağı olduğunu belirtmiştir (Vergin, 2003, s. 49). Oylar, genel iradenin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Tabi genel iradeden bahsedebilmek için genel oy hakkına da ihtiyaç vardır.

Aristoteles ve Platon gibi isimler de dahil olmak üzere genel oy ilkesini eleştiren pek çok düşünür olmuştur. Oy kullanımı, uzun süreler boyunca sınırlı bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bu süre zarfında oy kullanma hakkı genellikle mal varlığı ile sınırlandırılmıştır. Fransız Devrimi'nin ardından yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nin ardından genel oy ilkesi tercih edilmeye başlanmıştır (Yumlu, 2019, s. 391). Günümüz demokrasilerinde genel ve eşit oy ilkesi geçerlidir.

1.3.4. Kamu Görevlerinde Bulunma Hakkı

Demokratik yönetimlerde vatandaşlar ayırım gözetmeksizin, eşit bir şekilde kamu görevlerinde bulunma hakkına sahiptir. Bu hak ister doğrudan ister temsilen de kullanılsa, vatandaşın yönetim süreci içerisinde yer almasını sağlar. Ayrıca bir denetim mekanizması oluşturur.

Demokrasi, herkesin kamu işlerinin yönetiminde yer alma hakkı üzerine kurulmuştur; bu nedenle, her düzeyde temsili kurumların ve özellikle de toplumun tüm bileşenlerinin temsil edildiği ve hükümetin eylemlerini yasama ve denetleme yoluyla halkın iradesini ifade etmek için gerekli yetkilere ve araçlara sahip bir Parlamento varlığını, gerektirir (Universal Declaration on Democracy, md.11).

1.3.5. Siyasilerin Oy Toplamada Rekabet Hakkı

Demokratik yönetimlerde, yöneticiler adil ve özgür seçimlerle belirlenirler. Seçimler sırasında adaylar en çok oyu alabilmek için bir rekabet içerisinde yarışır. Bu rekabete yönelik adaylar (partiler), seçim propagandalarını ve kampanyalarını özgürce yapabilmelidir.

1.3.6. Serbest ve Adil Seçimler

Demokratik yönetimlerde halka ait olan egemenlik hakkının kimlere emanet edileceği seçimler sayesinde belirlenir. Demokrasilerin en büyük özelliklerinden birisi adil ve serbest seçimlerdir. Seçimlerin adil, hakkaniyetli ve eşit şartlarda yapılmadığı bir ülkede demokrasiden bahsetmek naifçe bir davranış olur (Aktaş, 2015, s. 90).

5 Temmuz 2008 tarihli, 26927 sayılı Anayasa Mahkemesi kararına göre; *“Bir ülkedeki seçimin demokratik olarak kabul edilebilmesi için o seçimin bazı evrensel*

koşulları taşıması gerekir. Bunlar; serbest oy veya seçimlerin serbestliği ilkesi, eşitlik, gizlilik, genel oy, açık sayım ve döküm, dürüstlük ilkeleridir.”

1.3.7. Alternatif Kaynaklardan Bilgi Toplama

Demokrasilerde, hesap verebilirlik ilkesi açısından iktidarın şeffaf olması gerekmektedir. Bu doğrultuda paylaşılan bilgilere vatandaşların farklı kaynaklardan ulaşmaya hakkı vardır. Alternatif kaynaklardan bilgi toplama hususunda basın özgürlüğü de önemli bir gerekliliktir.

Bir diğer husus ise yukarıda bahsettiğimiz gibi devlet politikalarını yapan kurumların oylara ve diğer tercihlere bağlı olmasıdır. Bu kurumlar, vatandaşların oylarına ve diğer tercihlere bağlı kalmak durumundadırlar.

1.4. Demokrasinin Anayasal Güvenceleri

Demokrasinin temel ilkelerinin ve uygulamadaki gerekliliklerin gerçekleşebilmesi için bazı anayasal güvencelere ihtiyaç vardır. Demokratik anayasalarda bulunması gereken temel ilkeler; hukukun üstünlüğü ilkesi, kuvvetler ayrılığı, insan haklarıdır. Bu ilkeler; yargının bağımsızlığı, kanunların anayasaya uygunluğu gibi örneklerle daha da çoğaltılabilmektedir. Biz konumuz gereği yalnızca temel olarak görülen ilk üç ilkeye değineceğiz.

İlk olarak, hukukun üstünlüğü ilkesinin net olarak bir tanımı olmamakla birlikte farklı görüş açılarına göre değişik şekillerde yorumlanabilir olduğunu kabul etmek gerekir. En kısa açıklamasıyla hukukun üstünlüğü ilkesi, devlet görevlilerinin ve yurttaşların uyması gereken hukuk kurallarının herkese eşit bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak devlet aygıtını sınırlandırarak, belirlenmiş hukuk kuralları içerisinde hareket etmesini anayasal bir zorunluluk olarak belirlemektedir.

Hukukun üstünlüğü ilkesi, totaliter yönetimlerin demokratik yönetimlere evrilmesi aşamasında yadsınamayacak bir öneme sahiptir. Hukukun üstünlüğü ilkesi demokrasi ve hukuk devletinin olmazsa olmaz araçlarından biridir. Bu ilke devletin sınırlandırılmasını sağlayan bir niteliğe sahiptir. Bu ilke genel bir ifadeyle ülkede yer alan vatandaşların hukuk kuralları kapsamına alınmasını, devlet aygıtında yasama ve yürütmenin

ayrılmasını, devlet aygıtında görevli kişilerin de hukuk kuralları çerçevesinde davranmasını ve yetkilendirilmesinin sağlanması olarak görülebilir. Temel hak ve hürriyetlerin devlet ya da bireyler tarafından ihlal edilmesini engellemek; temel hak ve hürriyetleri güvencelemenin önemli aşamalarından biri olan, hukukun üstünlüğü ilkesi modern ve demokratik hukuk devletinin olmazsa olmaz ilkelerinden birisidir. Bu ilkenin ihlali durumunda despotik ve totaliterliğe doğru bir sapma olacaktır (Rosenfeld, 2014, s. 35).

Hukukun üstünlüğü ilkesini devlet aygıtı üzerinden inleyecek olursak devletin yapması ve yapmaması gereken şeylerin sınırını çizdiğini söyleyebiliriz. Devletin yerine getirmesi gereken sorumlulukları ve görevleri de hukukun üstünlüğü ilkesi gereğince değerlendirilebilmektedir (Gözlügöl, 2013, s. 1423).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, yasama, yürütme ve yargı organlarının ayrılarak tek bir elde toplanmasını engellemeye yönelik bir denge ve fren mekanizmasıdır. Bir diğer tanıma göreyse, iktidarın hukuki olarak işlevlerinin aralarında ortak bir çaba bulunan organlar tarafından yerine getirilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi çok eski zamanlardan beri üstünde konuşulan bir konudur. Bu ilkeye Aristo’da rastlanmaktadır. Aristo erklerin güçlerinin, farklı organlarca yürütülmesini savunmuştur. Daha sonra, Locke ise hak ve hürriyetlerin güvenceelenmesini sağlamak için bir araç olarak ele almıştır (Akgül, 2010, s. 83).

Doğal hukuk doktrindeki diğer kişiler gibi John Locke liberal özgürlükçü bir anlayışa sahiptir. Locke’ a göre insanlar tabiat halinden çıkarak bazı yetki ve haklarını devlet aygıtına devretmişlerdir. Bu devirden doğan devlet aygıtında yasa koyma ve yürütmeyi sağlamak adına “yasama”, “yürütme” ve “federatif erkler” organları mevcuttur. Locke, kuvvetler ayrılığı ilkesini doğal hukuk kavramları çerçevesinden ele almıştır. Locke, erklerden en önemli olarak ilk önce biçimlendiğini savunduğu yasama organını göstermektedir. Yasama gücü, toplumun ve vatandaşların iyiliğini gözetmek için kurulmuştur. Ayrıca devlet aygıtının güçlerini nasıl kullanacağı konusunda belirleyici bir araç olarak görmektedir. Ona göre yasama kutsal nitelikte bir güçtür ve temelini toplumdan alır. Yürütme erki ise, toplum yasalarının devamlı olarak yürütülmesi ve yasaların uygulanmasından sorumlu tutmuştur.

Diğer bir erk olan “federatif erkler” ise, savaş ve barış, ittifak oluşturma gibi dış sebeplerden oluşabilecek iyi ya da kötü durumlara ilişkin kamu güvenliğini sağlamak ve toplumun menfaatinin gözetmekle yükümlüdür (Duvan, 2019, s. 40).

İnsan hakları, her insanın insan olmasından kaynaklı ve doğumla kazanılan haklardır. Bu haklar devredilemez, vazgeçilemez ve zaman içerisinde kaybedilemezdir (Can, 2019, s. 2156). Bu haklar, insanların en temel hakları ve hürriyetleridir.

Bugün anayasal demokrasiler olarak adlandırdığımız hukuk devletinde, temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınmasında en etkili araç anayasalardır. Anayasal demokrasilerde, insan hakları olarak kabul edilen temel hak ve özgürlükler, anayasalar tarafından korunma altına alınmaktadır. İnsan haklarına saygı göstermeyen bir devlette, demokrasiden söz edilemez. İnsan hakları ve demokrasi düşüncesi birbirine uyumlu iki puzzle parçası gibidir. İnsan hakları ve demokrasi iki ortak prensipte toplanırlar. Bunlar özgürlük ve eşitlik.

1.5. Demokrasinin Araçları

Demokratik yönetimlerde demokrasinin sağlanabilmesi bakımından çeşitli araçlara ve kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araçlar ve kurumlar sadece demokrasiye has olmamasıyla birlikte demokrasinin uygulanabilirliği açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bu gereklilikleri; parlamento, anayasa, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve kolluk kuvvetleri şeklinde sıralayacağız.

Çağımızda parlamento denilince, akla direkt olarak yasama organı gelmektedir. Parlamentoların asli yetkilerinden öncelikli olanı yasama işlemi yani yasa oluşturmaktır. Parlamento kelimesi, ilk defa 1230 yılında İngiltere’de kullanılmaya başlanmıştır. Daha önceki yıllarda var olan “Magnum Concilium” isimli danışma görevi gören elit bir meclisin, 1215 yılında Magna Carta’nın imzalanmasıyla önem kazanmaya başlamasıyla birlikte parlamentonun temelini atıldığını söyleyebiliriz (Gözler, 2009, s. 1).

Parlamentolar, teorik açıdan kuvvetler ayrılığının bir sonucu olarak ortaya çıkan; yasama, yürütme ve yargı erklerinden, yasamanın yapıldığı kurumdur. Temel düşüncede

parlamentoların, iktidarı yani yürütme erkini sınırlandıracağı varsayılmıştır (Çınar, 2019, s. 94).

Demokratik yönetimlerde parlamentolar, halkın seçmiş olduğu temsilcilerden oluşmaktadır. Bu özelliğinden dolayı; halkı temsil eden, halkın temsilcilerinden oluşan bir kurumdur.

Siyasal partiler, 18-19. Yüzyıllar arasında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın siyasi ve sosyal durumlarının yarattığı koşullar çerçevesinde ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2001, s. 59). Modern bağlamdaki siyasi partilerinse, Fransız Devrimi'nin ardından bugün ki anlamda kendilerine yer bulabildiği söylenmektedir. İlk olarak Batı Avrupa'da daha sonra ise farklı coğrafyalarda türlü siyasi görüşü sahiplenene bireyler resmi birliktelikler kurarak, bir örgüt etrafında toplanıp yapılan seçimler sonucu, devlet aygıtının yönetiminde söz söyleme hakkına erişmişlerdir (Tan vd. 2015, s. 352).

Siyasal partiler, çağımızda modern devlet kavramının temel direklerinden birisi olarak görölmektedir. Siyasal partiler, bir devletteki siyasi iradenin ortaya çıkmasına ve ilerletilmesine olanak sağlayan örgütlerdir. Bu özelliğini göz önüne aldığımız zaman, demokratik yapılar içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz (Erdoğan, 2016, s. 60). Demokratik yönetimlerde siyasi partiler, seçim ve serbest yarışma gibi öğeleriyle ön plana çıkmaktadır. Siyasal partilerin bu yönü genellikle yalnızca çok partili demokratik yönetimlerde kendini göstermektedir (Kapani, 2019, s. 175).

Neumann siyasi partileri modern yaşamın kanalları olarak nitelendirip, onların önemini ön plana çıkartan bir metafor yaratmıştır. Siyasal partilerin gelişmesi, her ne kadar demokrasiyle paralellik gösterse de yalnızca demokratik değil, birçok farklı yönetim biçiminde kendilerini gösterirler (Erdoğan, 2016, s. 60).

Bir ülkede sivil toplumdan bahsedebilmek için öncelikle o ülkenin demokratik ve tarafsız bir biçimde yönetilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, sivil toplum pek ala yine de oluşabilir, fakat etkin bir konumda yer almayacaktır. Çünkü bu gibi otoriter yapılarda sivil toplum devlete etki eden değil, ondan etkilenen pasif bir yapı olarak kalacaktır. Demokratik yönetimlerde ise, sivil toplum devleti sınırlandıran ve kararlarına etkide bulunabilen mekanizmaların içerisinde önemli bir rol sağlayacaktır.

Geniş bir tanımla; sivil toplum, bireylerin özgürlüğünün en üst düzeye ulaşmasının beklendiği, katılımın arttığı, self determinasyonun hakim olduğu demokratik bir alandır (Gümüş, 2014, s. 530).

Diamond’a göre; “*Sivil toplum örgütlü sosyal yaşamın gönüllü, kendi kendini üreten, kendi kendini destekleyen, devletten özerk olup bir yasal düzen ya da orta kurallara bağlı olan alanıdır... Sivil toplum özel alan ve devlet arasında duran aracı bir varlıktır.*” (Kabasakal, 2008, s. 5).

Sivil toplumun kökenleri Atina’ya dayanmaktadır. Aristo’nun tanımıyla, sivil toplum kişisel faydalardan arınmış bir şekilde ve kamusal faydayı hedefleyen normlara paralel olarak idare edilen bir toplumdur (Aslan, 2010, s. 91).

Yukarıdaki tanımdan da anlayacağımız kadarıyla sivil toplum kavramı o zamanlar devletle birlikte anılmaktaydı. Devlet ve sivil toplumun birlikte tanımlanması Hegel’e kadar devam edecektir.

Hegel’e kadar olan dönemde sivil toplum ve siyasal toplum aralarında ayrım gözetilmeden birbirlerinin ikamesi olarak kullanılmıştır. Hegel, “Hukuk Felsefesi” adlı eserinde sivil toplum ve siyasal toplumu ayırarak üçlü bir diyalektiğe ulaşmıştır. Bu diyalektiğin ilk basamağı aile, sonra sivil toplum ve en son olarak sivil toplumdan devlete geçiştir. Hegel, eserinde sivil toplumu ekonomik bir alan olarak görmüştür. Ona göre, sivil toplumda insanlar kendi çıkarlarını ve faydalarını ön planda tutmaktadır. Sivil toplumu, insanların ekonomik ihtiyaçlarını karşıladığı ve sadece kendi çıkarlarını düşündüğü ekonomik bir alan olarak gören Hegel, oluşturduğu diyalektiğin bu basamağını aynı zamanda evrensel bencillik olarak nitelendirmiştir (Akbal, 2017, s. 30-31).

Genel olarak sivil toplum örgütleri sadece demokrasiye özgü bir örgütlenme biçimi olmasa bile birbirlerine paralellik göstererek hedeflerine giden yolda birbirlerinden araç olarak yararlanmıştır. Sivil toplum güncel anlamda demokrasiyle varlığını pekiştirirken, demokraside hedeflediği katılımcılığa ulaşma hususunda sivil toplum örgütlerinden beslenmiştir.

Kolluk kuvvetleri, kamu düzenini kurmak ve muhafaza etmek gayesiyle idare tarafından yürütülen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Kullanım maksadına göre; idari, adli ve siyasi kolluk olarak üçe ayrılmaktadır. İdari kolluk, kamu düzeninin muhafazası ve kurulması açısından önleyici nitelikte kullanılmaktadır. Adli kolluk ise, yasalara göre suç teşkil eden eylemlerin gerçekleştirildiği andan itibaren kovuşturma maksadıyla görev yapan kolluktur. Son olarak siyasi kolluk, devletin kutsal değerlerine yani bütünlüğüne, bağımsızlığına, yönetim biçimi ve ideolojisine karşı oluşabilecek tehlikeleri bastırmak ve önlemek amacıyla görevlendirilen kolluktur (Altın, 2019, s. 733).

Demokratik yönetimlerde, kamu düzenini ve güvenliğini sağlayan kolluk kuvvetlerinin; kuruluşu, çalışma biçimi ve vatandaşlara karşı mesuliyeti ve eylemlerinde vatandaşlara hesap verebilme rutinine haiz olmasının beraberinde, demokrasinin gerektirdiği gibi insan haklarını ihlal etmeden, insan haklarına saygılı bir şekilde görevlerini yapmaları gerekmektedir. Demokratik yönetimlerdeki kolluk kuvvetleri bu koşullar doğrultusunda; sivil paydaşlara, teftişe ve yergilere müsaade etmelidir (Eryılmaz, 2006, s. 180).

Genel tanımıyla anayasa, devlet teşkilatının nasıl örgütlendiğini, örgütlenen yapının örüntülerini ve erklerini, bunların arasındaki bağlantıları, devlet ve vatandaşların arasındaki münasebetin çekirdek normlarının yer aldığı en üstün kanundur (Özbudun, 2003, s. 4).

Anayasa, hukuk devletinin ve demokrasinin sağlanması açısından, ayırım gözetmeden herkesi bağlayan temel hak ve hürriyetler gibi önemli hakları barındıran, kanunları kapsamaktadır.

Geleneksel devletten, modern devlete geçilmesiyle birlikte yasa ve kurallar, anayasalar tarafından içerilmiş ve hukuk sistemince korunmuştur. İlk anayasal belge olmasından dolayı, bu aşamada görülen önemli bir gelişme olarak “Magna Carta”yı göstermek mümkündür. (Çın, 2019, s. 10).

Anayasa sayesinde, devlet ve birey arasındaki ilişkilerde devletin yetki ve görevleri sınırlandırılmaktadır. Aynı zamanda anayasalar, kanunlar ve diğer yasalara

kıyasla daha zor değiştirilebilmesinden dolayı, demokrasinin korunması açısından önemli derecede korunak sağlamaktadır.

1.6. Egemenliğin İcrası Bakımından Demokrasi Türleri

Daha önce de değindiğimiz gibi demokrasilerde egemenlik, halka aittir. Halkın sahip olduğu egemenliği kullanması bakımından dönem dönem farklı yöntemler kullanılmıştır. Atina’da başlayan doğrudan demokrasi olarak adlandırdığımız yöntemde, halk yönetime doğrudan katılırken, ilerleyen çağlarda değişen koşullarla birlikte, demokratik yönetimlerde egemen halk, gücünü yarı doğrudan veya temsil sistemi aracılığıyla kullanmak durumunda kalmıştır.

Çalışmanın bu kısmında doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi incelenecektir.

1.6.1. Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi modeli, halkın sahip olduğu egemenliğin, temsilciler olmadan halk tarafından doğrudan bir şekilde kullanılmasıdır. Teoride, halkın doğrudan katılımı J.J. Rousseau’nun sosyal sözleşmesindeki egemenliğin halka özgü olduğu ve devletin bu egemenliğe sahip olamaması görüşüne dayanmaktadır (Tunç, 2008, s. 1117). J.J. Rousseau’ya göre (1941:23); *“Yalnız genel istem (irade) devletin güçlerini devletin kuruluş amacına, yani herkesin iyiliğine uygun olarak yönetebilir... Egemenlik, halk oyunun yürütölmesin başka bir şey olmadığı için, hiçbir zaman başkasına devredilemez.”*

Doğrudan demokrasilerde, yasalar vatandaşların katılımıyla birlikte oluşturulur ve kabul edilir. Bu sistemde yöneten ve yönetilen ayrımı yapmak güçtür. Halk, meclis görevi görerek yasama erkini kendisi yerine getirir. Yürütme işini ise devlet memurlarına bırakır (Varlık & Ören, 2003, s. 176).

Doğrudan demokrasinin bilinen ilk örnekleri, Eski Yunan şehir devletleridir. Bunun yanı sıra günümüzde bu sistem sadece İsviçre’nin birkaç kantonunda görölmektedir (Tunç 2008, s. 1117). Demokrasi düşüncesinin ilk uygulanma alanı

olması ve doğrudan demokrasi sisteminin özünü yansıtmamasından dolayı, bu konu başlığı altında Atina demokrasisini incelemek isabetli bir karar olacaktır.

1.6.2. Doğrudan Demokrasiye Bir Örnek Olarak Atina Demokrasisi

Demokrasi kavramı, eski Yunancada var olan “Demokratia” kelimesine uzanmaktadır. Bu kelimeyse “demos” (halk), “kratos” (yönetmek) iktidar anlamında kullanılan iki kelimedenden oluşmaktadır. Bu iki kelimeyi anlam bakımından incelemek yararlı bir husus olacaktır.

Atina’da Halk: öncelikle “demos” kelimesi Atina’da sadece halkı ifade etmek için kullanılmamıştır. Demos, soylular tarafından yoksul kesimi aşağılamak, bazı zamanlarda ise çoğunluğu işaret etmeye yönelik kullanılmıştır. (Heywood, s. 102, 2013). Demos (halk) kelimesi her ne kadar geniş bir kitleye hitap ediyor gibi dursa da Atina’da herkes vatandaş olarak görülmediği için halk belirli bir kesimden ibaretti. Atina’da halk, 20 yaşını doldurmuş hür erkeklerden oluşmaktaydı. Köleler, yerleşik yabancılar, kadınlar ve çocuklar halkı oluşturan kişiler olarak görülmüyordu (Mecidov, 2008, s. 8).

Demokrasi sürecinin başlangıcına Drakon Yasalarını koymak mantıklı bir davranış olacaktır. Aristoteles’e göre; Drakon Yasaları’ndan önce, Atina oligarşik bir yapı tarafından yönetilmekteydi. Bu yapıda kamu görevlerinin dağıtımı, soy ve maddiyat kıstasıyla birlikte gerçekleştiriliyordu. Bu görevlerin süresi on yıl gibi uzun bir zaman dilimini kapsamaktaydı. Halkın fakir kesimleri, soylular ve zenginlere hizmet etmekteydi. Fakir köylüler, toprak sahibi soyluların ve zenginlerin topraklarında çalışarak kendi geçimlerini sağlamaktaydılar. Emeğinin büyük bir bölümünü toprak sahiplerine vermek zorunda olan köylüler, bedenlerini ipotek ettirip borçlanabilmekteydiler. Bu borcun ödenememesi durumunda köle konumuna düşmekle karşılaşmışlardır. Aristoteles’in “Atinalılar’ın Devleti” kitabında bu dönemden “Doğrusunu söylemek gerekirse halkın hiçbir hakkı yoktu.” bahsedilir (Aristoteles, 2012, s. 7).

Aristokrasiyle hüküm sürülen Atina’da ayaklanmaların çıkması da pek ala doğal olan bir durumdur. Halkın dezavantajlı kesimlerinin desteği ve Kylon’un önderliğiyle bir darbe girişimi düzenlenmiştir. Başarısız olan bu girişimin ardından ayaklanmaları durdurmak adına Drakon’dan yasa hazırlanması istenmiştir. Bu yasalar tarihte sertliği

ve hemen hemen her suçla karşı ölüm cezasını öngörmesiyle tanınmaktadır. Atinalı Demades bu yasaların adeta kanla yazıldığını söylemiştir (Ağaoğulları vd, 2014, s. 37). Drakon yasaları, katılımı sağlamak ve gerilimi azaltmak maksadıyla halkı mal varlıklarına göre, vergi dilimlerine göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmalar sonucunda, belirli sınıfların belirli memuriyetlerde üstlenebilecekleri görevler belirlenmiştir. Bu vergi dilimlerinin başında; belirli mal varlığına sahip zenginler (beşyüz kileliler) geliyordu. Bu vergi dilimindekiler, arkhonluk ve hazinecileri gibi yüksek mevkilere gelebiliyorlardı. Sonraki vergi diliminde, kendi kendini silahlandırabilecek (atlılar) durumdaki vatandaşlar bulunmaktaydı. Bu vatandaşlar süvarilik, komutanlık gibi mevkilere seçilebiliyorlardı. Ancak borçsuz olmaları şartıyla. Diğer vergi (çiftçiler) dilimlerindekiler ise sadece halk meclisi ve halk mahkemesinde görev alabilmekteydiler (Aristoteles, 2012 s. 9).

Drakon Yasaları ile ilk kez Tanrıların kurallarının yerini insan eliyle hazırlanan kurallar almıştır (Ağaoğulları vd, 2014, s. 37). Ayrıca, Drakon Yasalarından önce devlet görevlerine getirilecek kişilerde kıstas olarak, soy ve maddiyat ön planda tutuluyordu. Bu memuriyet süreleri daha eski dönemlerde ömür boyu, daha sonralarında ise on yıllık zaman dilimlerini kapsamaktaydı (Aristoteles, 2012, s. 7).

Drakon Yasaları'nın başarısızlığının ardından bilge biri olan Solon'dan yasa hazırlanması istenmiştir. Solon Yasaları; sosyo-ekonomik, siyasal ve askeri alan dahil olmak üzere pek çok kulvarda yenilik getirmiştir. Bu reformlar sayesinde, borçlar affedilmiş, çiftçilerin topraklarına konulan ipotekler geri çekilmiştir. Borçtan doğan kölelik türü kaldırılmıştır. Bu şekilde köleleştirilip, başka ülkelere satılan Atinalılar kamu hazinesi kullanılarak satın alınıp, özgürleştirilmiştir. (Uygun, s. 24). Siyasal açıdan Solon Yasaları, mevcut vergi sınıflandırmasını korumuştur. Solon'un bu vergi sisteminde yaptığı değişiklikler elbette ki mevcuttur. Solon, vergi dilimindeki kıstası mal varlığından üretim miktarına dönüştürmüştür. Bu sisteme göre; ilk grupta bulunanlar en yüksek servet grubundakiler, üst düzey kamu görevlerine getirilebilir, yaşlılar meclisine (areopagus) katılabilirdi. İkinci grupta, orduya süvari olarak katılabilecek ve bu maddi güce sahip kişiler vardır. Üçüncü grup, koşum hayvanları sahipleri olan çiftçilerden oluşmaktadır. Bu grup, halk meclisine ve halk mahkemelerine katılabilmektedir ve daha az önemsiz kamu görevlerinde bulunabilmekteydi. Son grup ise fakir kesimden oluşan pek bir maddi varlığı bulunmayan köylülerdir. Bu grup da

sadece halk meclisine ve halk mahkemesine girebilir, haricinde bir göreve getirilemezlerdi. (Ağaoğulları vd, 2011, s. 37).

Aristoteles, Atinalıların Devleti kitabında Solon'un karşılaştığı olumsuzluklardan bahsetmektedir. Ona göre, Zengin soylular ve halk arasında eşit bir konumda bulunmaya çalışan Solon, iki kesiminde memnuniyetsizliği ile yüzyüze gelmiştir. Bu durumun sebepleri, zenginlerin kendi durumlarında pek bir değişiklik beklemeyişi ve köylülerin toprakların yeniden ve eşit bir şekilde dağıtılmasını bekleyişidir. Ayrıca, borçların silinmesiyle birlikte pek çok zengin aniden fakirleşmeyle karşılaşmıştır. Bunlara ek olarak, bu durumdan Solon dahil bazı kişilerin zenginleştiği iddiaları ortaya atılmıştır. Aristoteles'e göre bu iddialar gerçeği yansıtmamaktadır.

Solon döneminden sonra, Peisistratos'un tiranlığı başlamıştır. Bu süreç, her ne kadar tiranlık olarak adlandırılrsa da Peisistratos yasalara bağlı bir şekilde idareyi elinde bulundurmuştur. Bu dönemde halk, üretime teşvik edilmiştir. Peisistratos'un çiftçilere ve köylülere bu teşvik üzerine borç paralar verdiği söylenebilir. Ayrıca zenginlerde durumlarında pek değişikliğe uğramamıştır. Bu açıdan ılımlı bir dönemdir. Demokrasi açısından önemli noktası ise yaşlılar meclisinin bazı yetkilerini kaybetmesidir (Yıldızdöken, 2015, s. 63).

Bu çalkantılı dönemin ardından, Atina'da demokrasi Kleisthenes'in reformlarıyla tekrar ayağa kalkacaktır. Kleisthenes, soy bağlarını koparmak üzere, Atina'yı 139 birime ayırır. Bu özerk birimlere deme adı verilmektedir. Ağaoğulları vd.'ne göre, demos kelimesi ile deme kelimesi birbiriyle bağlantılıdır. Soy bağlarını koparmak için her vatandaş, ikamet ettiği demenin ismini soy adı olarak almıştır. Kleisthenes, bu siyasal sistemi "isonomia" (yasalar karşısında eşitlik) olarak adlandırmıştır (Ağaoğulları vd., 2014, s. 38). Bu uygulama ile soylular ve halk eşit bir konuma getirildi. Artık terazinin her iki tarafı da eşit ağırlıktaydı. Kabile sayısı 10'a yükseltildi. Demeler sayesinde, asabiyet sahibi kabileler artık mahalle örgütlenmelerine benzer şekilde soy bağı gözetmeksizin örgütleniyorlardı (Uygun, 2017, s. 25). Kleisthenes'in döneminde harekete geçirilen bir diğer reform ise "ostrakismos" olmuştur. Ostrakismos mahkemeleri (çanak çömlek mahkemeleri), Atina'da demokrasinin tiranlar tarafından kesintiye uğramaması amacıyla kurulmuştur. Tiranlık döneminde gördüğümüz üzere çok fazla güç toplayan vatandaşların varlığı risk teşkil etmektedir. Kötü niyetli olduğu

düşünülen vatandaşlar, bu mahkemelerde yargılanıyorlardı. Suçlu bulundukları takdirde 10 yıl süresince sürgünle cezalandırılmaktaydılar (Aristoteles, 2012, s. 22).

Atina'nın demokrasinin altın çağını, Perikles döneminde yaşadığı söylenmektedir. Pers savaşlarının kahramanı ve aynı zamanda demokrat partinin bir temsilcisi olan Perikles, Ephialtes'in ölümünden sonra iktidara gelmiştir. Art arda başkomutanlığa seçilen Perikles, ölümüne kadar Atina'nın tek adamı olarak anılmıştır. (Senel, 1970, s. 244).

Perikles, demokrasinin gelişmesinin halkın katılımı ve eşitliğine dayalı olduğunu düşünmüştür. O dönemde, halkın meclise, mahkemelere ve diğer kamu görevlerine hukuken katılma yetkisi bulunsa da çalışmak zorunda oldukları için katılımın zengin kesimde daha yoğun olduğu görülmektedir. Katılımın, halkın her kesimine yayılmasını sağlamak üzere, kamu görevinde bulunan kişilere ücret ödenmesini öngörmüştür. Bu uygulamayla birlikte, halk meclisine katılım artmıştır. Neticesinde, meclisteki oligarşik azınlığın etkisi yumuşatılmıştır. (Ağaoğulları vd. 2014, s. 41). Demokrasinin altın çağı olan bu dönemde halkın yoksul kesiminin de katılımın artması dolayısıyla, Halk Meclisi ve Halk Mahkemelerinin en demokratik formuna ulaştığı söylenmektedir.

Perikles'in eşitliğe önem verdiğini söylemek mümkündür. Fakat bu eşitliğin sınırlı bir eşitlik olduğunu düşünen fikirler vardır. Bunun gerekçesi olarak, Perikles öncesinde, vatandaşlık babadan oğluna geçmekteydi. Genel bir deyimle Atinalı bir vatandaşın oğlu da Atina vatandaşı olabilmekteydi. Perikles'le birlikte vatandaşlık, Atinalı bir babanın yanı sıra Atinalı bir anneden doğma şartına bağlanmıştır. Böylece, vatandaşlığın çerçevesi bir nebze daraltılmıştır (Aristoteles, 2012 s. 26).

Bu dönemde, yoksul köylüler dahil her sınıf her kamu görevine seçilebilmekteydi. Kamu görevlilerini seçmekte kura yöntemi uygulamasına devam edilmiştir. Bir diğer önemli reform ise, bütün yurttaşların bir yasa tasarısına itiraz etme yetkisinin olmasıdır. Herhangi bir vatandaş, herhangi bir yasa tasarısına ve bu tasarımı öneren kişiye karşı anayasaya uymadığını düşündüğü takdirde, dava açabilmekteydi (Ağaoğulları vd., 2014, s. 41).

1.6.3. Yarı Doğrudan Demokrasi

Yarı doğrudan demokrasiler; doğrudan ve temsili demokrasi modellerinin bazı özelliklerini barındıran karma bir demokrasi sistemidir. Bu sisteme göre; vatandaşlar kendilerini temsil etmesi amacıyla temsil sisteminden yararlanarak, egemenliklerini bu temsilciler aracılığıyla kullanırlar. Temelde halkın egemenliği, halk tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla icra edilir (Aktaş, 2015, s. 92). Bu özelliği bakımından, özünde temsili demokrasinin bir türevi olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Yukarıdakiler doğrultusunda, yarı doğrudan demokrasinin bazı durumlarda halkın doğrudan katılımının mümkün olduğu, temsili bir demokrasi modeli olduğunu ileri sürebiliriz (Gözler, 2016, s. 186).

Yarı doğrudan demokrasi, gerekli durumlarda doğrudan demokrasinin katılım araçlarından yararlanır. Dolayısıyla bu gibi durumlarda, halk temsilcilerle paylaştığı yetkisini bizzat kullanır.

Yarı doğrudan demokrasinin, halkın katılımını sağlamak için kullandığı araçlar; referandum, halk vetosu, halk teşebbüsü ve temsilcilerin azlıdır (Gözler, 2016, s. 186).

Dilimize halk oylaması olarak geçen referandum kelimesi köken itibarıyla Latince'den gelmektedir. TDK, halk oylamasını; “Halkın türlü siyasi ve toplumsal sorunlar karşısında olumlu veya olumsuz görüşünü belirlemek için başvurulmuş oylama, plebisit, referandum” olarak tanımlamıştır.

Genel itibarıyla referandum, yasama organının bir işlemi hakkında halkın oyunu almak olarak tanımlanır. Sosyal bilimlerdeki her kavram gibi birçok tanımı mevcuttur. Başka bir tanıma göreyse herhangi bir politika hakkında, vatandaşlar tarafından yapılan oylama değildir. Referandum hakkında en önemli olan şey seçmenlerin yönetime “doğrudan” katılımını sağladığıdır (TBMM Araştırma Merkezi, 2010, s. 61).

Halk vetosu; yasama organı tarafından, belirlenen kurallar çerçevesinde kabul edilen herhangi bir kanunun, bir nevi referandum aracılığı ile halkın inisiyatifine başvurulması, halkın onayına sunulması sonucunda yasama organı tarafından kabul edilen kanunun, halk tarafından reddedilmesiyle birlikte kanun olma özelliğini yitirerek, ortadan kaldırılmasıdır (Gözler, 2016, s. 189).

Halk teşebbüsü; anayasada bahsedilen kişi sayısına ulaşan bir takım vatandaşın, birlikte hareket ederek müşterek isteklerinin kanun haline getirilmesi için yasama organına başvurup, bu hususun yasama organı tarafından görüşülmesini sağlamaktadır. Halk vetosu ve referandumdan bir kanunun çıkarılmasını önleme amacı taşırken, halk teşebbüsü bunun tam tersini, kanunun oluşturulmasını amaçlamaktadır (Gözler, 1988, s. 98).

Temsilcilerin azli; halk tarafından seçilen ve görevlerini yeterince yerine getiremeyen dolayısıyla halkın takdirini kazanamayan temsilcilerin, görevlerinden alınmasına olanak tanıyan bir yarı doğrudan demokrasi aracıdır. Böyle bir girişimde bulunmak için vatandaşların aralarında yeterli düzeyde imzaya ulaşması gerekmektedir. Eğer yeterli imzaya ulaşıldığı takdirde, temsilcinin görevine son verilir (Gözler, 2016, s. 90).

1.6.4. Temsili Demokrasi

Temsili demokrasi modeli, ulus devlet anlayışıyla birlikte popülerlik kazanıp, yoğun bir şekilde kullanılmıştır. En genel tanımıyla temsili demokrasi, halkın sahip olduğu egemenliğin halk tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla kullanılmasıdır (Nacak, 2014, s. 196).

Atina demokrasisinin sona ermesiyle birlikte, demokrasi düşüncesi uzun yıllar boyunca sekteye uğramıştır. Sonraki yıllarda demokrasi düşüncesi, temsil sistemiyle birlikte Avrupa ve Kuzey Amerika'da 17-18 yüzyıllar arasında gündeme gelmiştir. Atina yönetiminden farklı olarak halkın yönetimi, uygulamada soyut bir varlık taşımıştır (Topukcu, 2011, s. 10).

Zaman içerisinde değişen koşullarla birlikte doğrudan demokrasi modelinin etkin bir şekilde uygulanamayacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Bu görüşü haklı kılan sebepler başlıca; ulus devletlerin geniş topraklara sahip olması ve artan nüfustur. Doğrudan demokrasi, kişilerin siyasi kararları doğrudan almasına dayanmaktadır. Bu durumun mümkün olması için kişiler arasındaki mesafe az olmalıdır ki aynı mekanda tartışma ve katılma olanağı sağlanabilsin. Ulus devletin geniş topraklara sahip olması bu sebepten dolayı doğrudan demokrasi için bir dezavantajdır. Diğer bir yandan nüfusun artmasıyla birlikte katılım oranının, nüfus artışına ters orantılı bir şekilde düşeceği ön

görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı, demokrasinin uygulanabilmesi için temsil gerektiren bir sistemin gerekliliği doğmuştur (Sartori, 2014, s. 346).

Temsil modelinin geçmişini incelediğimizde bu modelin, demokrasiden uzak monarşilerden türetildiğini görmekteyiz. Daha önce de bahsettiğimiz parlamentoların çıkışına paralel bir şekilde gelişmiştir.

Mill'e göre; vatandaşların kamu yönetimine nadiren katılmaları çağın şartlarına göre optimum bir seçenek olarak görülmüştür. Atina demokrasisinde, vatandaşlar neredeyse her anını katılımı ile gerçekleştirmektedir. Fakat, ulus devletlerde vatandaşların, Atina'da olduğu kadar sık katılabilmeleri mümkün değildir. Ona göre, herkesin yönetime katılabildiği bir devlet, diğer devletlerden tabi ki daha iyidir. Yalnızca, yukarıda bahsettiğimiz gibi değişen koşullar ve büyük ölçekli devletlerde herkesin katılımının mümkün olmadığından dolayı temsil sistemi ile katılımı sağlamak, en iyi karar olacaktır (Mill, 1909 s. 68-69).

Temsili demokrasiye karşıt olan düşünürler de bulunmaktadır. Bunların en dikkat çekenlerinden birisi ise J.J. Rousseau'dur. Rousseau, egemenliğin kesin olarak halka ait olduğu ve bu egemenliğin temsilciler aracılığıyla kullanılmasının demokrasinin özüne uymadığı gerekçesiyle argümanını savunmuştur. Ona göre, egemenlik ve kullanım hakkının devredilmesi, genel iradenin de devredilmesi demektir. Bu argümandan ziyade Rousseau, demokrasi ve insan haklarının gelişiminde büyük rol oynamaktadır (Erdoğan, 1974, s. 310).

Tocqueville ise temsili sistemin en önemli örneklerinden biri olan Amerikan demokrasisini incelemiştir. Ona göre, temsili sistemin yapı taşları olan siyasi partiler genel iradeyi yansıtmaktadır. Ayrıca, iktidarı elinde tutanların, gücünü halktan alması da aşırı merkezîyetçiliğin önüne geçebilecek bir nitelik taşımaktadır (Tocqueville, 1962, s. 97). Tocqueville, Amerikan demokrasisi üzerine yaptığı incelemeler neticesinde, halkın kendini yönetebildiğini fark etmiştir. İktidarın halkın elinde bulunduğunu ve temsilciler aracılığıyla kullanıldığını, hatta bazı durumlarda yasaların halk tarafından bile çıkarılabildiğini gözlemlemiştir (Topukcu, 2011, s. 12).

Temsili demokrasi uzun yıllar boyunca kullanılmaya devam edilmiştir. Hatta günümüzde dahil birçok devlet, özünde temsil sistemi barındıran bir anlayış

taşımaktadır. Temsili demokrasi, zaman içerisinde katılımcılık yönünden yetersiz kalarak, derin bir krizin içerisine doğru sürüklenmiştir. Bu kriz neticesinde, katılımcı demokrasi ve müzakereci demokrasi gibi sistemlerin var olmasına zemin hazırlanmıştır.

1.6.5. Temsili Demokrasinin Krizi

17-18. yüzyıllarda popülerlik kazanan temsili demokrasi 20.yüzyılın ortalarına doğru birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunların ana nedeni, vatandaşların aktif olarak katılımının sadece seçim zamanı gibi belirli dönemlerle kısıtlı kalmasından kaynaklanmaktadır. Politikaların yapılması ve uygulanması gibi çeşitli kamusal süreçlerde vatandaşlar, temsilcileri aracılığıyla pasif bir katılım sağlamak durumunda kalmışlardır (Nacak, 2014, s. 197).

Temsili demokrasiye yöneltilen eleştirinin temelinden yukarıda bahsettik. Bütünü anlama hususunda başarılı olmak için bütünü oluşturan parçalara odaklanmamız yerinde olacaktır.

Eleştiriler doğrultusunda, vatandaşların sadece seçimlere katılması, vatandaş tercihlerinin ve isteklerinin yalnızca oy verme düzeyinde kısıtlandığı ifadesini görmekteyiz. Bu durumun etkileriyle birlikte siyasi partilere ve temsilcilere olan güven azalarak, isteklerinin yerine getirilmediğini gören vatandaşlar zaman içerisinde depolitizasyon ile karşılaşmıştır. Neticesinde meşruiyetin sarsılması kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Bu durumu eşit katılım ilkesi, devletin objektifliği, şeffaflık gibi hususların yara alması takip etmiştir (Alkan, 2018, s. 27).

Diğer bir eleştiriye göreyse, temsili demokrasi anlayışı, küreselleşmenin getirdiği aynı ırk, din ve görüşlerden oluşmayan ulus devletlerde din, dil, ırk, kültür gibi farklılıklara sahip olan azınlıkların çıkarlarını korumakta yeterlilik sağlayamamıştır. Çoğunlukçu anlayış üzerine kurulu olan bu demokrasi modeli, eşit katılım ilkesini uygulamakta başarısız bir tutum sergilemektedir. Azınlıkların hakları ve çıkarları, çoğunluğun arka planında kalmaktadır. Bu durumda, farklı sınıfların arasındaki mesafe açılarak demokrasinin özünü oluşturan eşitlik ve eşit katılım ilkesi zarar görmektedir (Zabunoğlu, 2017, s. 800).

Temsilcilerin iki seçim zamanı arasında herhangi bir müdahaleye maruz kalmadan serbest karar alma yetkileri ve giderek vatandaşların isteklerini uygulamaktan uzaklaşmaları yukarıda bahsettiğimiz meselelerin kökenini oluşturmaktadır. Zaman içerisinde elit kesimin yönetimine dönüşen temsili demokraside, temsilciler vatandaşın ihtiyaç ve isteklerinden ziyade kendi gerekli gördüğü adımları atabilme özgürlüğüne erişmişlerdir. Dolayısıyla, sistem vatandaşın onayından giderek yoksun hale gelerek bir meşruiyet krizi içerisine düşmüştür (Nacak, 2014, s. 198).

Habermas, temsili demokrasinin içine düştüğü bu krizi “krizi yönetememenin krizi” şeklinde, meşruiyetten kaynaklı bir husus olarak görmektedir. Ona göre, krizin asıl sebebi kötü politikacıların varlığı değildir. Asıl sebep, sistemin değişime ihtiyaç duymasında yatmaktadır. Dolayısıyla seçimler ile değiştirilen temsilciler, bu durumu düzeltemeyecektir. Habermas, sistemin çökmemesini ise, kitlelerin sadakatine dayandırmaktadır. Fakat, sistemin ayakta kalması konusunda sadakat artık yeterli değildir. Siyasal bir sistemin meşruluk niteliği kazanabilmesi, belirli kurallara dayanmasından geçmektedir. Habermas, geleneksel meşruluğun yerine, kamusal alanda yapılan müzakereler ve tartışmalar sonucunda ortaya çıkacak olan demokrasiye dayanan bir meşruluğun tercih edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (Vergin, 2008, s. 51).

Temsili demokrasinin bir kriz içerisinde olduğunu savunan akademik görüş, katılımın genel olarak oy vermeyle sınırlı kaldığının altını çizerek, demokrasinin iletişimsel yönünü öne çıkarırlar. Müzakereci demokrasinin ve katılımcı demokrasinin oluşmasında rol oynayan bu süreçte, eleştirilerini temsili demokrasinin sınırlılığına yöneltenler, iletişim boyutunun tartışma ve müzakereler aracılığıyla ön plana çıkarılacağını savunurlar (Alkan, 2018, s. 28).

Temsili demokrasinin yarattığı pasif katılımın önüne geçilebilmesi için radikal demokrasiler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlileri katılımcı demokrasi ve müzakereci demokrasi modelleridir. Yurttaşların pasif statüsünden çıkarılarak, aktif bir biçimde katılımlarının sağlanması amaçlanmıştır. Zaman içerisinde değişen koşullar ve vatandaşların istekleri doğrultusunda aktif bir katılım anlayışı ön görülmüştür. Bu yolda, demokrasilerin hedefi giderek, doğrudan demokrasiye yakın bir yönetim biçimine ulaşmak olacaktır. Katılımcı demokrasi ve müzakereci demokrasi modelleri bu amaçta atılan en büyük adımlardan biri olmaktadır.

1.7. Katılımcı Demokrasi

Halkın kendini yönetmesi anlamına gelen demokrasinin birçok modeli mevcuttur. Bunların ilki Atina'ya dayanan doğrudan demokrasi örneğidir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi bu modelde vatandaşlar kararların alınması konusunda yönetime bizzat katılmaktadır. Diğer model ise temsili demokrasi modelidir. Bu modelde vatandaşlar kendilerine temsilciler seçerek, bu temsilciler vasıtasıyla yönetime katılırlar. Fakat zaman içinde gelişen ve değişen koşullar, kurumlar ve demokratik yapılar içerisinde doğrudan demokrasiyi uygulamak imkansız hale gelmiştir. Bunun yanı sıra en yaygın olarak kullanılan temsili demokrasi sistemi de liberal koşullar içerisinde gelişen yapılar dolayısıyla yetersiz hale gelmiştir. Tüm bunlara ilişkin olarak yeni bir demokrasi modeli diyebileceğimiz diğer iki demokrasi sistemini birbirine yaklaştıran katılımcı demokrasi modeli gündeme gelmiştir (Sığırtmaç, 2009, s. 95).

Genel olarak, liberal demokrasinin sağladığı koşullar çerçevesinde temsili demokrasinin gereklerine yardımcı ve bu şartları kabul eden bir şekilde doğrudan demokrasi anlayışını olabildiğince yaşatmak amacıyla olan katılımcı demokrasi anlayışı, demokratik yapıların daha fazla katılım sağlanabilecek şekilde geliştirilmesini amaçlamaktadır (Yaman, 2018, s. 136). Katılımcı demokrasi anlayışı ile bireyler yönetime daha aktif bir biçimde katılarak, vatandaşlık bilinciyle kendilerini gerçekleştirme yolunda farkındalık yaratacaklardır (Kalkışım & Doğan, 2015, s. 126).

Klasik liberal demokrasilerde belirli aralıklarla seçimlerin gerçekleştirilmesi halkın katılımı ile gerçekleşmektedir. Fakat yöneticilerin verdiği kararlar bazen vatandaşların istediği şekilde olmamaktadır. Bazı durumlarda yöneticiler kendi çıkarları doğrultusunda kararlar alabilmektedir. Temsilcilerin seçiminde ise çoğunluğun seçtiği kişiler görev başına gelmektedir. Bu durumda ise azınlığın çıkarlarını savunacak kişilerin azlığından dolayı iktidarın bölüşülmesinde, eşitlik ilkesinin askıda kaldığı durumlar mevcuttur (Tunç, 2008, s. 1126).

Liberal demokrasilerde bahsettiğimiz gibi belirli aralıklarla yapılan seçimler sayesinde demokratik bir meşruiyet sağlanmaktadır. Bu modele Fox ve Miller kendini tekrarlayan bir döngü olarak yorumlamış, adınaysa “loop model” demişlerdir. Bu onlara göre, demokrasinin aksak bir şekilde yerine getirilmesidir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi

yöneticilerin çoğunluğun çıkarını savunmaları, azınlığın temsilini zedelemiştir. Hatta bazen yöneticilerin kendi çıkarları da çoğunluğun çıkarlarıyla bile çatışmıştır. Bu sebepleri göz önünde bulundurarak, bu modelin gelişen şartlar karşısında halk egemenliğine dayalı olmaktan sapmış bir yola girdiğini, liberal demokrasinin bir sistem krizi içerisinde olduğunu iddia etmek mümkündür (Özalp, 2009, s. 7).

Prof. Dr. İlhan Tekeli'nin aktardığı gibi liberal demokrasinin temsil bazlı sistemi toplumun dönüşmesi ve gelişen yapıların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Bu süreçte demokrasinin demokratikleştirilmesine ihtiyaç vardır. Katılımcı demokrasi ile sadece seçim zamanları aktif olan, diğer zamanlarda pasif durumda bulunan vatandaşın sürekli aktif vatandaş kavramına geçiş yapılmıştır. Bütün bu durumlara bir çözüm olarak sunulan katılımcı demokrasi, kararların halkın katılımıyla birlikte bir müzakere aşaması içerisinde alınmasını önerir. Bu sistem sayesinde bireylerin kapasiteleri ve vatandaşlık algıları gelişmekle birlikte doğrudan demokrasiye daha yakın bir sistem ortaya çıkar (Altınkök, 2016, s. 4).

Katılımcı demokrasi modelinde, karar alma aşamasında kolektiflik meşruiyeti sağlama da ve rasyonel karar almada önemli bir husustur. Yönetimlerin, herkesi ilgilendiren bir ortak çıkar için eşit bireylerle birlikte kolektif bir biçimde rasyonel ve hakkaniyetli bir şekilde işleyen müzakereler sonucunda karar almasını, doğru bulmaktadır (Altınkök, 2006, s. 11).

1.8. Müzakereci Demokrasi

Müzakereci demokrasinin asıl amacı, adından da anlaşılabilceği gibi kamusal kararların, karar alma sürecindeki aktörler ve bu karardan etkilenecek kişiler tarafından gerçekleştirilen bir münazara neticesinde belirlenmesidir. Genel olarak özünde, toplumu etkileyen karar ve politikaların, toplum ve ilgili aktörlerle kurulan iletişimsel ilişkiler çerçevesinde belirlenmesinin sağlanmasıdır (Zabunoğlu, 2017, s. 805).

Müzakereci demokrasinin gelenekleri, var olan sistemdeki kişisel çıkar, uzlaşım süreci ve pazarlık, oy verme, iktidarın kullanımı gibi konulara karşı bir şekilde tanımlanmıştır. Bu noktada müzakereci demokrasiyi, geleneksel olandan ayıran iki husus vardır. İlk husus, uygun şekilde kısıtlanmış olan kişisel çıkarların, demokratik bir kararlar sonucunda müzakerenin bir parçası olması gerektiği düşüncesidir. Bu

doğrultuda, kişisel çıkarı içeren bazı müzakere biçimleri, özellikle ideal biçimlerinde müzakereci yöntemlerin gerçekçi olabilmesi açısından zorlayıcı güç kullanımından arınması gerekmektedir. İkinci husus ise, müzakereciliğin, özünde müzakereci olmayan birçok demokratik mekanizma ile antagonist ilişkiler çerçevesinde takılıp kalmak yerine, uzlaştırması ve tamamlayıcı bir rol oynamasıdır (Mansbridge, Bohman, Chambers vd., 2010, s. 64).

Müzakereci demokrasinin amaçları, kamusal alanın etkin kullanımı, eski Yunan sitelerindekine benzer şekilde vatandaşlık fenomeninin gerçekleştirilmesi ve neticesinde siyasal iradenin gün yüzüne çıkması olarak değerlendirilebilmektedir. Bu yolda, öngördüğü müzakere yöntemini, meşru ve rasyonel kararların oluşacağı habitat olarak görülmektedir. Temsilci demokrasinin katılım açısından iyileştirilmesine önem veren müzakereci yaklaşım kamusal alan, genel fayda, rasyonalite ve yönetim yoluyla alınan kararların meşruiyetine odaklanmış bulunmaktadır (Bayram, 2011, s. 112).

Müzakere, genel olarak "tercihler, değerler ve çıkarlar üzerinde zorlayıcı olmayan bir şekilde düşünmeyi teşvik eden iletişim" olarak tanımlansa bile müzakereci demokrasi, katılımcıları veya katılımcıların söz vermeye yetkili olduğu kişileri ve temsilcileri bağlayan bir kararı içerir. Müzakereci demokrasinin düzenleyici ideallerinin birçoğu üzerinde teorisyenler arasında önemli bir fikir birliği vardır. İdeal olarak müzakere, karardan etkilenen herkese açık olmalıdır. Katılımcılar, süreci etkilemek için eşit fırsatlara sahip olmalı, eşit kaynaklara sahip olmalı ve temel haklarla korunmalıdır. Akıl yürütme süreci gereklidir. Bu süreçte, katılımcılar birbirlerine karşılıklı saygı ve eşit ilgi ile davranmalıdır ((Mansbridge, Bohman, Chambers vd., 2010, s. 65-66). Müzakereci yaklaşımda, müzakere sürecinde eşit katılım ön plandadır. Bunun yanı sıra, her birey müzakere sürecinde tartışma yaratmak, sorular yöneltmek, fikir belirtmek gibi fiillerde fırsat eşitliğine sahiptir. Hiçbir azınlık grubun dışlanmamasını esas alan müzakere sürecinde, temsilciler kamusal alanın aktörleri olan sivil toplum kuruluşlarıdır. Müzakerelerin normlarını ve sürecin işleyişini tanımlayan ise devlettir (Korkmaz, 2016, s. 366-367).

Müzakereci yaklaşımın en önemli isimlerinin başında kurucusu olan Habermas gelmektedir. İletişim ve kamusal alan gibi önemli konulara odaklanan Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışının oluşumunda katkısı çok büyüktür. Ona göre iletişim,

uzlaşma sağlamak için kullanılan önemli bir araçtır. Müzakereci yaklaşımın temelini oluşturan tartışma ve müzakere süreçlerinde iletişim; kültürün yeniden üretilmesi, toplumsal bütünlüğün sağlanması, kamusal işlerde koordinasyonun sağlanması gibi pek çok açıdan yararlı olup, konsensüsün oluşturulmasındaki en temel itici gücü oluşturmaktadır. Ayrıca, piyasa ilişkilerine iletişim teorisinin özünü dahil ederek, kamusal alanı vatandaşların eşit ve serbest bir şekilde müzakereye müdahil olabildiği, devletten ayrı ve bağımsız olarak nitelemektedir (Demir, 2011, s. 51).

1.9. Demokrasinin Yerel Yönetimlerle İlişkisi

Yerel halkın içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve siyasal olan durum ve koşulların birinci elden çözümlenmesi ve karşılanması zaman tasarrufu ve verimlilik açısından bizi yerel yönetimlerin, yerelde her türlü kamu hizmetinin demokratik bir görünümde yürütülmesi bakımından gerekli olduklarını göstermektedir (Mahmutoğlu, 2011, s. 151). Ayrıca, yerel yönetimler ve demokrasi kavramlarının iç içe geçmesinin nedeni komün yönetimlerdir. Komün yönetimler, demokrasinin alyuvarları gibi kabul görmüşlerdir. Dönemlerindeki iktidarlara muhalif bir tarzda özgürlük, eşitlik, katılımcılık gibi demokratik unsurları savunarak ön plana çıkarmışlardır (Pustu, 2005, s. 123). Bu durumdan da anlaşılabileceği gibi demokrasi ve yerel yönetim kavramları birbirleriyle çok sıkı ilişkiler içerisindedir. Halkın katılımı ve temsil edilmesi gibi mühim unsurlar, çağdaş demokrasinin temel aldığı iki taşıyıcı kolondur ve bunlar en pratik şekilde, yerel yönetimler üzerinden uygulanabilmektedir (Görün, 2006, s. 161).

Bu düşüncenin herkes tarafından kabul gördüğünü söylemek pek de mümkün değildir. Birgül Ayman Güler'e göre; yerel yönetimlerin demokratikleşme sürecinde ilerici veya gerici bir rolü olabilir. Fakat merkezi yönetime muhalif değil, hükümet organizasyonunun destekleyici ve tamamlayıcı parçaları niteliğindedirler (Özden, 2012, s. 133). Yerel yönetimlerin demokrasi ile olan bağları hakkında üç farklı görüş mevcuttur.

İlk görüşe göre yerel yönetimler geleneklere bağlı kurumlardır. Bu yüzden demokratik seçim ilkesiyle bir çatışma içerisindedir. Fakat yerel olan demokrasiden konuşmak mümkündür. Bu görüşün liderliğini J.Toulmin Smith yapmaktadır.

Langrod, Moulin, Wallen gibi düşünörlere göre; yerel yönetimler siyasal geleneğin birer temsilcileri olmalarına karşın, özünde kamu hizmeti veren kurumlardır. Bu sebepten dolayı, bu yönlerine odaklanmak daha doğru bir tutumdur. Demokrasinin çoğunlukçu ve eşitlikçi yapısı, yerel yönetimlerdeki oligarşik yapı ile uyum içerisinde olamaz. Bunun sebebiyse, yerel politikaların demokrasiden çok çıkar çatışmalarını arttırmaya yönelik olmasıdır. Yerel yönetimler ve demokrasi arasında karşılıklı bir bağ mevcut değildir. Demokrasi, yerel yönetimlerden önce veya onlarla birlikte varlık bulmuş bir kavram değildir (Güneş, s. 86).

Üçüncü görüş ise John Stuart Mill'e aittir. Bu görüşe göre; demokrasi ve yerel yönetimler, zaruri bir yakın ilişki içerisinde dirler. Ona göre yerel yönetimler insanın özgürlüğüne katkıda bulunan, yerel halkın katılım sağlayabildiği ve sözlerinin geçerli olduğu, siyasal eğitimin sağlandığı, demokrasiyle yakın bağları olan tamamlayıcı nitelikte kuruluşlardır (Görün, 2006, s. 161).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 127. maddesine göre; *“Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.”* Bu tanımdan yola çıkalım. Evvela tanımda belirtildiği gibi karar organları seçmenler tarafından seçilen bir kurumdan bahsetmek mümkündür.

Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanmaya pek elverişli olmaması açısından tercih edilen yönetim biçiminin temsili demokrasi olduğunu söylemek hiç de yapay kalmayacaktır. Karar organları halk tarafından seçilen yerel yönetimlerin, halkın kendisini temsil etmesi için görevlendirdiği kişilerden oluştuğunu görüyoruz. Bu verilerin ışığında; halkın yönetime dolaylı olarak katıldığını, yerel yönetim organlarınca temsil edildiğini, çoğunlukçu bir yapı içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Temsil ilkesi açısından yerelliğin sağladığı bir avantaj ise halk yani temsil edilenler ile seçtikleri temsilcileri arasında mesafenin yakın olmasından dolayı denetim ve sorumluluk ilkesi daha iyi bir şekilde uygulanabilmektedir (Görün, 2006, s. 162). Fakat bu veriler ışığında reddedemeyeceğimiz şeyler elbette ki mümkündür. Bunlar ise yukarıda değindiğimiz görüşlerdeki gibi bu karar organları oligarşik bir yapıdadır.

Demokrasinin sağlanması adına şeffaflık, hesap verebilirlik, ortak ihtiyaçların çözümlenmesi ve seçmenlerin yani temsil edilenlerin kamu yararına olan isteklerinin gerçekleştirilmesi veya kararlarının uygulanması gerekmektedir (Özden, 2012, s. 136). Yerel yönetimler özünde demokratik bir anlayışa sahip, merkezi yönetime yardımcı kuruluşlardır. Fakat pratikte, her yerel yönetim demokratik bir kuruluş olmayabilir.

Son dönemlerdeyse yerel yönetimler hakkındaki düşünceler, genellikle benzerdir. Demokrasiyi ve katılımı en küçük birimlere kadar ulaştıran, kendi kendini yönetmeyi sağlayan bir öz içindelerdir. Temsili demokrasi ile en uzakta bulunan kitlelere bile demokrasiyi öğreten, tarihsel açıdan demokrasinin köklerine dayanan, demokrasinin bir gelenek olarak yerleşmesinde yardımcı ve taşıyıcı rol oynayan kuruluşlardır (Güneş, 1996, s. 87).

1.10. Yerelde Katılım

Yerel yönetimlerde sadece seçimle göreve gelinmesi, günümüz koşullarında demokrasinin karşılanması gereken nitelikleri sağlama konusunda eksik kalmaktadır. Bunun sağlanması içinse katılımın genişletilmesi ve sadece seçim zamanı değil, diğer zamanlarda da halkın katılımını sağlamak gerekmektedir. Çalışmamız gereği bu hususta üstünde durmamız gereken konu katılım kavramı ve bu katılımın gerçekleştirilmesinde kullanılan araçlar olacaktır.

Demokrasilerin dayandığı asıl esas, katılımdır. Her demokrasi modelinin ortak yönü katılımı sağlamak olup, aralarındaki farklar ise bu katılımın nasıl ve hangi düzeyde sağlanacağıdır.

Katılım kavramı birçok şekilde tanımlanmaktadır. Bir görüşe göre; kamu düzeninin oluşturulması, yönetim ve denetimine yönelik politikaların belirlenmesi, karar alma ve uygulama süreçlerine dair uğraşlardır. Diğer bir görüşe göreyse; yönetime dahil olmayı ifade ederken, bir başka görüşe göreyse bireylerin içinde yaşadıkları fiziki çevreyi ve kamusal alanı etkileyebilecek yetenekteki yönetici güçlerin, kurumsal düzeydeki politikalarıyla iş birliği içerisinde olarak etki edebilmeleridir (Poyraz, 2017, s. 140).

Katılım, siyasal ve yönetsel olarak iki boyuttan oluşan bir kavramdır. Siyasal yönüne bakacak olursak; katılım, bireylerin veya bireyler tarafından oluşturulan örgütlerin kendilerini yöneten kurumların görevlilerini seçmek, davranış ve kararlarını etkilemek için giriştikleri gayretlerdir. Katılımın siyasal boyutu, içinde bulunduğu siyasal sistemin özellikler çerçevesinde değişmektedir. Yönetsel yönü ise; yöneticilerin seçilmesinden ziyade, yöneticiler tarafından alınacak olan kararlara halk ve sivil toplum örgütleri tarafınca etkide bulunabilmesi, bu kararların alınış sürecine dahil edilmeleri olarak tanımlanabilir (Görün, 2006, s. 164).

Katılımcı demokrasinin gündeme gelmesiyle birlikte katılım konusu daha geniş bir perspektif içerisine girmiştir. Yönetime katılma noktasında üç önemli özellikten söz etmek mümkündür. İlk olarak; yönetimin alt kademelerinde bulunan personelin, yönetimin politikası ve faaliyetlerine ilişkin kararlara katılmaları demokratik yönetim biçimine katkı sağlayan yönetim¹ kavramının bir gereği olarak önem arz etmektedir. İkinci olarak, katılan personelin kendini gerçekleştirebileceği bir demokratik ortam içinde bulunabilmeleri gerekir. Üçüncü olarak; yöneten ve yönetilen ayrımında ortak bir köprü olarak bir “diyalog” gerçekleştirilmesi, iş birliği içerisinde olunmasıdır. Bu şekilde, yönetici örgütün daha iyi ve halkın çıkarlarına uygun kararlar verme potansiyeli olabildiğince artacaktır (Aksu & Kurtuluş, 2011, s. 117).

Katılımcı demokrasi ve liberal temsili demokrasiyi ayıran en önemli farklardan biri olan katılım, sürekli bir niteliğe sahip olmalıdır. Sadece belirli yapılar ve kurumları içine alacak şekilde değil, bütün yapıları kapsamalıdır. Gönüllülük esasının önemli bir yer kapladığı katılımcılık, belirli bireylerin veya kurumların çıkarlarını temsil etmek amacıyla katılımı değil, toplum ve içerisinde bulunan genel kitlenin faydası ve çıkarı için katılımı gerektirmektedir (Poyraz, 2017, s. 140).

Demokrasinin gereklerinden olan; halkın katılımı, çoğunluk ilkesi, seçmene karşı sorumluluk, hesap verebilirlik ilkesi merkezi yönetimlerde olduğu kadar yerel yönetimlerde de önemlidir. Daha önce de bahsettiğimiz, Güler’in yerel yönetimlerin merkezi yönetime tamamlayıcı ve destekleyici bir nitelikte olduğunu söylediği yorumu hatırlatmakta fayda vardır. Yerel yönetimlerde katılımın güçlü bir boyutta olması hem

¹ Bkz: Türk Dil Kurumu “yönetişim” kavramını; resmi ve özel kuruluşlarda idari, ekonomik, politik otoritenin ortak kullanımını olarak ifade etmektedir. www.mezuat.org, Erişim Tarihi: 04.04.2020.

merkezde hem de yerelde demokrasinin gelişmesine yönelik, bireylerin eşitliğinin, özgürlüğünün ve vatandaşlık bilincinin yükselmesinde etkili olacaktır (Görün, 2006, s. 165).

1.10.1. Yönetişim

Kavram olarak yönetim ifadesi, üç ayrı perspektifte değerlendirilir. Bu perspektifler; sistemsel, yönetsel ve siyasal yönetim olarak ayrılır. Sistemsel boyutuyla yönetim, iktidarın kurumsal ve klasik işleyişini ele alan çok kapsamlı bir kavramdır. Siyasal yönüyle yönetimse, iktidarın demokrasiye dayanan meşruiyeti ile halkın aktif katılımını ele alır. Yönetsel olarak yönetim denilince ise kamu hizmetlerinin şeffaflık, hesap verebilirlik, eşitlik gibi ilkelere paralel olarak gelişimini kapsamaktadır (Demirel, 2010, s. 66).

Daha dar anlamıyla yönetim, devlet ve sivil toplumun bütün paydaşlarının gayretleriyle oluşturduğu bir anlayışı ifade etmektedir. Yönetim, giderek birbirine yaklaşan kamu ve özel sektördeki yönetim anlayışının hudutlarında evrimleşen bir yönetim modeli olarak görülmektedir. Ana fikriyse, daha etkin bir yönetim sağlama gayesidir (Özer, 2006, s. 60).

1980'lerde küresel çapta ve çok fazla alanda köklü gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde, sanayi toplumunun yerini bilgi toplumu, fordist üretim biçiminin yerini esnek üretim, ulus devlet düşüncesinin yerini global anlayış, modernizmin yerini ise post modern bakış almıştır. Saydığımız alanlarda yaşanan değişimler, devlet ve vatandaş ilişkilerini de radikal bir değişime zorlamıştır. Klasik yönetim anlayışı, yerini yönetime teslim etmiştir. Yönetim kavramı, klasik yönetimden farklı olarak; hiyerarşik düzenin tabandan tavana tüm paydaşlar arasında iş birliği düşüncesinin altını çizmektedir. Bu ilişkide, yöneten ve yönetilen arasındaki münasebette sorumluluğun paylaşılacağı ve kararların müşterek bir şekilde alınacağı görülmektedir (Özcan, 2017, s. 817).

Yönetim kavramını ilk defa 1989 yılında Dünya Bankası tarafından Afrika ülkeleri için yazılmış bir raporda görmekteyiz. Duruma bakıldığında gelişmemiş ülkelerin kalkınması ve yönetimi, mevcut kamu yönetimi anlayışının ötesinde bir çözüme ihtiyaç duymaktaydı. Her geçen gün daha da kompleks bir hal alan ve

bağımlılığı gittikçe çoğalan politik süreç, doğal olarak daha fazla bilgi ve görüşe ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Bütün bu koşullara ek olarak, bilgi toplumunun gereksinimlerini yerine getirmek ve bilginin iyi bir şekilde idaresini gerçekleştirebilmek maksadıyla yurttaşların da politika yapım süreçlerinde rol alması ve bu süre boyunca görüşlerinin değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Yurttaşların bu beklentilerini yerine getirmek ve devletin güvenilir bir imaj altına alınması için yönetim anlayışı içerisinde bazı ilkeler ön görülmüştür (Özer, 2006, s. 61).

Dünya Bankası, Afrika ülkeleri için yayınladığını raporda iyi yönetim anlayışının uygulanabilmesi için bazı ilkelerden bahsetmiştir. Bu yaklaşımlar; hesap verebilirlik, şeffaflık, hukukun üstünlüğü (hukuk devleti) ve tahmin edilebilirlik.

Yönetişimin temel dinamiklerini oluşturan bu ilkelere yakından bakmak, onu anlama hususunda iyi bir davranış olacaktır.

İlk olarak hesap verebilirlik ilkesinden başlayalım. Hesap verebilirlik ilkesi; yöneticilerin yetkilerini hiyerarşik astlarına devredebildiği, astların kendi takdir yeteneklerini kullanabildiği bir ilişkiyi kapsamaktadır. Sahip olunan bu yetki gücünün kötüye kullanıldığı durumlardaysa, bu yetkiyi kullanan kişilerin hukuk kurallarına uygun bir şekilde cezalandırılması gerekmektedir. Hesap verebilirlik ilkesinin üç boyutu esastır; politik hesap verebilirlik, kamusal hesap verebilirlik ve yasal hesap verebilirlik. Siyasi hesap verebilirliği kısaca özetlemek gerekirse, siyasal hükümetin ve yöneticilerin halka karşı bir sorumluluğu vardır diyebiliriz. Bu doğrultuda, vatandaşların hükümet faaliyetlerini gözden geçirebilecekleri, kamu harcamalarını sorgulayabilecekleri ve kamu güvenini kötüye kullanan yetkilileri görevden alabilecekleri durumlara yer verilmektedir. Kamusal hesap verebilirlik; hükümet ve kamu hizmetlerini kullananların, bürokratların yeterli düzeyde kamu hizmeti sağlayıp sağlamadığı ile ilgilidir. Kamu hizmetlerinde hesap verebilirliği teşvik etmek için ombudsmanlardan özelleştirmeye kadar çeşitli yöntemler benimsenmektedir. Yasal hesap verebilirlik ise, vatandaşların ve sivil toplumun kamu kurumlarını ve memurları eylemlerinden yasal bir şekilde sorumlu tutabilecekleri anlamına gelmektedir (Worldbank, 1989, s. 12-13).

Şeffaflık (transparency) kavramı; kamu yönetimlerinde görev, yetki ve yükümlülüklerle birlikte karar ve hizmet aşamalarının evvelce bilinebilir ve erişime açık

olması anlamına gelmektedir. Kamu yönetimleri tarafından verilen kararlara, bilgi ve dokümanlara serbest bir şekilde erişilme imkânı tanınması, yönetenler tarafından oluşturulan denetim raporları vb. dosyaların yayınlanması gibi hususları kapsamaktadır (TBMM, 2003, s. 13).

Hukukun üstünlüğü ve tahmin edilebilirlik; hukukun üzerinde bir güç tanımayan, kişilerin hak ve özgürlüklerini müdafaa eden, adil ve özerk bir yargı sistemi var olan ve yasaları, evrensel hukuk kurallarıyla uyum içinde olan bir devlet olarak tanımlanabilir (İkinciogulları, 1997, s. 1). Dünya Bankası'na göre ise; Hukukun üstünlüğü, devlet görevlilerinin davranışlarının rasyonel, öngörülebilir, hukuk kurallarına ve yasalara uygun tabi olması anlamına gelmektedir. Hukukun üstünlüğü ilkesi, hesap verebilirlik ve öngörülebilirlik için temel bir ön koşuldur (Worldbank, 1989, s. 25).

Yönetişimle birlikte gelişen yeni kamu yönetimi anlayışı, devlet odaklı perspektiften vazgeçilerek devlet, sivil toplum ve özel sektör arasında iş birliğini ön görmüştür. Bu sayede kamu yönetimi anlayışı, kapalı bir yönetimden, katılımcı bir anlayışa evrilmiştir. Bu gelişmeler ulusal ve yerel anlamda kamu yönetimlerine etki etmiştir. Bu doğrultuda yerel demokrasi ve yönetişimi sağlamak amacıyla bazı adımlar atılmıştır. Yönetişim düşüncesiyle birlikte, Yerel Gündem 21 ve kamuda stratejik planlama gibi birçok çalışma yapılmıştır. Yönetişimin katılımcılık boyutunu daha net görebilmek açısından bu çalışmalara değinmekte fayda vardır.

1.10.2. Yerel Gündem 21 ve Türkiye'de Uygulanması

Çalışmanın bu bölümünde Yerel Gündem 21 meselesi ana hatlarıyla anlatılmaya çalışılacaktır. Tarihsel arka planı ve uygulamaları çok geniş olan bu konuya detaylı bir şekilde girmek çalışmanın maksadından sapmamıza sebep olacağından dolayı kısaca anlatılacaktır.

1970'li yıllardan bu yana gündeme gelen çevresel problemler küresel etkilerle birlikte sınır ötesi bir boyuta taşınmıştır. Çevre problemleri, sürdürülebilir kalkınma stratejileriyle beraber uluslararası gündeme dahil olmuştur. 1987 yılında Brundtland Raporu ile gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma düşüncesi, 21. yüzyıl için planlanan politikaların odak noktalarından biri olmuştur (Atvur, 2009, s. 231).

Gündem 21 ile yirmi birinci yüz yılın gündeminin belirlenmesi amaçlanmıştır. Toplamda kırk bölümden oluşan Gündem 21, yaşadığımız yüzyılda artma eylemi gösteren çevre ve kalkınma problemlerinin çözümlenmesine ilişkin eylem planları oluşturmaktadır (Arar, 2002, s. 1).

Sürdürülebilir kalkınma odaklı Gündem 21, Birleşmiş Milletler tarafından 1992 yılında Rio de Janeiro’da düzenlenen Yeryüzü Zirvesi adını alan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda gündeme gelmiştir. Bu konferansta, Gündem 21 dahil olmak üzere toplamda beş adet belge onaylanmıştır. Genel olarak Gündem 21, çevre ve kalkınmayı ilgilendiren konularda devletlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün gerçekleştirmesi gereken faaliyetleri gösteren, bir kılavuz niteliğindedir (Eyduran, 2014, s. 85).

Gündem 21, sürdürülebilir kalkınmaya dair hedeflere ulaşılmasında, siyasal uygulamalara rehberlik edecek bir içeriğe sahiptir. Gündem 21’de sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin uygulanmasında en önemli yere sahip kuruluşlar, yerel yönetimler olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu politikaları uygulamak için yerel yönetimlerin, katılım düzeyinin artırılması ve çeşitli katılım yollarının türetilmesini amaçlayan Yerel Gündem 21 hedeflerini saptamaları gündeme gelmiştir (Arar, 2002, s. 1).

Kentlerde oluşup küresel bir sorun haline gelen çevre sorunlarının yine kentlerde çözülebilmesini sağlamak adına, sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin uygulanmasında daha fazla katılımı birlikte yerel yönetimlerin özerkliğine atfedilen önem artmıştır (Atvur, 2009, s. 231). Gündem 21 ile söz konusu bir küresel ortaklıktır. Bu kavram geleneksel yönetimlerden, yönetişime² dayalı bir yönetim anlayışına geçişi öngörmüştür. Bu yeni perspektifte yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve diğer fenomenler, uluslararası toplum ve merkezi yönetim tarafınca yönetimin ortakları olarak görülmektedir (Eyduran, 2014, s. 85).

BM tarafından Rio Konferansı sonrasında birçok zirve ve konferans yapılmıştır. Bu etkinlikler “küresel ortaklık” ilkesini geliştirici nitelikte olmuşlardır. Gündem 21’in

² TODAİE tarafından yönetişim “Bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen” olarak tanımlanmaktadır”. Dkbb.gov.tr, Erişim Tarihi: 09.04.2020.

esas yaklaşımı, belirlenen tüm programlar için finansman stratejilerinin saptanması, yeni kaynakların tahsis edilmesi, yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerin baskılarından biraz daha arınarak daha özerk bir hale gelmeleri, kamu ve kamu dışı kuruluşlar arasındaki iş birlikçi bağlar kurulması ve en önemlisi halkın aktif katılımının sağlanması gibi koşulların oluşturulmasıdır. Gündem 21'in asıl hedeflediği konu, sürdürülebilir kalkınma planlarını toplumsal uzlaşma ile gerçekleştirmektir (Arar, 2002, s. 1).

Rio de Jenario'da gerçekleştiren konferansa katılan her ülke gibi Türkiye de saf bir şekilde Gündem 21'i uygulamaya geçirmek yerine, kendi ulusal amaçları ve hedefleri ile çevre ve kalkınma planları arasında bir ahenk yakalamak için bu belgeyi kılavuz olarak kullanmıştır. Bu yolda, kendi "Ulusal Gündem 21"ini oluşturmayı taahhüt etmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yardımlarıyla ve Çevre Bakanlığı'nın koordinatörlüyle ülkemizde 1996 yılında "Türkiye'de Ulusal Gündem 21'in Hazırlanması ve Uygulanması" olarak adlandırılan çalışmalar başlamıştır (Eyduran, 2014, s. 90).

Gündem 21'e yönelik çalışmalar, Türkiye'de yerel ve ulusal alanda eş zamanlı olarak başlamıştır. Ulusal Gündem 21 ülkemizde politika oluşturma, strateji planlama ve karar alma aşamalarında esas alınan ilkelerin, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uyumlu bir hale getirilmesine ve sürdürülebilir bir kalkınma içinse önce çevrenin kalkınması zorunluluğunu vurgulamıştır (Bulut, 2013, s. 106).

Ülkemizde Gündem 21 kapsamındaki çalışmalar yukarıda da söylediğimiz gibi ulusal ve yerel bazda iki farklı cephede gelişmiştir. Çevre Bakanlığı'nın koordinatörlüğüyle gerçekleşen "Ulusal Gündem 21" ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, halkın katılımını temel alan "Yerel Gündem 21" çalışmalarıdır (Eyduran, 2014, s. 90).

Ulusal Gündem 21 genel olarak, çevre sorunları ile sosyal ve ekonomik olaylar arasında bir ilişki olduğunu, bu sorunların kalkınma politikalarıyla beraber değerlendirilmesinin zorunlu olduğuna dikkat çekmiştir. Ancak Ulusal Gündem 21'in içerik bakımından bu kadarıyla kalmakla yetinmiştir. Ülkemizde, Ulusal Gündem 21 çalışmaları faaliyete geçirilmeden önce Yerel Gündem 21 çalışmaları hayat bulmuştur (Bulut, 2013, s. 107).

Gündem 21'in 28. bölümünde bulunan "Gündem 21'in Desteklenmesinde Yerel Yönetimlerin Girişimleri" başlıklı bir ifade bulunmaktadır. Bu ifadeye göre; Gündem 21'de değinilen problemlerin ve öngörülen çözüm yollarının çoğunluk olarak yerel boyuttaki faaliyetlere dayanması sebebiyle, saptanan hedeflere ulaşımındaki en büyük etken yerel yönetimlerin katılımı ve iş birliğidir (Emrealp, 2015, s. 19).

Gündem 21'in yukarıda bahsi geçen 28. bölümünde dört temel hedef belirlenmiştir. Bu hedefler; bütün katılımcı ülkelerde bulunan yerel yönetimlerin sınırları içerisindeki vatandaşlarla beraber, katılımcı bir sürece girmeleri ve bu bağlamda kendi şehirleri için Yerel Gündem 21 hakkında bir konsensüs sağlamaları gerekmektedir. Bunun devamında, uluslararası toplum ve yerel yönetimler arasında iş birliğinin sağlanması ve uluslararası boyutta yerel yönetimler arasında iş birliğinin geliştirilmesi aşamalarının başlatılması; bilgi ve tecrübe paylaşımını genişletmek gayesiyle yerel yönetim birlikleri ve diğer yerel yönetimlerin temsilcileriyle koordineli bir şekilde iş birliğinin geliştirilmesi, bütün katılımcı ülkelerdeki kadınların ve genç bireylerin, yerel yönetimlerdeki karar alma, planlama ve yürütme aşamalarına faal olarak katılımının önemi vurgulanmıştır (Arar, 2002, s. 1).

Ülkemizde, Yerel Gündem 21 çalışmalarına 1997 yılının sonlarında başlanmıştır. "Türkiye'de YG 21'lerin Teşviki ve Geliştirilmesi" olarak anılan bu projenin iki temel hedefi vardır. Bunlar, YG-21 kavramının yerel yönetim üzerindeki tesirlerinin anlaşılması ve projenin uygulandığı kentlerde bulunan ilgi gruplarının katılımının sağlandığı, planlama aşamalarının geliştirilmesine yönelik mekanizmaların oluşturulmasıdır (Eyduvan, 2014, s. 95).

İkinci adımda ise, "Türkiye'de Yerel Gündem 21'lerin Uygulanması" başlıklı projenin 8 Şubat 1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla başlamıştır. Projede, bölgesel belediye birliklerinin üyeleri arasında Gündem 21 aşamalarının kurumsallaştırılmaları maksadıyla, bölgesel belediye birliklerinin programın teşviki ve geliştirilmesi amacıyla kendi üye belediyelerine kaynak ve bilgi dağıtım merkezleri olarak hizmet verecek şekilde, kapasitelerinin geliştirilmesi ön görülmüştür. Bu uygulamayla birlikte; yeni pilot kentlerin sayısında artış, bilgilendirme programlarının alanlarının genişletilmesi ve buna yönelik yayınların sayılarının arttırılması öngörülmüştür. (www.resmigazete.org).

Üçüncü adımda, “Türkiye Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Yoluyla BM Bin Yıl Bildirgesi Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planı’nın Yerleştirilmesi” başlıklı bir proje yayınlanmıştır. Bu projenin hedefi, küresel erekların yerel bir kalıba sokulmasında, dünyaya örnek olacak uygulamaların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Eyduran, 2014, s. 96).

Dördüncü adımda, “Türkiye’de Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Kanalıyla, BM Binyıl Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesi” başlıklı bir proje yayınlanmıştır. Bu projenin hedefleri, BM Bin Yıllık Kalkınma Planları’nın kentlerde desteklenmesi, yerel yönetimler ve kent konseylerinin Bin Yıllık Kalkınma Planları’na yönelik uygulamaları izleme ve teşvik etmesini sağlamak adına kapasitelerinin ve yereldeki yönetişimin ilerletilmesi, Bin Yıllık Kalkın Planları’nın yerelleştirilmesi ve takibinin sağlanması maksadıyla mekanizmaların geliştirilmesi gibi maddelere yer verilmiştir (www.habitat.org.tr).

Beşinci adım ise, kent konseylerinin güçlendirilmesi ve yerel demokratik yönetim mekanizmaları olarak işlev görmelerine yönelik eğitim ve kapasite geliştirme desteği sağlanmasıdır. Bu kapsamda kent konseylerinin kurumsal bazda kapasitelerinin artırılması ve yönetim uygulamalarının benimsenmesi hedeflenmiştir. Buna ek olarak, kent konseyleri arasındaki bilgi paylaşımı ve iş birliğinin seviyesinin ilerletilmesi, YG 21 çalışmalarının kent konseylerince sürdürülmesi hususu da projenin hedefleri arasındadır (Eyduran, 2014, s. 97).

1.10.3. Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama

Stratejik planlamanın kökenleri; 1960’lı yıllarda özel sektörün, değişen koşullara uyum sağlamak ve artan rekabet ortamında varlığını sürdürebilmek adına geleceği planlama girişimine dayanır (Genç, 2009, s. 3). Kamu literatüründe kullanılmaya başlanması ise yakın bir tarihte olmuştur. İlk olarak askeri alandaki kamu hizmetleri ve devletin temel idaresinde yer bulmuş, daha sonralarıysa kamu hizmetinde gelişen yeni yaklaşım kapsamında kamu örgütleri için de elverişli hale getirilmiştir (Aşgın, 2006, s. 3).

Petrol krizlerinin getirdiği yeni gelişmeler doğrultusunda oluşan rekabet ve baskı ortamı önceki tarihlerde uygulanan planlama anlayışı yerine, stratejik planlamanın

gelişmesine yol açmıştır (Yavuz, 2013 s. 3). Bu dönemde stratejinin, planlama gibi rasyonel ve denetçi araçlar ile gelişebileceği düşüncesi hakimdi (Barca, 2009, s. 36).

Kamu yönetimi anlayışında stratejik planlama, değişen koşullar sebebiyle birlikte meydana gelen değişimden kaynaklı olarak kendini göstermiştir (Genç, 2009, s. 3). Klasik kamu yönetimi anlayışının çözemediği problemlere çözüm olarak sunulmuştur ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımından beslenmektedir (Aşgın, 2006, s. 12). Stratejik planlamanın alt dalı olduğu stratejik yönetim ilk olarak ABD ve İngiltere'deki kamu sektöründe tercih edilmiş ve uygulamaya koyulmuştur (Usta, 2014, s. 2). Daha sonralarında stratejik planlama Avrupa Birliği'nin yakından ilgilendiği bir husus haline gelmiştir (Yazıcı, 2014, s. 141).

Açık ve katılımcı bir çevrede gerçekleştirilen planlama ve uygulama süreçleri, değişimi yönetmede toplumsal etkililiği arttıracaktır. 1980'lerden sonra artan katılımcı, iş birlikçi ve dayanışmacı bir demokrasi çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesinde etkili bir yol olabileceği anlaşılmaktadır (Ataöv, 2013, s. 76).

Stratejik planlama, "Örgütün uzun vadeli performansını belirleyen, yönetsel karar ve faaliyetlerinin bütünü kapsayan geniş bir kavramdır." (Poister ve Streib, 2005; akt. Genç, 2009) Başka bir tanıma göreyse, stratejik planlama örgüt içerisinde bulunan her kademedeki görevlilerin katılımının ve yöneticinin desteğinin dahil edildiği, sonuç elde etmek için yapılan hareketlerin tamamını oluşturan bir süreçtir (Küçüksüleymanoğlu, 2008, s. 403).

Stratejik planlama süreci; durum analizi, misyon ve ilkeler, vizyon, stratejik amaçlar ve hedefler, faaliyet ve projeler, izleme, değerlendirme ve performans ölçümü aşamalarından meydana gelmektedir (Demir & Yılmaz, 2010, s. 74). Çalışmamız gereği bu konuya ayrıntılı bir şekilde girmeyeceğiz. Bu yüzden bu aşamaları; hazırlık aşaması, çevresel ve mevcut durumun değerlendirilmesi, geleceği tasarlama olarak ele alacağız (Ataöv, 2013, s. 127).

Durum analizinin yapıldığı hazırlık süreci, katılımcılığın en yoğun olduğu aşamalardan biridir. Paydaşlar olarak nitelendirdiğimiz yerel yönetimler ile etkileşimi

bulunan ve yerel yönetimlerin sağladığı ürün ve hizmetlerden etkilenen vatandaşlar ve gruplardır (DPT, 2019, s. 13-14).

Çevresel ve mevcut durum değerlendirilmesi sürecindeyse, yerel yönetimin içinde bulunduğu fiziki çevresel koşullar ve anlık olarak mevcut durumu saptanır. Çevresel durumların ele alınması şehir açısından ilerleyen zamanlarda oluşabilecek pozitif ya da negatif dışsal etkilerin tahmin edilmesi açısından yarar sağlar (Ataöv, 2013, s. 127). Bu süreçte, yerel yönetimler GZTF yönetimine başvurarak içinde bulunduğu koşullar karşısında güçlü ve zayıf yönlerini net bir şekilde görebilirler. Bu analizleri yaparken yerel halktan, üniversitelerden, meslek odalarından ve sivil toplum kuruluşlarından katılan temsilcilerle birlikte grup çalışmaları yürütülebilmektedir. Bu grup çalışmaları vasıtasıyla yerel halkın yapılan stratejik planın hazırlanmasına katılımı sağlanarak, daha etkin bir uygulama için yerel halkın bu planı benimsemesini kolaylaştırmaktadır (Demir & Yılmaz, 2010, s. 76).

Geleceğin tasarlanması sürecinde paydaşlarla birlikte ortak bir kent vizyonu, stratejiler, proje ve eylem planları hazırlanır. Bu hususta, geniş kitlelerden katılım içeren çalıştaylar ve çalışma gruplarıyla birlikte toplantılar düzenlenebilmektedir. Katılım ne kadar geniş kitlelere yayılırsa, o kadar demokratik bir uygulamaya dönüşecektir (Ataöv, 2013, s. 127).

1.11. Yerel Yönetimlerde Demokrasinin Katılımcı Araçları

1.11.1. Yerel Seçimler

Yerel seçimler, halkın yönetime katılma yolundaki ilk durağıdır. Bu sebepten siyasal sisteme de bağlı olarak, yerel katılım araçları içerisinde en fazla tercih edilen yol yerel seçimler olmaktadır. Aynı zamanda demokratik sistemlerde en hızlı ve verimli geri bildirim alınabilecek kurumlar yerel yönetimler olmaktadır. Bunun sebebi coğrafi ve kültür olarak vatandaşa yakın olması, bununla birlikte vatandaşların talep ve dileklerinin daha hızlı bir şekilde iletilip, denetiminin daha kolay yapılabilmesidir (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 51). Seçimler demokrasiyle özdeşleşmiş araçlardır. Yerel seçimlerde, yerel halk kendi çıkarlarını savunacağını ve yaşadığı çevre için en iyi kararları vereceklerini düşündükleri adaylara oy verirler. Bu sayede, demokrasinin gereklerinden olan “temsil” ilkesi gerçekleştirilmiş olur. Seçimler, yöneticilerin gücünü halktan

aldıklarının en önemli göstergesidir. Bu yüzden demokrasiler içinde oldukça mühim bir yere sahiptirler.

1.11.2. Yerel Yönetimlerde Referandum

Dilimize halk oylaması olarak geçen referandum kelimesi köken itibariyle Latince'den gelmektedir. TDK, halk oylamasını; “Halkın türlü siyasi ve toplumsal sorunlar karşısında olumlu veya olumsuz görüşünü belirlemek için başvurulmuş oylama, plebisit, referandum” olarak tanımlamıştır.

Genel itibariyle referandum, yasama organının bir işlemi hakkında halkın oyunu almak olarak tanımlanır. Sosyal bilimlerdeki her kavram gibi birçok tanımı mevcuttur. Başka bir tanıma göreyse, herhangi bir politika hakkında, vatandaşlar tarafından yapılan oylama değildir. Aşağı yukarı çoğu tanım aynı anlama gelen cümlelerden oluşmaktadır. Referandum hakkında en önemli olan şey seçmenlerin yönetime “doğrudan” katılmasını sağladığıdır (TBMM Araştırma Merkezi, 2010, s. 61).

Referandum, halkın nabzını ölçen demokratik bir katılım aracıdır. Temsili demokrasilerde zaman zaman kullanılan ama aslında doğrudan demokrasi var olan ve katılımcı demokrasinin imajına çok uygun bir araçtır (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 251).

Referandum köken olarak J.J. Rousseau'nun en ünlü eserlerinin başında gelen “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde bahsettiği egemenliğin devredilemez olduğu fikriyle bağdaştırılmaktadır. Rousseau'ya göre egemenlik başkasına devredilemediği gibi bir başkası tarafından temsil edilmesi de mümkün değildir. Ona göre, egemenliğin kaynağı genel istemdir³. O yüzden hiçbir yasa halkın onayını almadığı sürece gerçek bir yasa değildir. Vatandaşların seçtiği temsilciler ise geçici işleri yürütebilirler. Fakat tek başlarına halk adına yasa çıkaramazlar. Bunun olabilmesi için o yasanın halk tarafından kabul edilmesine yani bir halk oylamasına gerek vardır (TBMM Araştırma Merkezi, 2010, s. 62).

³ Genel istem kelimesi, genel iradeyi kastetmektedir. Rousseau'ya göre genel irade halkın iyiliği konusunda yanılmaz.

Günümüzde temsili demokrasinin yetersiz kaldığı zamanlarda yardımına başvurulmuş referandum uygulaması genellikle çok önemli kararlar hakkında, halkın fikrinin alınması adına yapılmaktadır. Bir doğrudan demokrasi örneği olan bu katılım, katılımcılık konusunda en etkili yöntemlerden biridir. Referandum sayesinde vatandaşlar, temsilcilere gerek duymadan alınacak karar hakkındaki fikirlerini verecekleri oylar ile özgürce belli etmektedir (Görün, 2006, s. 167).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda iki ayrı maddede referandum konusuna atıf yapılmıştır. Bu şartın 3. maddesine göre; özerk yerel yönetimler kanunun belirlediği sınırlar kapsamında kamusal çalışmalarını kendi sorumluluklarıyla birlikte sorumlu oldukları bölge halkının faydasını koruyacak şekilde sürdürme ve yönetme hakkına sahiptir. Bu hak doğrudan, eşit ve genel oy ile yapılan seçimlerle göreve getirilmiş organlar tarafından kullanılacaktır. Mevzuatın, vatandaşlardan oluşturulmuş meclislere, referandumlara ya da vatandaşın doğrudan katılımına imkan tanıdığı durumlarda Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı etki etmeyecektir (www.tbb.gov.tr).

Bu maddede gördüğümüz kadarıyla referandumun demokrasi ve özerklik adına hiçbir şekilde engellenmemesi gerektiğini söyleyebiliriz. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı da bu durumu destekler niteliktedir. Yine aynı belgenin 5. maddesine göre; yerel yönetimlerin sınırlarına ilişkin “mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaz.” Bu ifadelerle bakarak, yerel yönetimlerin özerkliği gereği olarak, olabildiği kadar yerel halkın fikri alınmaya çalışılmıştır. Gerek yerel halkın temsilcileri niteliğindeki organların, gerekse doğrudan bir şekilde halkın katılımı vurgulanmıştır (www.tbb.gov.tr).

Dünyada pek çok referandum örneği mevcuttur. Bu referandumlar gerek anayasaların değiştirilmesi gibi çok önemli konular, gerekse toplumların kaderini derinden etkileyecek sosyal veya siyasi olaylar hakkında yapılmıştır.

Ülkemizde referandum örnekleri olarak ülkemiz anayasalarıyla ilgili altı referandumdan bahsetmek mümkündür. Bu referandum örneklerinin hepsi anayasalarla ilgili değişiklikleri içermektedir. Referandum, ülkemizde bu denli önemli kararların

alınmasında sık olarak kullanılan bir yöntemdir diyebiliriz (TBMM Araştırma Merkezi, 2010, s. 9).

Referandumun sadece anayasa değişikliği konusundan ziyade çok daha farklı ve önemli kararlarda da uygulanma örnekleri vardır. Örneğin, İran Devrimi sonrasında 1979 yılında yapılan bir referandum ile İran'daki monarşik yapı ortadan kalkarak İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur (Başarır & Gülada, 2019, s. 741). Güncel bir örnek olarak ise İngiltere'nin "Brexit" olarak sözlüğe kazandırdığı Avrupa Birliği'nden ayrılma kararından bahsetmek mümkündür. 23 Haziran 2016 yılında halkın konuya karşı tutumunu görebilmek adına İngiltere Hükümeti bir referandum düzenlemiştir. Bu referandumun sonucunda ise halkın %52'lik bir kısmı Avrupa Birliği'nden ayrılma taraftarı olduğunu göstermiştir (Türko & Gökçenoğlu, 2020, s. 575).

1.11.3. Halk Toplantıları

Halk toplantıları, yerel yönetimler tarafından halkın bilgilendirilmesi adına, yönetimin hareketlerinin ve faaliyetlerinin yöneticiler, uzmanlar ve halk arasında tartışıldığı bir etkinliktir. Yerel yönetimlerin daha verimli karar almasında ve alınan kararlar neticesinde halkın aydınlatılması açısından, yerel yönetimleri güçlü kılan bir etkinliktir. Bu toplantılar sayesinde halkın fikirlerinin, yerel yönetim organlarının alacakları kararları etkileme fırsatı doğmaktadır. Halk toplantıları sayesinde yöneten ve yönetilen arasında bir bilgi akışı gerçekleşir. Halkın istekleri, şikayetleri ve önerileri dinlenerek, katılımcı bir ortam oluşturulur (DPT, 2001, s. 117).

Halk toplantıları bilgilendirici ve katılımcı bir şekilde geçmekle beraber ülkemizde güzel örneklerine rastlamak mümkündür. Ayrıca, bu toplantılar hesap verebilirlik ve şeffaflık açısından da önemli bir yere sahiptir.

1.11.4. Halk Günleri ve Muhtar Toplantıları

Ülkemizde belediyelerin sıklıkla başvurduğu katılım yönetimi halk günleridir. Hemen hemen her belediye halk günleri düzenlemekte ve bunu vatandaşla duyurmaktadır. Halk günlerine; belediye başkanları ve belediyenin önemli organlarının görevlileri katılarak halk ile buluşmaktadır. Halk günlerinde, vatandaşla bir araya gelen yöneticiler vatandaşın problemlerini dinleyerek onlara çözümler üretmeye

çalışmaktadırlar (DPT, 2001, s. 117). Tıpkı halk toplantılarında olduğu gibi katılımcılığı sağlayarak, yurttaşların aktif bir biçimde yönetime dahil olması amaçlanmaktadır. Belediyeler, karar alma süreçlerinde halk günlerinden elde edilen verilerden ne kadar çok yararlanılırsa o kadar demokratik ve katılımcı bir görünüş alacaktır.

Halk günlerine benzer diğer bir uygulama ise “muhtar toplantıları”dır. Muhtar toplantılarında hedeflenen olay ise, belediye başkanının mahallelerde yaşanan problemler hakkında muhtarlar tarafından bilgilendirilmesidir. Vatandaş halk günleri kadar katılımcı bir şekilde dahil etmeyen bir sistemdir. Mahalle gibi küçük birimlerde yaşayan kişilerin belirledikleri bir temsilci olan muhtar tarafından temsil edilip, problemlerini bir aracıyla dile getirdikleri uygulamadır (DPT, 2001, s. 117).

Ülkemizde yerel ve merkezi yönetim tarafından kullanılan bir uygulamadır. Yönetim birimleri arasında koordinasyonun sağlanacağı önemli bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Kendi yorumumla, sıklıkla tercih edilen halk günlerinin yanında pekiştirici bir güç ve yönetimler arası daha sıkı bir koordinasyon sürecine katkı sağladığını düşünmekteyim.

1.11.5. Yurttaş Kurulları

Yurttaş kurulları ile toplumsal yapı içerisinde dezavantajlı konumda bulunan grupların, yerel yönetimlerin karar süreçlerine katılımının sağlanması esas alınmaktadır. Bu gruplar; engelliler, yoksullar, yabancı uyruklu vatandaşlar, kadınlar ve benzeri gruplardır. Yurttaş kurulunun üyeleri, saydığımız grupların arasından belirlenmektedir (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 252). Bu kurullar, danışmanlık rolünü üstlenmektedir. Bağlayıcı olmasa da yönetimi etkileme potansiyeline sahiptir (DPT, 2001, s. 119).

1.11.6. Meclis Toplantılarına Katılım

Meclis toplantıları halkın katılımına açık bir şekilde yapılmaktadır. Yerel sakinlerin, meclis toplantılarına katılmaları halkın problemlerinin ve dileklerinin doğrudan meclise ulaştırılmasını sağlayan önemli bir nitelikteki katılım yoludur. Bunun yanı sıra toplantılarda halk gündem ve projeler hakkında bilgilendirilmektedir (Görün, 2006, s. 168).

Ülkemizde, meclis toplantıları Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği içerisinde düzenlenmiştir. Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği 5. maddesine göre bu toplantılar seçim sonuçlarının duyurulmasından itibaren beşinci günde belediye başkanının başkanlığı altında toplanır. Belediye başkanının yokluğunda en yaşlı üye başkanlık eder. Aynı yönetmeliğin 6. maddesinde ise; belediye meclisi toplantıları her ayın ilk haftası başlar ve ara vermeksizin tamamlanana kadar sürdürülür. Yine aynı yönetmeliğin 7. maddesine göre; toplantılar meclis toplantı salonu olarak belirlenmiş yerde gerçekleştirilir. Eğer ki toplantı yeri değişecekse üyelere asgari olarak 3 gün önceden bildirilir ve belediyenin sınırlarında bulunan, başkan tarafından kararlaştırılmış bir yerde yapılır. Toplantının yeri ve zamanı gündemin bildirilmesindeki usuller baz alınarak yerel halka duyurulur (www.mevzuat.gov.tr).

1.11.7. İhtisas Komisyonları

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 24. maddesine göre; “Belediye meclisi, üyeleri arasından en az üç en fazla beş kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir. Komisyonların bir yılı geçmemek üzere ne kadar süre için kurulacağı aynı meclis kararında belirtilir” (www.mevzuat.org).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 15. maddesinde ise, ihtisas komisyonlarının üye sayısı asgari olarak 5 azami olarak 9 kişi olarak belirlenmiştir. İhtisas komisyonları, siyasi partileri gruplarının ve bağımsız üyelerin meclisteki sayılarının, meclisteki bütün üyelerin sayısına oranlanmasıyla belirlenir (Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, 2019, s. 11).

Katılımcı demokrasinin gerçekleştirilmesi yönüyle ihtisas komisyonlarına, taşra teşkilatının amirleri ve aynı ildeki kamu kurumu olarak değerlendirilen meslek odaları, üniversiteler, sendikalar, gündemdeki konuya ilişkin köy ve mahalle muhtarları, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri oy verme hakları bulunmadan kendi alanlarındaki konulara ilişkin katılımıda bulunabilmektedirler. Burada görüşülen konular daha sonrasında il genel meclisinde karara bağlanır. İhtisas komisyonunun önemi toplumdaki geniş gruplara söz hakkı tanınması ve uzman kişilerin görüşlerinin alınmasının sağlanmasıdır (Görün, 2006, s. 172).

İhtisas komisyonlarının pratikte uygulanması tartışmaların odağında kalmıştır. Bazı fikirlere göre, bu komisyonlar meclis tekeli altında bulunmaktadır. Katılımın sadece danışma fonksiyonuyla sınırlandırılması, kararın meclisin iradesine bırakılması, imar ve bütçe dışındaki konularda komisyonun faaliyeti olmaması gibi sorunların varlığı dile getirilmektedir (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 253).

1.11.8. Danışma Kurulları

Danışma kurulları, kararların alınması ve uygulanması aşamasında vatandaşların ve demokratik kitle örgütlerinin fikirlerine danışılması ve bu gayeyle kurumsal bazda düzenlemeler yapılması, gerçekleşen katılımın önemli bir niteliğini göstermektedir. Yerel yönetimin çalışma kapsamına giren kent planlaması, çevre sağlığı, altyapı uygulamaları gibi faaliyetlere ilişkin yapılacak çalışmalarda uzmanların, meslek odalarının, halk temsilcilerinin ve bunlar gibi demokratik kitle örgütlerinin fikir ve tavsiyelerine danışılmak üzere katılımlarının sağlanması ve ortak yaşam çerçevesinde kamu bilincinin geliştirilmesi adına önemli bir araçtır (DPT, 2001, s. 118).

Bu kurulların diğer bir yönüyle, bölge halkının görüşlerinin yerel yönetim görevlilerine ulaştırılması açısından halk ve yöneticiler arasında bir köprü görevi görmesidir. Çünkü bu kurulları oluşturan kişiler de yerel halkı oluşturan farklı ve küçük gruplardır. Dolayısıyla burada çoğulcu bir demokratik ilişkiden bahsedebilmek mümkündür (Görün, 2006, s. 168).

1.11.9. Kamuoyu Yoklamaları

Çağımızda, “yeni yönetim” ve “toplam kalite yönetimi” gibi akımlar vatandaşa daha etkili bir biçimde hizmet verilebilmesi için kamuoyu yoklamalarına önem vermektedir. Kamuoyu yoklamalarında vatandaşların nabzını ölçmek, son derece önemli bir husustur. Bu ölçümün yapılabilmesi içinse en ideal yollardan birisi anket çalışmalarıdır. Bu sayede, yasal ve kurumsal katılım yollarının yanı sıra, yönetimlerin faaliyetlerinin etkinliğini sürekli olarak yakın bir gözle incelemlerine yardımcı bir uygulama olmaktadır (DPT, 2001, s. 120).

Yerel çerçevede kamuoyu yoklamalarının uygulanması, vatandaşın yerel yönetimlerin sağladığı hizmetlere karşı olumlu ya da olumsuz tutumlarını, fikirlerini ve

görüşlerini aktarmaları niteliğiyle önemli bir konuma sahiptir. Bu yoklamalar, ülkemizde genellikle, seçim zamanı hazırlanan anket aracılığıyla sağlanmaktadır (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 254).

1.11.10. Dilekçe ve Kişisel Başvuru

Öncelikle dilekçe, bireylerin kendileri ya da başkaları hakkındaki problemleri, dilek ve şikayetlerini yargı organlarının haricindeki idari birimlere bildirmesine olanak tanıyan bir hak arama aracıdır. Vatandaşların yönetime karşı talep, dilek, şikayet ve önerilerini iletebilmeleri katılımcı demokrasinin gerekleri arasında yer almaktadır. Bireyler bu katılım aracını, tek başına ya da toplu bir şekilde, sözlü ya da yazılı olarak kullanabilmektedirler. Ancak bu aracın etkili olabilmesi için genelde yazılı olması gerekmektedir (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 255).

1.11.11. Kent Konseyleri

Katılımcı demokrasinin önemli araçlarından olan kent konseyleri, Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nde bahsedilerek, uygulamada olan Yerel Gündem 21 yapısının bir uzantısı olarak ortaya konulmuştur. Ülkemizde ve diğer ülkelerde uygulanmakta olan Gündem 21 örnekleri, önceden saptanmış statik yapılar yerine, her şehrin kendi içinde bulunduğu koşullar, değerler ve gerekliliklerine göre şekillenmiştir (Önder & Güler, 2016, s. 886).

Her kent için farklı yapı ve çalışma usulleri olan kent konseylerinin en önemli özelliği ise; vatandaşlar arasındaki hemşerilik ilişkilerini geliştirerek kentteki tüm paydaşları birleştirip, genel irade veya ortak akıl olarak nitelendirilebilecek bir fikir birliği oluşmasına zemin hazırlamasıdır. Gündem 21 kapsamında kenti benimseme, aktif katılım ve ortak çözüm gibi önemli kavramların gerçekleştirilmesine vesile olan kent konseyleri, vatandaşların siyasal olarak gelişmelerini, aralarındaki hemşerilik bağlarıyla dayanışma içerisinde olmalarını ve çok aktörlü yönetim stilinin yerleştirilmesini amaçlamaktadır (Emrealp, 2005, s. 65).

Kent konseylerinin sağladığı olanaklar arasında şehirlerin sürdürülebilir kalkınma öncelikleri ve ulaşmak istediği noktaların yani hedeflerin belirlenmesi, kent vizyonunun ortak bir şekilde hazırlanması, bu hususta stratejilerin oluşturulması gibi

vatandaşlar ve yöneticiler arasında ortak bir uzlaşma gerektiren son derece önemli konular hakkında kararların alınmasında, tavsiye niteliğinde kararlar verebilen kent konseylerinin varlığıyla birlikte sorumluluklar, halk ve yöneticiler arasında paylaştırılmış olmaktadır (Emrealp, 2005, s. 65).

Kent konseyleri yerel demokrasinin geliştirilmesi ve kalıcı bir hale getirilmesi hususunda çok önemli bir rol oynamaktadır. Kent konseyleri meslek odaları, barolar, üniversiteler, sivil toplum örgütleri gibi toplumun pek çok kesiminden temsilcilerin katılımını gerçekleştirmeye zemin hazırlamaktadır. Bahsettiğimiz üzere katılımın sağlanması durumunda, yerelde demokratik uygulamalarının gelişeceğini söyleyebiliriz (Gencür, 2020, s. 41).

Genel olarak, kent konseyleri hakkında yerel yönetimin ve yereldeki demokratik uygulamaların geliştirilmesinin amaçlandığını söyleyebiliriz. Kent konseylerinin varlığı, yerel halkın yaşadığı şehrin yönetimine katılmasında ve söz sahibi olmasında yeni bir araç olmuştur. Kent konseyleri ile şehir yönetimine halkın daha yakından dahil olarak katılım sağlarken bir denetim ilkesinin de yerine getirildiği, söylenebilmektedir. Sonuç olarak, kent konseyleriyle birlikte vatandaşların yaşadıkları kentler hakkında verilen kararlara etki edebilme şansları artmıştır (Önder & Güler, 2016, s. 887).

Gündem 21 ile başlayan bu süreçte 60'tan fazla kentte kent konseyleri kurulmuştur. Bu yapıların içeriği ise, İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 08.10.2006 tarihinde yürürlüğe giren Kent Konseyleri Yönetmeliği ile netlik kazanmıştır. Kent konseyleri, yerel bağlamda doğrudan katılımı sağlamak açısından etkili olması beklenen yapılar olmuşlardır. Yerel düzeyde katılımın artırılması 2005 yılında hazırlanan Belediye Kanunu tasarısında da göze çarpan unsurlardan olmuştur (Demirci, 2010, s. 32).

5393 sayılı Belediye Kanunun 76. maddesine göre; kent konseyleri şehir hayatında; şehir vizyonunun ve hemşerilik algısının ilerlemesi, hemşerilerin çevreye duyarlı, birbirleriyle sosyal dayanışma ve yardımlaşma içerisinde olmaları, şeffaflık, hesap sorma ve hesap verebilirlik, katılımcılık gibi adem-i merkeziyetçi prensiplerin uygulanma çalışmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

E- DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ

2.1. E- Demokrasi Kavramı

1960'ların başından itibaren, fütüristler ve akademisyenler, yeni BİT'lerin mevcut siyasi sistem ve iletişim uygulamalarını geliştirmek için muazzam bir boyutta potansiyel taşıdığını fark ettiler. İlerleyen zamanlarda, BİT'lerin demokrasi uygulamalarını teşvik etmek üzere yapılan çalışmalarla, geniş bir literatür oluşturuldu. Literatürde en çok kabul gören kavramlar “elektronik veya e – demokrasi” iken, “teledemokrasi”, “sanal demokrasi” veya “siber demokrasi” terimlerinin kullanımı büyük ölçüde tartışmaların ilk aşamalarıyla sınırlı kalmıştır (Lindner & Aichholzer, 2020, s. 16).

Genel olarak e demokrasi kavramı, demokrasinin gerekliliklerini yerine getirmek ve aktif katılımı sağlamak amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması anlamına gelmektedir. Demokrasinin, elektronik yollarla uygulanması hususunda, vatandaşların karar alma sürecine katılımı, devlet aygıtının siyasal, mali ve idari fiillerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesine uygun davranması gibi demokratik koşulların yerine getirilmesine odaklanılmaktadır (Maraş, 2011, s. 131).

E- demokrasi, demokrasi düşüncesinin klasik prensiplerine dayalı bir şekilde, yönetim anlayışına paralel olarak geliştirilen ve bunu yaparken de günümüz teknolojisinden yararlanan bir sistemdir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği, e demokrasinin tanımını; demokratik işleyiş ve örgütlerde faydalı olabilecek bir formda icra edilen, modern araçlardan yararlanan, bilgi toplumunun vazgeçilmez bir ögesi olarak görmektedir. E – demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımının yarattığı imkanlar sayesinde yurttaşların; kamusal meseleleri görüşmek, bilgi edinmek, kamusal ve sivil faydaları savunmak gibi hususları tartışabildikleri, herkesin dahil olabildiği açık kamusal alanların yaratılmasını sağlamaktadır. Özetle, müzakereci demokrasinin BİT'ler aracılığıyla, günümüz şartlarında optimum bir şekilde faaliyete geçirilmesi düşüncesidir (Afşar, 2019, s. 1106).

Machintosh'a göre; e demokrasi, karar alma sürecinin demokratik bir şekilde gerçekleşmesini desteklemek ve temsili demokrasinin meşruiyet eksikliğini gidermek

amacıyla, vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla katılımını sağlamakla ilgilenir. Günümüzde; bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler gibi aletler yardımıyla hem evde hem de kamuya açık alanlarda internete kolayca bağlanılabilmektedir. E demokrasi bağlamında internet ortamında oluşturulan sanal tartışma platformları oluşturulabilmektedir. Bu oluşturulan sanal mecralar sayesinde vatandaşlar e oylama dahil olmak üzere, çeşitli şekillerde e katılım gösterebilmektedir. E demokrasi kavramına karşıt olarak dijital demokrasiyi kullanan Hacker ve Van Dijk (2000)'e göreyse; zaman ve yer gibi kısıtlayıcı fiziksel sınırlılıklar olmadan, geleneksel araçlar yerine BİT'lerin tercih edildiği demokrasiyi ifa etme teşebbüslerinin toplamında oluşan bir sistemdir (Machintosh, 2006, s. 1).

E demokrasi kavramı literatürde; dijital demokrasi, teledemokrasi, e yönetim gibi kavramlarla bağdaştırılmaktadır. Bu kavramların bazen birbirlerinin yerine kullanıldığını görmek, az rastlanılabilecek bir olay değildir. Literatürün netlik kazanması açısından bu kavramların farkını bilmekte fayda vardır. Öncelikle teledemokrasi, 1970'li yıllarda televizyonun BİT aracı olarak kullanımıyla ortaya çıkmıştır. Bu kavram ile devlet ve sivil toplum arasındaki bilgi akışı ve şeffaflığın sağlanması amaçlanmıştır. Daha sonraki yıllardaysa, gelişen kablo TV teknolojisiyle ve diğer araçlarla beraber vatandaşların doğrudan katılımı amaçlanmıştır. Teledemokrasi anlayışı özünde doğrudan demokrasiye dönüşü simgeler. E demokrasiden farkı da temelde bu noktadır. E demokrasi daha çok temsili demokrasinin katılım açısından geliştirilmesiyle ilgilenmektedir (Uçkan, 2002, s. 4). E yönetim kavramı ise, e devleti de içine alan daha genel bir süreçten bahsetmektedir. Dijital demokrasi ve e demokrasi ise hemen hemen birbirlerinin özelliklerini karşıladıklarından dolayı birbirlerinin söylem olarak, yerini alabilmektedir. Dijital demokrasi kavramı; demokrasinin ve demokratik toplumlarda vatandaşların katılımını arttırmak amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinin yanı sıra bunlara ek olarak internet, interaktif yayınlar, dijital telefonlar gibi her türlü medyanın kullanılması anlamını taşımaktadır (Hacker & Van Dijk, 2000, s. 1).

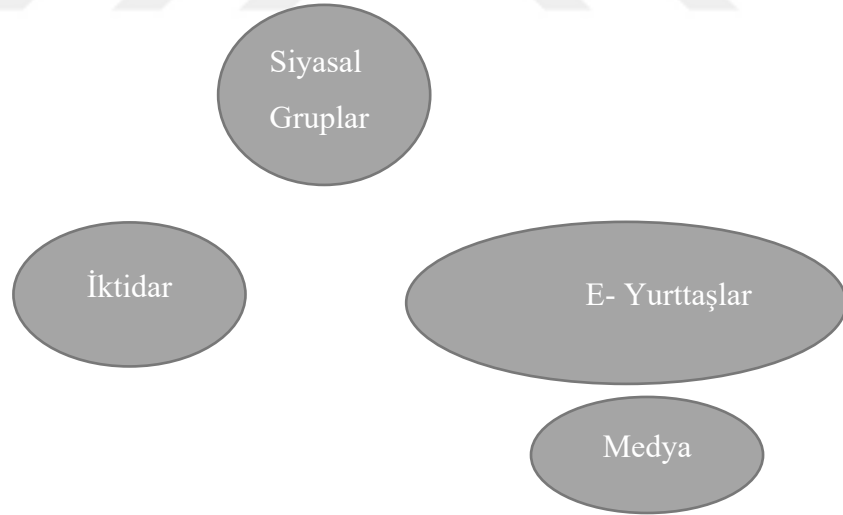
Literatürdeki çok sayıda e demokrasi tanımına rastlamak mümkündür. Kearns'a göre; e demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin, vatandaş odaklı demokratik prosesin ilerlemesine yardımcı olmak üzere kullanılmasıdır. Hansard Society'e göreyse; e demokrasi, yurttaşların siyasal alandaki, kendi aralarındaki ve temsilcileriyle olan katılımlarını bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden gerçekleştirmesidir. E- Democracy

National Project'e göre; e demokrasi, bir seçim döneminden diğ r seçim dönemine kadar uzanan zaman dilimi içerisinde, yurttaşların katılımının modern teknolojilerden faydalanarak arttırma girişimidir (Engin & Gürses, 2015, s. 553).

Clift'e göre e demokrasi; bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve stratejilerinin, yerel/bölgesel topluluklar, ulusal ve küresel ölçekte demokratik sürece katılım sağlayan, demokratik sektörler tarafından kullanılmasıdır. Clift'in tanımlamasında yer alan demokratik sektörler; iktidar, seçilmiş görevliler, medya, siyasi partiler ve çıkar grupları, uluslararası devlet kuruluşları ve vatandaşları kapsamaktadır (Clift, 2003, s. 2).

Clift, demokratik sektörlerden bahsederken; her sektörün yalnızca kendi evrimii hareketleriyle ilgilendiğini ve diğ r sektörlerin evrimii hareketlerinden nispeten habersiz olduğunu dile getirmektedir. Demokrasinin desteklenmesinde B T araçlarından yararlanma girişimlerinde, pratik alanda karşılaşılan zorlukların aşılması için, bu alanda yapılan çalışmaların iyi bir şekilde belgelendirilmesinin önemini belirtmektedir. Aynı zamanda Clift, e demokrasinin genel hatlarını belirleyen bir diyagram geliştirmiştir:

şekil 1. E- Demokrasinin Kavramsal Modeli

Kaynak: Clift, s. 3

Bu diyagrama göre iktidar, yurttaşlarla elektronik mecralardan iletişim kurar ve detaylı bir şekilde bilgi paylaşımında bulunur. Siyasal gruplar, siyasi kampanyalarını online olarak y r t rl r. Medya; arama motorları, çeşitli haber siteleri gibi araçlarda

bilginin online dolaşımını sağlar. Özel sektör ise ticari hedefleri içeren erişilebilirliği, çeşitli yazılımlarla birlikte teknolojiyi simgeler (Üzmez, 2019, s. 49).

E demokrasi yalnızca bu sektörlerden oluşan bir boşlukta gelişmez. Politik ve yönetişimsel hedefler uyarınca, internetin her köşesinden teknoloji gelişmeleri ve çevrimiçi trendler sürekli olarak benimsenmekte ve uyarlanmaktadır. Online içerik, ticaret ve teknoloji alanlarıyla birlikte gelen; e posta, kablosuz ağlar, kişiselleştirme, web temelli bloglar ve diğer araçlar yenilik ve değişim fırsatlarını da e demokrasi yararına beraberinde getirmektedir. Şekil 1'deki modele baktığımız zaman, e demokrasiyi bir bütün olarak deneyimleyen yalnızca vatandaşlardır. Gelişmiş ülkelerde (most wired) vatandaşların büyük çoğunluğu belirli bir yönetim ve kamusal yaşam seviyesinde “e-vatandaş” olarak bilgi çağının yegane demokrasisinden yararlanmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerde de e demokrasi aynı öneme sahiptir. Fakat, bu ülkelerdeki e demokrasi ağları devlet-vatandaş odaklı olmaktan ziyade genellikle kurumlar arası ilişkileri kapsamaktadır. Genel olarak bakılınca, gerek gelişmiş gerek gelişmekte olan ülkeler olsun e demokrasinin etkisi halkın çoğuna geleneksel medya ve toplumun etkin bireyleri aracılığıyla ağızdan ağıza sözlü yolla ulaşmaktadır (Clift, 2003, s. 3).

Ayrıca bazı görüşlere göre e- demokrasi kavramı, iki farklı boyutuyla değerlendirilebilmektedir. Bu kavramlar; e- katılım ve e-oylamadır (Machintosh, 2004, s. 1). Çalışmanın ilerleyen kısımlarda bu iki kavram üzerinde durulacaktır.

2.2. E- Demokrasiyi Doğuran Koşullar

E- demokrasi düşüncesi, değişen koşullar doğrultusunda bilgi toplumunun ihtiyaç duyduğu demokratik gereksinimleri karşılayabilmek amacıyla gündeme gelmiştir. E demokrasiye gerek duyulmasının nedenleri; bilgi toplumuna geçilmesi, temsili demokrasinin krizi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi olarak sıralanmaktadır. Bu koşulları anlamak için öncelikle bilgi toplumu kavramının genel bir tanımını yapmak gerekmektedir.

2.2.1. Bilgi Toplumu

Bilgi toplumu; etimolojik olarak bilgi ve toplum kelimelerinin birleşmesinden türetilmiştir. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak, bilginin önemi de gelişmiştir.

Bilgi toplumunda bilginin oluşturulması ve paylaşımı hız kazanmıştır. Bu süreçte; eğitim, bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi yolları, e ticaret gibi alanlar hızla büyüme göstermiştir. Yeni gelişmelerle birlikte toplumsal, kültürel, siyasal ve sosyo-ekonomik açıdan sanayi toplumunu aşan bir devrim yaşamıştır. Bu devrimin itici gücüyle, bilgidir (Ünal, 2009, s. 126).

Bilgi toplumu, “kapitalist ötesi toplum”, “bilgi çağı” gibi farklı şekillerde de adlandırılmaktadır. Bilgi toplumunu oluşturan dayanaklar; üretimde kas veya makine gücünün öneminin yerini bilgi almıştır. Üretimde meydana gelen bu değişim, vasıflı eleman ihtiyacını arttırarak eğitimin önem kazanmasını sağlamıştır. Bilginin yönlendirilmesindeyse, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılmaktadır (Tonta & Küçük, 2005, s. 2).

Bilgi toplumunun getirdiği değişimlere ulusal ve yerel yönetimler açısından bakıldığında, bu dönemde devletler minimal bir yapıya yönelmiş, özel sektör ve sivil toplumla iş birliği çerçevesinde karşılıklı ilişkiler kurma ihtiyacı duymuştur. Dolayısıyla, aktif vatandaş kavramıyla birlikte katılımcılık kuvvetlendirilmiş, bürokrasi küçülmüş ve adem-i merkeziyetçilik teşvik edilmiştir. Kamu yönetimleri; şeffaflık, hesap verebilirlik, yetki ve sorumlulukların paydaşlarca paylaşılması sonucu, yönetimde esneklik gibi prensipler üzerine örgütlenmişlerdir (Çelebi & Çukurçayır, 2009, s. 64).

2.2.2. Temsili Demokrasinin Krizi

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmek, daha önce de bahsettiğimiz gibi tercih edilen temsili demokrasi anlayışını da bir krize sürüklemiştir. Temsili demokrasi halkın gözünde giderek itibar kaybetmeye başlamıştır. Bunun sebepleriyle; temsili sistemin istismar edilmesi, bilgi toplumu vatandaşlarının pasif katılımdan aktif katılıma geçmek istemeleri, temsilcilere sadece seçim zamanı oy verme veya vermeme şeklinde müdahale edebilmeleri gibi pek çok nedenden oluşmaktadır.

Temsili demokrasi anlayışı, küreselleşmenin getirdiği aynı ırk, din ve görüşlerden oluşmayan ulus devletlerde din, dil, ırk, kültür gibi farklılıklara sahip olan azınlıkların çıkarlarını korumakta yeterlilik sağlayamamıştır. Çoğunlukçu anlayış üzerine kurulu olan bu demokrasi modeli, eşit katılım ilkesini uygulamakta başarısız bir

tutum sergilemektedir. Azınlıkların hakları ve çıkarları, çoğunluğun arka planında kalmaktadır. Bu durumda, farklı sınıfların arasındaki mesafe açılarak demokrasinin özünü oluşturan eşitlik ve eşit katılım ilkesi zarar görmektedir (Zabunoğlu, 2017, s. 800).

Temsilcilerin iki seçim zamanı arasında herhangi bir müdahaleye maruz kalmadan serbest karar alma yetkileri ve giderek vatandaşların isteklerini uygulamaktan uzaklaşmaları yukarıda bahsettiğimiz meselelerin kökenini oluşturmaktadır. Temsilciler bir dahaki seçimlere değin kendi istedikleri şekilde karar alabilmekteydi. Dolayısıyla, sistem vatandaşın onayından giderek yoksun hale gelerek bir meşruiyet krizi içerisine düşmüştür (Nacak, 2014, s. 198).

Temsili demokrasinin bir kriz içerisinde olduğunu savunan akademik görüş katılımın genel olarak oy vermeyle sınırlı kaldığının altını çizerek, demokrasinin iletişimsel yönünü öne çıkarırlar. (Alkan, 2018, s. 28).

2.2.3. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişimi

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerin gelişmesi ve internetin icat edilmesiyle birlikte bu dönem “iletişim çağı”, “bilgi toplumu” gibi kavramlarla adlandırılmaya başlanmıştır. Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarındaki gelişmiş ülkelerde kullanılmaya başlayan ve her geçen gün gelişme gösteren bilgi ve iletişim teknolojileri, toplumun her alanında kullanılmaya başlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde başlayan teknolojik gelişmeler zaman içerisinde diğer ülkelerde de kullanılacaktır. BİT gelişiminin getirdiği en büyük yeniliklerin başında “bilgi” gelmektedir. Çağımızda güçle bağdaştırılan bilgi kavramı, bilgi toplumunun en önemli değerini oluşturmaktadır. Kapitalizmin ve rekabet ortamının gelişmesiyle birlikte, bilginin değer üretimine direkt olarak katkıda bulunduğu görülmektedir (Selvi, 2012, s. 192).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, hemen hemen istinasız her alana etki etmektedir. Sıradan günlük işlerin dahi kolaylaşmasını sağlayan BİT, her geçen yıl daha da gelişmektedir. Bu gelişmeler neticesinde, insanlar çoğu işini ve projesini dijital ortama taşımaktadır. Şüphesiz, BİT’lerin gelişimi siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanlarını da etkisi altına almıştır. Günümüzde, siyasal katılım, bilgi edinme,

kamu hizmetlerinden yararlanma, devlet kurumları ve bireyler arasındaki ticari ilişkiler gibi birçok faaliyette bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilginin veriler halinde sanal bir ortamda üretilmesini, muhafaza edilmesini, diğer şahıslara aktarılmasını sağlayan teknolojik cihazları kapsamaktadır. Bu cihazları örneklendirmek gerekirse; televizyon, cd, telefon, tablet, bilgisayar, faks makinesi vb. birçok cihazdan bahsedilebilmektedir. Bunlara ek olarak bu makinelerin bize sağladığı pek çok olanak vardır. Bunların başında; sosyal medya, elektronik posta, video konferansları, sesli aramalar vb. uygulamalar gelmektedir. Bu gelişmeler; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve hizmet alanlarında net bir şekilde etkilerini göstermektedir (Özel, 2019, s. 272).

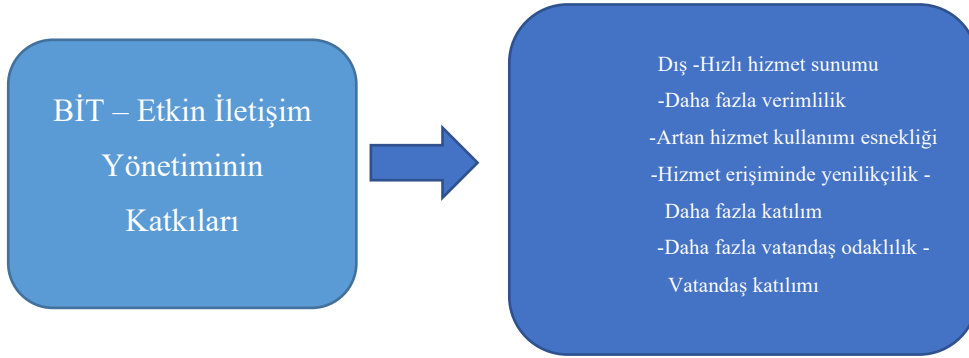
Konumuz gereğince bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeleri siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanlarıyla sınırlı tutmak yerinde bir karar olacaktır. Bu sebepten ötürü, çalışmanın bu kısmında bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel yönetimler üzerindeki etkileri incelenecektir.

2.3. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel yönetimler üzerindeki etkileri e devletçilik anlayışının kollarından birisi olan e belediyecilik alanında kendini göstermektedir. E devletçiliğin yerel olarak uygulandığı belediyelerde bilgi iletişim teknolojilerinden hizmet, idari, ticari vb. şekillerde yararlanılmaktadır. Marmara Belediyeler Birliği tarafından oluşturulan şekilde, BİT'lerin belediyeye katkıları net bir şekilde gösterilmiştir:

Şekil 2. BİT Etkin İletişim Yönetimi

Kaynak: Marmara Belediyeler Birliği, s. 25

BİT kullanımının yerel yönetimler açısından faydalarıysa yine Marmara Belediyeler Birliği tarafından beş madde de belirlenmiştir (Marmara Belediyeler Birliği, 2013, s. 26):

1. Kamu kurum ve kuruluşlarında gerçekleştirilecek olan yenilikleri, uygulamaya geçirme hususunda yardımcı bir nitelik taşır.
2. Verilen hizmetlerin verimi yükseltir.
3. Sağlık, sosyal hizmetler, güvenlik, eğitim vb. alanlarda belirlenen ana politikaların daha verimli neticeler vermesini sağlar.
4. Ekonomik verimliliği artırır (e-ticaret).
5. Reform konularının geliştirilmesini destekler.

2.4. BİT'lerin Yerel Yönetimlerdeki Kullanım Alanları

Yukarıda değindiğimiz yararları ve etkileri sağlamak amacıyla, yerel yönetimler birçok BİT aracından yararlanmaktadır. Yerel yönetimlerin BİT'lerden yararlandığı başlıca alanlar; çağrı merkezleri, elektronik belge yönetimi, kiosk makineleri ve intranettir.

2.4.1. Çağrı Merkezleri

Yerel yönetimlerin sınırları içerisinde yaşayan yurttaşların, internet gerektirmeyen bir şekilde telefon teknolojisiyle yararlanarak iletişim sağlaması mümkündür. Yurttaşlar çağrı merkezleri sayesinde, yerel yönetimler ile olan ticaret, hizmet, idari konular, dilek ve şikayetler gibi ilişkileri için telefon yoluyla iletişime

geçebilme özgürlüğüne sahiptir. Aynı zamanda yerel yönetimlerin kullandığı bazı numaralara kısa mesaj yoluyla da ulaşabilmektedirler (Pektaş, 2011, s. 73).

2.4.2. Elektronik Belge Yönetimi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde ilerlemesiyle birlikte, kamu kurum ve kuruluşlarında belgelerin oluşturulması ve muhafazası elektronik ortama taşınmıştır. Belgelerin diğer kurum ve kuruluşlara aktarılması, paylaşımı, muhafazası, bazı durumlarda yok edilmesi zaman ve maliyet bakımından klasik arşivcilikten daha fazla avantaj sağlamaktadır. Bir kamu idaresi olan yerel yönetimlerde, bu avantajlardan yararlanmaktadır (Kandur, 2011, s. 6).

2.4.3. Kiosk Makineleri

Şehrin belirli yerlerine kurulan kiosk makineleri vasıtasıyla, kişisel olarak internet bağlantısına sahip olmayan ve internet üzerinden verilen hizmetlere erişemeyen vatandaşlar bu hizmetlerden yararlanabilmektedirler. Kiosklar, halkın kullanımına açık ve halkın belirli faaliyetleri yerine getirmesine yarayan araçlardır. E oylama gibi pek çok alanda kullanılabilmektedir. (Pektaş, 2011, s. 73).

2.4.4. Intranet

Intranet, bir kurum içerisinde oluşturulmuş bir networktür. Kurum içi verilerin paylaşımı ve aktarılması gibi ihtiyaçlar için oluşturulmaktadır. Bu ağlar sayesinde kurumlarda, gereken belge ve bilgiler kurum içerisinde koordineli bir biçimde hızlı ve kolay iletilirler. Yerel yönetimlerde ve pek çok kurumda kullanılan bu küçük ağlar sayesinde yapılan işlemler etkin, verimli, ucuz ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilir (Saldamlı, 2018, s. 247).

Yerel yönetimlerin yararlandığı diğer bilgi ve iletişim teknolojileri araçları ise mobil teknolojiler ve video konferanslarıdır. Mobil teknolojiler sayesinde, yerel yönetim çalışanları üstlerine düşen görevleri belirli otomasyonlar ve yazılımlar aracılığıyla uzaktan gerçekleştirebilmektedir. Video konferanslarıysa, farklı mekânda bulunan kişileri bir araya getiren ve iletişim kurmalarını sağlayan bir yoldur. Video

konferanslarının kullanımıyla, yerel yönetimlerde meclis toplantıları gibi çeşitli görüşmeler gerçekleştirilebilmektedir (Pektaş, 2011, s. 73).

2.5. E- Demokrasinin Gelişim Süreci

İnternet ve diğer bilgisayar ağlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, Amerika Birleşik Devletleri'nde "elektronik demokrasi" hakkında bir tartışmayı ateşlemiş oldu. Medya uzmanlarının yanı sıra bu tartışma, siyaset bilimi literatürüne de sıçradı. Siyaset bilimciler bilgi ve iletişim teknolojilerinin yardımıyla demokratik gelişmelerin teşvik edilmesinin mümkün olup olmadığı hususuna odaklandılar. Bilgisayar ağları ve demokrasi arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar, elektronik demokrasi kavramının hem demokratik teoriye hem de bilgi çağının gerektirdiği demokratik sistemin işleyişine katkıda bulunabileceğine yönelik çok sayıda veri elde ettiler (Hagen, 1997, s. 1).

Literatürde, yeni medya ve demokrasi arasındaki ilişkiyle ilgili hem teorik hem de pratik konulara odaklanıldı. Editörler "dijital demokrasi"yi anahtar kavram olarak tanıtır ve normatif bileşenlerle bir tanım sağlıyordu. Dijital demokrasi, siyasi demokrasiyi veya vatandaşların demokrasiye katılımını artırmak amacıyla her türlü medyada (örneğin internet, etkileşimli yayıncılık ve dijital telefon) bilgi ve iletişim teknolojisinin ve bilgisayar aracılı iletişimin kullanılması şeklinde tanımlanıyordu (Lindner & Aichholzer, 2020, s. 16). Genel olarak, literatürde en çok kabul gören kavramlar "elektronik veya e – demokrasi" iken, "teledemokrasi", "sanal demokrasi" veya "siber demokrasi" terimlerinin kullanımı büyük ölçüde tartışmaların ilk aşamalarıyla sınırlı kalmıştır.

1990'ların ortalarında ABD'de politik süreçte bilgisayar ağlarının kullanımı, başka hiçbir yerde olmadığı kadar yaygın bir hal almıştı. Yürütmenin ulusal düzeyinde Beyaz Saray Bilgi Sistemi, yasama organı olan kongrelerde (yasama veri tabanı; üyelerin kişisel ana sayfaları ve özel girişimleri) olduğu gibi yargı, pek çok eyalet ve yerel yönetimlerde de işler şu ya da bu şekilde "çevrimiçi" bir hal almıştır. Ayrıca, büyük haber medyasının tümü kendi siyasi bilgi sistemlerini kurdu (örneğin, Time-Warner'ın Politics Now veya CNN Interactive'e bakın). Ayrıca, özel şahıslar ve girişimler, Amerikan halkına siyasi liderleri hakkında her zamankinden daha fazla veri sağlayan

bağımsız siyasi bilgi sistemleri kurdular (Kaliforniya Seçmen Vakfı, Minnesota E Demokrasi projesi ve Vote-Smart örneklerine bakınız). Elektronik demokrasi fikirlerini uygulamaya koymaya çalışan ve hem girişimci hem de demokratik motivasyonların öncülüğünü yapan elektronik demokrasi projeleri, ABD'nin her yerinde başlatıldı (Hagen, 1997, s. 1).

Elektronik demokrasi kavramının oluşum sürecini, üç tipoloji altında incelemenin rasyonel bir karar olacağı kanısına varan Hagen, bu süreci; teledemokrasi, siber demokrasi ve elektronik demokrasi olacak şekilde ayırmıştır. E demokrasinin gelişim sürecinin ilk basamağı olan teledemokrasidir. Teledemokrasinin en önemli örneğine, 1990'lı yılların ilk yarısında Amerika Birleşik Devletleri'nde başkanlık için yarışan Ross Perrot'un seçim kampanyalarında rastlamaktayız. Perrot, kampanyasına uygun bir platform olarak televizyonu uygun görmüştür. Perrot'un televizyon aracılığıyla gerçekleştirdiği şehir toplantıları, teledemokrasinin siyasal ve sosyal alanda dikkatleri üzerine çekmesini sağlamıştır (Sansarcı, 2013, s. 59).

2.6. Teledemokrasi

Teledemokrasi kavramı telgraf, radyo, radar ve telefon gibi 20. yüzyılın erken başarıları olan iletişim teknolojileriyle birlikte doğrudan demokrasi modeline geri dönüş açısından umut vaat etmiştir. İletişim teknolojilerinin bu başarıları bazı kişilere ilham vermiştir. Bu doğrultuda 2. Dünya Savaşı sonrasında Buckminster Fuller, vatandaşların sorunları oy vererek çözeceği, gerçek ve sanal, canlı bir doğrudan elektronik demokrasinin geleceğine dair görüşlere sahipti. Fuller'e göre bu gelişmeler; uzun zamandır demokrasi olarak bilenen şeyin ilk elden gerçekleştirilmesi anlamına gelmekteydi (Becker & Slaton, 2000, s. 11).

En eski elektronik demokrasi kavramı “Teledemokrasi” olarak kabul edilmektedir. Teledemokrasi terimini ilk kimin icat ettiğinin izini sürmek imkansız olsa da bu kavram 1970'lerin sonlarında kablolu TV'yi siyasi kararlar için kullanmayı deneyen Ted Becker tarafından kullanıldı. Ardından, Christopher Arterton da bu terimi Becker'in ve diğer birçok projenin eleştirel değerlendirmesinde kullandı (Hagen, 1997, s. 5). Teledemokrasi kavramı, 1970'lerde ilerleme sağlamış, 1980'li senelere gelindiğindeyse popülerlik kazanmıştır. Adından da anlaşılacağı gibi, popülerliğinin

temel nedenlerinden birisi kablolu TV teknolojisinin geliştirilmesidir. Teledemokrasinin asıl gayesi, doğrudan demokrasi modelinin iletişim teknolojileri üzerinden icra edilebilmesini sağlamaktır. Fakat 1980’li yılların ikinci yarısında bu amacı gerçekleştirmek için televizyon platformunun yetersiz kaldığı görülmüştür. 1990’lı senelerdeyse, televizyon kanallarındaki artış, Ross Perot’un başkanlık yarışında bu platformdan yararlanarak elektronik ortamda şehir toplantıları düzenlemesi, bilgisayar ağlarının yayılımı, telefon bağlantısıyla televizyon yayınlarına dahil olabılme fırsatı gibi çeşitli gelişmeler, teledemokrasinin tekrar önem kazanmasını sağlamıştır (Yavuzoğlu, 2017, s. 54).

Norveç’te 1980’lerde, yerel yönetimlerin verimliliği ve etkinliği üzerine kaygılar görülmekteydi. Çevre korumacılığı, mülteci lojistiği, iş desteği ve eğitim reformları gibi ögeler için ek sorumlulukla birlikte belediyeler üzerindeki görev yükü önemli ölçüde artmıştır. Kıt ekonomik kaynaklar ve karmaşık bir finansman sistemi, yerel meclis üyeleri ve idari görevliler üzerinde ağır bir karar alma yükü oluşturmaktaydı. Bu durum, özellikle önemli konularda son söz hakkına sahip olan meclis üyeleri açısından önemli bir problemdi. Norveç’in önde gelen telekomünikasyon şirketi Telenor’un bu durumu fark etmesi üzerine, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yerel yönetimlerin verimliliğinin artırılması ve politikacıların yükünün azaltılması hususunda kullanılabileceği düşünüldü. 1993 yılında Telenor tarafından “POT” adı verilen bir ağ kuruldu. Bu ağ sayesinde yerel yönetimlerle vatandaşlar ve diğer politikacılar arasında bir iletişim sağlandı. Daha önce elektronik tartışmalara katılan sessiz gözlemciler ve siyasi iktidar çevresinde etkin sonuçlar elde edildi. 1995 yılında sonlandırılan bu proje genel kesim tarafından başarılı olarak kabul edildi. Elde edilen sonuçlar; iletişimin siyasetin merkezi bir faaliyeti olduğu düşüncesini desteklemiştir. BİT’lerin siyasi faaliyetler için kullanılması hem vatandaşın katılımı hem de idarecilerin üzerindeki yükü azaltmak açısından önemli araçlar olduğu sonucu elde edildi (Watson, Akselsen, Evjemo, Arsather, 1999, s. 1).

Teledemokrasinin savunucuları; vatandaşın apolitik bir tavır aldığını, bunun sebeplerininse mevcut demokrasinin temsili konstrüksiyonu olduğunu ileri sürmektedir. Mevcut sistemin değiştirilmesini ve gelişen iletişim teknolojilerinin bu dönüşümü sağlamakta yeterli olabileceği düşünülmüştür. Onlara göre, bu sayede egemenlik tekrar halka nail olabilecektir. Gelişen BİT’ler aracılığıyla, vakit ve yer kısıtlamaları olmadan,

doğrudan demokrasi anlayışının katılım unsurlarının uygulanabileceği fikri savunulmuştur (Yavuzoğlu, 2017, s. 54).

Teledemokrasi, siyasi sistemin içinde daha fazla doğrudan demokrasi öğelerini barındırmaya çabalar ve bu amaçla yeni iletişim teknolojilerini kullanmayı hedefler. Amerikan Teledemokratlar, siyasetteki değişimin büyük ölçüde iki güç tarafından itildiğini iddia etmişlerdir. Teledemokrasiyi; “tüm vatandaşlar için siyasi eşitliğe doğru iki yüz yıllık yürüyüş ve yeni telekomünikasyon medyasının patlayıcı büyümesi” olarak görmüşlerdir (Hagen, 1997, s. 5).

Teledemokratların savlarını ana hatlarıyla aktaracak olursak; temsili sistem, küreselleşmenin etkisiyle beraber, bilgi toplumunun ihtiyaç ve isteklerini karşılamak konusunda başarısız olmuştur. Bilgi toplumu vatandaşlarının gereksinimleri ancak kuvvetli bir demokrasi veya tercihen doğrudan demokrasi anlayışıyla mümkündür. Böyle bir demokrasi anlayışının uygulanabilmesi için kablo TV, bilgisayar networkleri ve diğer iletişim teknolojilerinden yararlanılabileceğini dile getirmişlerdir. Teledemokrasi düşüncesi, doğrudan demokrasi araçlarının uygulanabilmesi hususunda; oy verme, politik faaliyetlerde bulunabilme özgürlüğü, devletten vatandaşa doğru bilgi akışı sağlanması gibi meselelere odaklanmaktadır (Yavuzoğlu, 2017, s. 55).

2.7. Siber Demokrasi

Siber demokrasi kavramı, devlet ve yurttaşlar arasındaki demokratik ilişkilerin iletişim yönünü ifade eder. Diğer bir deyişle, bilgi toplumundaki vatandaşların bilgiye daha kolay bir şekilde erişimi ve kamu yönetimlerinin karar alma aşamasına katılabilmelerine odaklanır (Şahin & Örselli, 2003, s. 60).

BİT’lerin gelişim göstermesi ve internet ağlarının yaygın kullanımı tekrardan demokrasinin medya ve BİT’lerle birlikte katılımcı bir şekilde doğrudan uygulanması fırsatını gündeme getirmiştir. Genellikle tek taraflı bilgi akışı sağlayan kablolu TV teknolojisi; interaktif yayınların yapılabildiği, karşılıklı etkileşimin kurulabildiği, kişisel ağlar ve internetin yaygınlaşması ile birlikte elektronik demokratikleşme sürecinde etkisini kaybetmiştir. İnternet, kullanıcılara sağladığı pek çok fırsat ve etkileşim imkânı açısından bilgi ve iletişim teknolojilerinin en verimli şekilde kullanılabildiği ortam bir zemin haline gelmiştir. Bu doğrultuda demokrasinin katılımcı düzeyde geliştirilmesi

hususunda en uygun platformun internet olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır (Sansarcı, 2013, s. 60).

Teledemokrasi kavramı, kablolu TV'nin gelişimine karşı verilen bir reaksiyon ile şekillenirken, “siber demokrasi” kavramı bilgisayar ağlarının evrimiyle birlikte popülerlik kazanmıştır. Siber demokrasi kavramı, özellikle 1970'lerden beri EIES (elektronik bilgi takas sistemi), Usenet, Bitnet ve internet gibi ağlardaki kullanıcıların deneyimleriyle beraber şekillenmiştir (Hagen, 1997, s. 7). Barbrook'un Kaliforniya ideolojisi olarak adlandırdığı siber demokrasi süreci, San Francisco'nun kültürel bohemizminin Silikon Vadisi'nin yüksek teknoloji endüstrileriyle olan garip birleşiminden ortaya çıkmıştır. Onun deyimiyle Kaliforniya ideolojisi (siber demokrasi); dergilerde, kitaplarda, televizyon programlarında, web sitelerinde, haber gruplarında ve internet konferanslarında tanıtılarak, hippilerin özgürlükçü ruhunu ve yuppilerin girişimci coşkusu rastgele bir şekilde birleştirmiştir. İki karşıt kesimi birleştiren siber demokrasi kavramının bu birleştirici gücünün altında, yeni bilgi teknolojilerinin özgürleştirici potansiyeline duyulan derin inanç yatmaktaydı. Yaratılan bu ütopyanın herkese modernlik ve zenginlik getireceği inancı; ABD'deki bilgisayar meraklılarını, yenilikçi kapitalistleri, sosyal aktivistleri, akademisyenleri, fütürist ve oportünist politikacıları birlik haline getirmişti. Amerika'da yaşanan bu gelişmeler, Avrupa'da da takip edilerek AB Komisyonu tarafından “süper bilgi yolları” geliştirilmeye başlanmıştır (Barbrook & Cameron, 1996, s. 1).

Yuppi ve hippie kültürlerinin oluşturduğu sanal sınıf, isteklerini siber demokrasi kavramı altında birleştirmiştir. Bu iki karşıt kültürün istekleri genel olarak; gerçek demokrasinin sağlanması (tercihen doğrudan demokrasi), kendi kendine yeten yurttaş yönetimi, maddi zenginlik, dolar ve hisse senetleri gibi materyal değerlerle sağlanan bireysel mutluluk arayışı gibi kapitalist ve özgürlükçü hayaller siber demokrasinin gelişimine bağlanmıştır. Tıpkı klasik liberaller gibi sanal sınıfta bu hayallerin karşılanmasında, liberal komüteryenler ve liberal muhafazakarda devleti potansiyel bir tehdit olarak algılamıştır (Hagen, 1997, s. 7).

Ana hatlarıyla siber demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak dijital platformda üretilecek ve reel dünyaya taşınacak zümreler vasıtasıyla,

demokrasinin genel bir kabulle doğrudan bir şekilde uygulanabileceğine olan inancı simgelemektedir (Sansarcı, 2013, s. 60).

Genel bir ifadeyle siber demokrasi sürecini değerlendirecek olursak (Ferdinand, 2003, s. 214);

1. İnternet, Atina demokrasisi ve Jefferson’cı demokrasi ideallerinin pratik alanda yeniden düşünülmesine olanak sağladı.
2. Elektronik şehir toplantıları gibi kurumsal düzeyde yenilikler önerildi. Elektronik oylama konusu gündeme taşındı.
3. Elektronik oylama meselesi gündeme geldi. Elektronik oylamanın iktidarların meşruiyetini canlandırabileceği düşünülmesine karşın öncelikle insanların güven problemlerinin aşılması gerektiği kanısına varıldı.
4. İnternetin yaygın şekilde kullanılması; parlamentolar, siyasi partiler ve medya gibi mevcut kurumlar ile vatandaşlar arasındaki etkileşimin ölçeğini ve şeklini değiştirdi.
5. İster demokratik yönetimlerde olsun ister otokrasilerde özellikle kriz anlarında cep telefonları dahil olmak üzere, yeni iletişim araçlarının egemenliğin doğrudan kullanımı konusunda kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğu savunuldu.
6. İnternetin, demokrasinin güçlendirilmesinde kullanımı konusunda daha derin bir birikime ve uzlaşmaya ihtiyacı olduğu saptandı.

2.8. Elektronik Demokratikleşme

Elektronik demokratikleşme kavramı; teledemokrasi ve siber demokrasiden farklı olarak doğrudan demokrasi modelinin uygulanması yerine mevcut temsili demokrasinin zayıf yönlerini iyileştirmeye odaklanır. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojisinin bu doğrultudaki en büyük potansiyeliyse, temsili demokrasiyi geliştirebilecek yeteneğe sahip olmasında yatmaktadır. Elektronik demokrasinin odaklandığı en mühim meseleyse, bilgi kanallarının genişletilmesidir. Esasında her elektronik demokrasi kavramı gibi elektronik demokrasinin de temel güdüsü güçlü bir demokrasi anlayışının sağlanmasıdır (Hagen, 1997, s. 8).

Elektronik demokratikleşme, bilgisayar aracılı iletişim araçlarını (computer-mediated communication “CMC”) ve yeni iletişim teknolojilerini kullanarak vatandaşın

yönetime katılımını ve demokrasinin genişletilmesini amaçlamaktadır. Bu demokratikleşme kavramının dayandığı iki yaklaşım bulunmaktadır. İlk olarak; demokrasi, hükümetin ve politik liderlerin sürekli olarak vatandaşların değişen tercihlerine ve endişelerini yanıt verebilmesini gerektirir. Bir diğer husus ise, siyasi liderler ve vatandaşlar, demokratik yönetimlerde eşit bir konuma sahiptir. Demokratikleşme sürecinde vatandaşların tercihleri hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit değere sahiptir (Hacker, 1996, s. 1).

Elektronik demokratikleşme konseptinin ana savunucuları genellikle kamu kurumu üyeleri, siyaset bilimciler, tanınmış kurumlardan gazetecilerdir. Genel olarak, demokratik siyasi sistemde bütünlük sağlamak maksadıyla, bilgisayar ağlarının bilgi depolamadaki avantajının genel kamuoyuyla nasıl paylaşılabileceği hususunda durmuşlardır. Onlara göre, vatandaşların siyasete karşı ilgisiz bir tavır takınması ve hükümete karşı hayal kırıklıkları, temsili sistemin konstrüksiyonundan değil, çözülebilecek işlevsel bozulmalarına dayanmaktadır. Elektronik demokratikleşmenin destekçileri, sorunun çözümünün bilgiye özgür bir şekilde ulaşmakta yattığını düşünmüşlerdir ve bu hususta BİT'lerden yararlanmak istemişlerdir. Bu doğrultuda ABD'de; THOMAS ve devlet destekli hizmetler olarak Beyaz Saray Bilgi Sistemi, CapWeb ve California Voter Foundation gibi kâr amacı gütmeyen girişimlerin yanı sıra PoliticsNow veya Congressional Quarterly's Voter 96 gibi ticari hizmetler için teşebbüslerde bulunulmuştur (Hagen, 1997, s. 10).

CMC veya diğer türden yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla demokratikleşme çabaları, kamu politikalarının geliştirilmesinin; konuları tartışmak, konuların anlamlarını netleştirmek ve insanları çeşitli siyasi eylemler yapmaya ikna etmek gibi iletişim süreçlerine bağlı olduğunu varsayar. Kuşkusuz, demokrasi ister sanal ortamda ister fiziki bir parlamento binasında olsun, özgürce tartışmaya bağlıdır. Elektronik demokrasinin savunucuları, tartışma bağlamında mevcut temsili demokrasinin vatandaşları siyasi liderlerle iletişimden mahrum bıraktığını iddia etmektedirler (Hacker, 1996, s. 1). Yukarıda bahsettiğimiz enformasyon sistemleri haricinde, bu doğrultuda elektronik demokrasinin danışma (konsültasyon) aşamasını uygulamak amacıyla elektronik şehir toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarla beraber seçmenler ve temsilciler arasında doğrudan geri bildirim akışının sağlanması amaçlanmıştır. Bu

uygulamalarla birlikte, karar alma aşamasının müzakereci boyutu öne çıkarılmak istenmiştir (Hagen, 1997, s. 10).

Genel olarak elektronik demokratikleşme sürecinde, diğer modellerin doğrudan demokrasi uygulamalarını desteklemelerinin aksine temsili demokrasinin iyileştirilmesi fikri savunulmuştur. Elektronik demokratikleşme savunucularının, temsili sistemde buldukları kusurların; bilginin paylaşılması ve karar alma süreçlerinin iletişim ve müzakere boyutundan kaynaklandığı görülmektedir. Bu sorunların BİT'lerin ve bilgisayar destekli iletişim araçlarının kullanımıyla aşılabileceği inancını savunmuşlardır. Elektronik demokratikleşme, teledemokrasi ve siber demokrasi kavramlarının kendi aralarındaki temel farklar ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1. E- Demokrasi Tipolojilerinin Kavramsal Farklılıkları.

Kavram	Teledemokrasi	Siber Demokrasi	Elektronik Demokratikleşme
Temel Sorunlar	-Bilgisayar destekli iletişim araçları doğrudan katılımı mümkün kılar. -Geleneksel temsili sistem bilgi toplumunun gereksinimlerini karşılayamaz. Yerel demokrasiler ve birey, BİT ve bilgisayar destekli iletişim araçları aracılığıyla güçlendirilmelidir. -Medyanın demokratik kullanımları, ticari	-21.yüzyıl demokrasisinde, toplumların hem sanal hem de reel ortamda kurulması gerekmektedir. -Birincil ekonomik kaynak bilgidir. Bireyler ve özel sektör CMC'ler vasıtasıyla kişisel çıkarlarını maksimize edebilirler.	-Bilgisayar destekli iletişim (CMC) tabanlı siyasi bilgi sistemleri, devlet bilgilerine daha fazla ve daha özgür erişim sağlar. -Elektronik Şehir Toplantıları, siyasi konuları müzakere etmek ve seçmenler arasında yeni bir topluluk duygusu yaratmak için halk ve temsilciler arasında ihtiyaç duyulan bağlantıları oluşturabilir.

	amaçlardan dolayı medyanın “suistimali” ni dengelemek için gereklidir.	- CMC, merkezi olmayan, kendi kendini yöneten hükümet biçimlerini mümkün kılar, böylece devletin yetki ihlallerine (sansür, özel hayatın ihlali gibi) karşı etkili bir savunma sağlar.	-Bilgisayar destekli iletişim araçlarının sağladığı düşük maliyet sayesinde sivil toplum, çıkar grupları ve özel sektör gelişme gösterebilir.
Odaklanılan Siyasi Katılım Boyutu	-Bilgi -Tartışma -Oylama	-Tartışma -Siyasi aktiviteler	- Bilgi - Tartışma
Tercih Edilen Demokrasi Biçimi	-Doğrudan	-Doğrudan	- Temsili

Kaynak: Hagen, martin-hagen.net, Erişim Tarihi: 10.12.2021.

Web 1.0 teknolojisinin kullanıldığı bu dönemler de e demokrasi kavramı genellikle demokrasinin bilgi boyutuna odaklanıp, karşılıklı iletişim ve katılım gibi kavramların üzerinde çok fazla durmamıştır. Web 1.0 teknolojisinde bir kişinin çoğunlukla iletişime geçerek bilgi aktarma imkânı bulunmaktadır. İnternet ortamında gelişen Web 2.0 terimiyle birlikte bu durum değişmiştir. Web 2.0 sayesinde birçok kişi diğer topluluklarla iletişime geçebilme ve bilgi aktarabilme fırsatını yakalamıştır. Bu gelişimler doğrultusunda web teknolojisi artık yalnızca sörf yapmak, okumak, dinlemek veya video izlemek ile sınırlı olmayacaktır. Web 2.0 sayesinde; katılıma açık içerikler, paylaşımda bulunabilme, sosyalleşme, iş birliğinde bulunabilme gibi fırsatlar, iletişim yönünden birbirine zayıf bağlarla bağlı toplumlar için dahi gerçekleştirilebilir bir hal almıştır. Ortaya çıkan sosyal ağlarla birlikte; bloglar, mikro bloglar, sosyal yer imi

hizmetleri, video ve resim toplulukları oluşturabilme gibi imkanlar dahilinde insanların birbirleriyle karşılıklı olarak etkileşimde bulunabileceği zeminler oluşturulmuştur. Tüm bu yaşanan değişimlerle internetin katılımcı boyutunun artması, elektronik demokrasinin de katılımcılık boyutuna daha fazla odaklanmasını sağlamıştır (Kersting, 2012, s. 11-12).

Elektronik demokrasinin bilginin yanı sıra, karşılıklı iletişim (konsültasyon) ve katılımcılık boyutuna da odaklanması onu katılımcı demokrasi anlayışına daha fazla yaklaşmıştır. Bu doğrultuda, yukarıdaki tabloyu katılımcılık boyutu açısından daha geniş bir yelpazeye sahip bir şekilde güncellemek gerekecektir. E katılımın; enformasyon, iletişim ve katılımcılık boyutlarına konunun ilerleyişine uygun bir şekilde ilerleyen bölümlerde değinilecektir. E demokrasinin gelişim süreci dahilinde, bu boyutların gelişimine kısa bir şekilde değinilmiştir. Web 2.0 ve sosyal ağların gelişmesiyle birlikte, Hagen tarafından oluşturulan tablonun bazı kısımlarında güncellenme ihtiyacı doğmuştur. Özellikle katılım faaliyetleri açısından çeşitlilik görülmüştür. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte e demokrasi, katılımcı demokrasiyle bağdaştırılmıştır.

Tablo 2. Elektronik Demokrasi: Üç Katmanlı Konsept.

	Katılımcı Demokrasi		Liberal Demokrasi (Mevcut Temsili Sistem)
Demokrasi Kavramı	-Birey siyasi toplumun bir parçası haline gelmiştir.		-Birey ve siyasal toplum arasında çatışma.
Demokratik Model	-Elektronik yollar doğrudan demokrasi uygulamaları -Elektronik yollarla katılımcı temsili sistem -Yeni medya araçlarıyla sivil toplumun güçlendirilmesi		-Temsili sistemin katı bir şekilde uygulanması -Klasik “Burke’ci” (Burkerian) Temsili sistem -Özel Alanın Korunması
	-Kararların elektronik yollarla alınması		-Oy Kullanmak

Katılım Eylemleri	-Elektronik yollarla müzakere -Siyasi bilgilere elektronik yollardan ulaşmak		
--------------------------	--	--	--

Kaynak: Zittel, s. 4, 2004.

E- demokrasi özellikle siyasi bilginin yayılımı başta olmak üzere, demokrasinin iletişimci ve katılımcılık boyutunu geliştirmeye çalışan bir uğraşı ifade etmektedir. Demokrasinin paydaşları olan; sivil toplum, kamu idareleri ve özel sektör arasında iletişimin artırılması, bilgilerin paylaşılması ve karar alma sürecine katılımın artırılması gibi konuların üzerinde durur (Coleman & Norris, 2005, s. 6).

Talep ve ilgi alanlarına bakıldığında elektronik demokrasi düşüncesi hemen hemen katılımcı demokrasiyle aynı anlayışa sahiptir. Temel gayesi, mevcut demokratik sistemin daha katılımcı hale getirilmesi ve yurttaşların siyasi sürece daha fazla dahil edilmesidir. Bu düşüncenin yanı sıra, elektronik demokrasi temsili demokrasinin yapısal boyutuna da vurgu yapmaktadır. Elektronik demokrasi anlayışına göre, gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile modern ulus devletlerde katılımcı demokrasinin yapılandırılmasında ve örgütlenmesinde birçok problemin üstesinden gelinebileceği düşüncesi esastır (Zittel, 2001, s. 5).

2.9. E- Demokrasi Modelleri

2.9.1. Åström Modeli

Joachim Åström, e demokrasi üzerine yürüttüğü çalışmalar kapsamında üç farklı demokratik ideali temsil eden üç model tasarlamıştır. Literatürde, demokrasi kavramı için geçerli çok fazla model ve tipoloji vardır; liberal demokrasi, katılımcı demokrasi, plüralist demokrasi, radikal demokrasi ... Åström, literatürde bir hayli yer kaplayan demokrasi kavramını daha net bir şekilde analiz etmek için üç model önermiştir. Bu modelleri, hızlı demokrasi, güçlü demokrasi ve zayıf demokrasi olarak kategorize etmiştir. Klasik demokrasiye dayanan bu modeller, özünde demokratik teorinin elektronik yollarla olan bağlantılarını içerir (Åström, 2001, s. 50).

Hızlı demokrasi modeli; yurttaşların siyasi karar alma süreçlerine doğrudan katılımının teşvik edilmesi, e- demokrasi literatürünün ortak bir kabulüdür. Bu düşünce, özünde toplumun ve elit kesimin eşit oranda bilgiğe nail olduklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla, çoğunluğun iradesinin toplumun her alanındaki kararları doğrudan bir şekilde etkilemesinin bir zararı yoktur ve demokrasinin sağlanması açısından önemlilik arz etmektedir. Bu modele göre, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesiyle birlikte, halkın siyasi kararlara doğrudan katılabilme imkanı ortaya çıkmıştır. Doğrudan katılımın aracı olan halk referandumları gibi uygulamalar, teknoloji sayesinde eskiye oranla çok daha düşük maliyet ve zamanla gerçekleştirilebilmektedir. Bu modelin radikal savunucuları BİT'i günümüz toplumunda, doğrudan demokrasinin uygulanmasında temel bir araç olarak görmektedir. BİT sayesinde, siyasi kararların doğrudan alınacağı ve tartışmaların yapılabileceği bir zemin ve hatta “elektronik agora” olarak görülmektedir. Vatandaşın doğrudan katılımının gerçekleştirildiği bu modelde, profesyonel siyasetçilerin ve temsilcilerin yerini zamanla siber yurttaşlar alacaktır (Aström, 2001, s. 50). Hızlı demokrasi modelinin ılımlı savunucularıysa, temsili demokrasinin kaldırılması yerine doğrudan katılım unsurlarının teşvik edilmesi gerektiği düşüncesindedirler. Savunucular bu düşünce bazında iki farklı yol görmektedir. İlk kesim, tasvir etmek gerekirse; seçilmiş bir hükümetin olduğu temsili ve doğrudan demokrasinin özelliklerini taşıyan karma bir yönetim istemektedirler. Bu düşünceye göre; seçilmiş iktidar, tıpkı referandumlarda olduğu gibi mühim kanun tasarılarını ve diğer siyasi kararları, halk oylamasına sunacaktır. Siyasi kararlar böylece ortak bir şekilde alınacaktır. Diğer savunucularsa, seçilmiş temsilcilerin ve parlamentoların doğru ve ortak bir şekilde karar alabilmesi için, BİT yoluyla sık sık halkın istek ve tavsiyelerini öğrenebilmek mahiyetinde, fikir anketlerinin yapılmasını ileri sürmektedir (Aström, 2001, s. 50).

Güçlü demokrasi modeli; tıpkı hızlı demokrasi anlayışında olduğu gibi güçlü demokrasi modeli de aktif katılımcı yurttaşların gerekliliğine inanmaktadır. Bu görüşe göre; siyasi kararlar ancak ve ancak belirli koşullar altında alındığı takdirde meşrudurlar. Meşruiyetin kaynağı ise, bireylerin iradelerinin oluşum sürecidir. Bireylerin irade ve görüşleri, karar alma sürecinin dahilinde gerçekleştirilecek müzakereler ile gelişir ve netleşir. Bu düşüncenin özünde, gerçek demokrasinin gerçekleştirilebilmesi için

vatandaşları ortak bir şekilde ilgilendiren konularda, vatandaşlara diyalog ve harekete geçme fırsatı verilmesi gerektiği anlayışı yatmaktadır (Aström, 2001, s. 50).

Karar verme süreçlerinin seri bir şekilde gerçekleştirildiği hızlı demokrasi anlayışının aksine, güçlü demokrasi anlayışında karar alma süreci, münazaralara daha çok odaklanması neticesinde daha yavaş ilerlemektedir. Müzakerelerin BİT'in aracılığıyla çeşitli elektronik forumlarda gerçekleştirilebileceğini savunan güçlü demokrasi anlayışı doğrudan demokrasi öğelerinin kullanımına sıcak bir şekilde yaklaşmaktadır. Karar alma süreçlerinin yavaşlamasını sağlayan müzakerelerin önemi; oylama ve seçim faaliyetlerinin bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesi için, vatandaşların iyi bir şekilde bilgilendirilmeleri gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde, bu kararların yanıltıcı olabileceği düşünülmektedir (Aström, 2001, s. 50).

Zayıf demokrasi modeli; diğer modellerin aksine, zayıf demokrasi modelinde vatandaşın katılım seviyesinin yükseltilmesi önemli bir yer kaplamamaktadır. Bu durumun temel sebebi, vatandaşların siyasete ilgisizliği ve katılmak için gerekli niteliklere sahip olmamasıdır. Zayıf demokrasi modelinin esas düşüncesi, elitlerin yurttaşların oylarını toplamada rekabet içerisinde olmalarını mümkün kılmaktır. Dolayısıyla seçimlerde bu tarz bir havada gerçekleştirilmektedir. Bu modelde meşruiyetin dayanağı ise, temsilcilerin hesap verebilirlikleridir. Özgür ve tarafsız seçimlerle halk, kendilerini yönetecek temsilcileri belirlemektedir. Zayıf demokrasi anlayışı, faydacı veya koruyucu demokrasi zihniyetine dayanmaktadır. Bu modelde, yurttaşların genel katılımı gereksizdir. Yalnızca kamu hizmetlerine dair, bilgiler ön plandadır. Bu durum diğer modellerin aksi bir bilgi stratejisinin tercih edilmesini sağlar. Bu stratejide, vatandaşlar, müşteri olarak görüldüğü için kamu hizmetleri haricinde, toplu alınan kararların dayandığı bilgilerin açıklanması önemli değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi yalnızca kamu hizmetine dair bilgilerin açıklanması yeterlidir. Zayıf demokrasi anlayışı, şeffaflık yanlısı olmadığı için “iktidar evi camdan bir evdir” düşüncesine pek yanaşmamaktadır (Aström, 2001, s. 51). Bu modelde BİT'ten genel olarak üç şekilde yararlanılır; siyasi kuruluşlar ve kamu kurumları BİT'i destek toplamak ve bilgi paylaşmak için kullanabilir. BİT'ler seçilmiş temsilcilerin liderliklerinin geliştirilmesi mahiyetinde, uzmanlara ve bilgiye ulaşmak için yer ve zaman fark etmeksizin kullanılabilir. Son olarak, müşteri rolündeki vatandaşların

yararlandığı kamu hizmetleri hakkındaki görüş ve önerilerinin geri bildirim olanaklarını geliştirerek kamu hizmetlerine değer katmakta kullanılabilir. (Aström, 2001, s. 51).

Yukarıda üç demokrasi modelinden bahsettik. Bu modellerin arasındaki farklılıklar daha net anlaşılabilmesi açısından bir tabloda gösterilecektir. Aström, tarafından hazırlanan bu tabloda, üç modelinde ayrı ayrı olacak şekilde; amaçları, meşruiyet zeminleri, seçilmişlerin yetkileri, yurttaşların rolleri ve BİT kullanımının odaklandığı noktalar yer almaktadır.

Tablo 3. Åström'un E- Demokrasi Modelleri.

	Hızlı Demokrasi	Güçlü Demokrasi	Zayıf Demokrasi
Amaç	Egemen halk	Konsensüs	Tercih/ Verimlilik
Meşruti Zemin	Çoğunluk ilkesi	Kamusal Müzakere	Hesap verebilirlik
Yurttaşların Rolü	Karar alıcı	Fikirlerin geliştirilmesi	Müşteri
Seçilmişlerin Yetkisi	Bağlı	İnteraktif	Açık
BİT kullanımının odağı	Kararlar	Münazara	Bilgi

Kaynak: Åström, 2001, s. 51.

2.9.2. Nair'in E- Demokrasi Modeli

Pradeep Nair, elektronik demokrasiden bahsederken, Roza Tsagarousianou'nun ileri sürdüğü üç e- demokrasi çeşidinin üzerinden ilerler. E- demokrasi; bilgi edinme, müzakerede bulunma ve karar verme aşamasına katılım olarak üç farklı türe ayrılır. Bunun yanı sıra, bu üç türün yarattığı hükümet ve yurttaşlar arasındaki etkileşimlerde haliyle farklılık gösterir. Bu farklılıklar; tek yönlü bilgi paylaşımı, çift yönlü konsültasyon ilişkisi ve son olarak aktif katılım şeklinde kendilerini gösterirler. Tek yönlü bilgi paylaşımında; devlet aygıtı, yurttaşların yararlanması üzerinde tek yönlü bir bilgi aktarımı içerisindedir. Çift yönlü konsültasyon ilişkisindeyse; yurttaşlar, devlet aygıtı tarafından belirlenen politikalar hakkındaki görüşlerinin geribildirimini sağlar. Son olarak aktif katılımı ise; devlet aygıtı ile yurttaşlar arasında bir ortaklık anlamına

gelmektedir. Bu etkileşimde, yurttaşlar politika yapım sürecine aktif bir şekilde katılarak öneriler verir ve politikaları şekillendirme fırsatına sahiptirler (Nail, 2008, s. 151).

Nair'e göre; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ve kabul gören e-demokrasi anlayışı dört safhada gerçekleşir. Bu dört aşama sırasıyla; bilginin açıklanması, dinleme ve konsültasyon (danışma), çevrimiçi müzakere ve çevrimiçi politika yapımıdır.

Bilginin açıklanması; bu safhada kamu yönetimleri, politikalar hakkındaki kamusal bilgileri yurttaşlarla paylaşır. Bu bilgilerin paylaşılmasıyla birlikte, yurttaşların politik ve kamusal konularla ilgili bilgi edinmesi ve fikirlerinin oluşması sağlanmış olur.

Dinleme ve konsültasyon (danışma); bu safhada kamu yönetimleri, kamu kurumlarına ait web siteleri üzerinden, yurttaşların kamu politikalarıyla ilgili görüş, fikir ve düşüncelerinin geri bildirimlerine ulaşır.

Çevrimiçi müzakere, bu safhada, yurttaşlar ve seçilmiş veya atanmış kamu görevlileriyle karşılıklı olarak, politik meseleler hakkında bir tartışma gerçekleştirirler.

Çevrimiçi politika yapımı; bu safhada, yurttaşlar politika yapım sürecine yani karar alma aşamasına BİT kullanımıyla doğrudan bir şekilde katılırlar.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kabul gören dijital demokrasi anlayışı bu basamaklar doğrultusunda bilginin açıklanması aşamasından başlayarak, çevrimiçi politika yapım sürecine katılıma doğru ilerleme gösterir. Dolayısıyla, bu aşamaların derecelendirilmesi de yurttaş katılımının artmasıyla paralellik gösterir (NAIR, 2008 s. 151).

2.9.3. Caldow'un E- Demokrasi Modeli

Caldow'a göre, Elektronik Devlet Enstitüsü'nün modeli, e demokrasi düşüncesini kavramsal ve pratik çerçevede geleceğe yönelik büyük bir adım niteliği taşımaktadır. Elektronik Devlet Enstitüsü'nün modeli, yurttaşın devlet aygıtına bakış açısıyla kısıtlı değildir. Bilgilendirilen vatandaştan katılan vatandaşla doğru bir gelişimi ifade etmektedir. Bu model, kamu yönetimlerinin elektronik dünyayı doğru bir şekilde algılama, yorumlama ve tepki verme hususunda demokratikleşme yönünde ne derecede etkili kullanabildiğinin bir derecelendirmesini sunmaktadır. Caldow'un e demokrasi modeli dört kademeden oluşmaktadır (Caldow, 2003, s. 3-4):

Birinci Kademe; kamu yönetimleri, iktidarlar, yasama organları, uluslararası kuruluşlar ve siyasi partiler gibi birimlerin, politik ve kamusal bilgileri elektronik ortamda halka açık bir şekilde paylaşmalarıdır. Bu kademe, elektronik demokrasi anlayışının temeli niteliğindedir. Birinci kademe, çoğu demokratik yönetimin en iyi şekilde yerine getirdiği aşamadır. Fakat, bu uzun bir süre zarfında ilerlemeden bu kademedede kalmak e demokrasi faaliyetleri açısından önemli derecede kısıtlayıcı bir etki yaratacaktır (Caldow, 2003, s. 5).

İkinci Kademe; bu kademedede kamu yönetimleri ve yöneticilerinin yurttaşlarla karşılıklı bir şekilde iletişime geçmesine odaklanılmıştır. BİT'in karşılıklı iletişimi, maliyet ve zaman bakımından kolaylaştırması neticesinde, mektup ve dilekçe gibi fiziki varlıkların yerini e postaların alması dolayısıyla, kamu birimlerindeki yöneticiler, personeller, seçilmiş ve atanmışlarla çift taraflı iletişim kurmak eski zamanlara oranla daha da kolaylaşmıştır. Fakat bu kademe gerçekleştirilen bu iletişim eş zamanlı değildir (Caldow, 2003, s. 6).

Üçüncü Kademe; bu kademedede, hala eşzamanlı olmayan bir iletişim mevcuttur. Fakat, iletişim daha interaktif bir rol alarak iş birliğine dönüşmeye başlamıştır. Bu kademedede en çok görülen uygulamalar; siyasilerin seçim zamanlarında gönüllü çalışanları online olarak örgütlemesi, çevrimiçi bağış etkinlikleri, kampanyaların elektronik ortamda yürütülmesi, seçmenler ve medya mensuplarıyla BİT kullanarak elektronik ortamda iletişim kurmak gibi klasik seçim süreçlerinin elektronik ortamdaki yürütülmesidir (Caldow, 2003, s. 7).

Dördüncü Kademe; bu kademedede iletişim eşzamanlı ve interaktif bir biçimdedir. Politika yapım sürecinin erken aşamaları da dahil olmak üzere, genel olarak vatandaşın bu sürece katılımına odaklanılır. Giderek kompleks bir hal alan bilgi toplumu şartlarında; politikaların verimliliğini yükseltmek, hızlı ve daha geniş kitleleri barından etkileşimler, sivil toplumdan alınan geri bildirimlerin politika hazırlama sürecine dahil edilmesi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri, devlet aygıtına olan güvenin artırılması gibi pek çok etkene odaklanılmaktadır. Bu kademe ana hatlarıyla; devlet, sivil toplum ve özel sektör arasında doğrudan katılım bazında uygulamalara yönelerek, e demokrasinin ulaşılmak istenen en optimum evresidir. Bu uygulamaların yerel yönetimlerden küresel yönetime doğru yayılma göstermesi beklenmektedir (Caldow, 2003, s. 8).

Caldow'un oluşturduğu tabloda, Elektronik Devlet Enstitüsü e- demokrasi modelinin her kademesindeki özellikler ve odak noktaları detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Bu tabloyla birlikte her kademede, vatandaşın konumu, aradaki iletişimin biçimi, BİT kullanımıyla gerçekleştirilen uygulamalar net ve düzenli olarak görülmektedir. Ayrıca birinci kademeden başlayarak, ideal e demokrasinin gerçekleştiği düşünülen dördüncü kademeye kadar BİT kullanımının ve vatandaşın katılımının ne derece artırıldığı gözlemlenmektedir.

Tablo 4. Elektronik Devlet Enstitüsü E- Demokrasi Modeli.

İkinci Kademe: Çift taraflı, Asenkron, Taktiksel -E posta -Çevrimiçi anketler -Çevrimiçi kamu yoklamaları (fikir havuzları) -E-posta uyarıları -Elektronik oylama metotları	Dördüncü Kademe: İnteraktif, Stratejik -E- dilekçe -E- danışma -Politika -Diplomasi -Şeffaflık -Dijital Bölünme Küresel Yerel
Birinci Kademe: Pasif, Tek Yönlü, Asenkron -Araştırma Bilgisi -Webcast kullanımı -Mevzuat takibi -Temsilcilerin izlenmesi	Üçüncü Kademe: İşbirlikçi, İnteraktif -Haberlerin, internet ve medya üzerinden dinamik olarak izlenmesi -Gönüllülerin işe alınması ve koordinasyon -Bağış toplama -Çevrimiçi forumlar

ETKİ

Kaynak: Caldow, 2003, s. 5.

2.9.4. OECD E- Demokrasi Modeli

Demokratik yönetimlerde, devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişkiler devlet ve vatandaş arasındaki etkileşimlere dayanmaktadır. Devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişkiler, politika oluşturma sürecinden kamu hizmetlerinin sunumu ve tüketilmesine kadar geniş bir alanda gerçekleşmektedir. OECD'nin demokrasi modeli hükümetin perspektifinden vatandaş-devlet arasındaki ilişkileri ulusal düzeyde kuvvetlendirmeye odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, temsili demokrasilerin iyileştirilmesi açısından

stratejiler sunmaktadır. Bu model, devlet-vatandaş ilişkilerini; bilgilendirme, danışma ve aktif katılım şeklinde üç bölümde ele almaktadır (OECD, 2001, s. 15).

Bilgilendirme; bu aşamada, devlet kendi rızasıyla politika yapım sürecine dair bilgileri, kamu siteleri üzerinden paylaşır ve yurttaşlar kendi talepleri doğrultusunda bilgiye erişim sağlar. Bu aşamada, bilgi tek yönlü bir şekilde devletten vatandaşa aktarılır.

Danışma; bu aşamada, devlet politika oluşturma hususunda, vatandaşların geri bildirimlerini talep eder. Geri bildirim toplama sürecinde, devlet hangi konuda kimin fikirlerinin alınacağını belirler. Dolayısıyla danışma süreci, devlet-vatandaş arasında kısıtlı bir çift yönlü iletişim haliyle varlık gösterir. Devlet, geri bildirim alma aşamasından önce gerekli bilgileri vatandaşlarla paylaşır. Bu sürece örnek uygulamalar olarak, yasa tasarılarına dair yorumlar ve kamuoyu anketleri gösterilebilir.

Aktif katılım; bu aşamada, yurttaşlar karar alma ve politika yapım sürecine aktif bir şekilde katılırlar. Bu katılımı vatandaşlar, politika belirlemeye yönelik alternatif opsiyonlar önermek gibi politika yapım sürecinde değişim yaratabilecek önemli bir statüde bulunur. Politika yapım sürecinde bahsettiğimiz şekillerde vatandaşların fikirleri ve önerileri alınır. Fakat, son karar sorumluluğu kamu yönetimlerine aittir. Bu aşamada, devlet-yurttaş arasındaki gelişmiş çift yönlü bir ilişki anlayışı vardır ve bu anlayış devlet-yurttaş ortaklık ilkesine dayanmaktadır. Bu aşamaya dair örnek niteliğinde, açık çalışma grupları, yurttaş jürileri gibi uygulamalar gösterilebilir (OECD, 2001, s. 16).

2.9.5. Tero Päivärinta ve Øystein Sæbø'nun E- Demokrasi Modelleri

Tero ve Sæbø, literatürdeki demokrasi modellerini, karar alma sürecine katılım ve gündemin belirlenmesine katılım olarak iki ölçü etrafında karşılaştırmışlardır. Gündemin kontrolünü ise; evvela gündemin ne olacağına kimin karar vereceği sorusuyla ilişkilendirmişlerdir. Demokratik iletişimin paydaşlarıysa; yurttaşlar, geleneksel basın veya devlet olarak ele alınmıştır. Tero ve Sæbø, belirttiğimiz iki ölçüyü esas alarak dört farklı demokrasi düzeyinde, ideal modeli yaratmak istemişlerdir (Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 823).

Tablo 5. E- Demokrasi Modelleri.

Gündemi yurttaşlar belirler.	Partizan Demokrasi	Doğrudan Demokrasi
Gündemi, kamu yönetimleri belirler.	Liberal Demokrasi	Müzakereci Demokrasi
	Yurttaşlar, karar alma aşamasına dolaylı olarak katılırlar.	Yurttaşların, karar alma aşamasında açıkça tanımlanmış rolleri vardır.

Kaynak: Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 823.

Partizan Demokrasi; partizan demokrasi girişimleri, karar verme sürecinde vatandaşça başlatılan katılım ve dolaylı bir vatandaş müdahalesi ile karakterize edilir. Aktif konumdaki vatandaşlar, siyasi tartışmalara yalnızca geleneksel yollar ve temsilciler aracılığıyla değil BİT kullanımıyla da katılır. Bu noktada BİT alternatif siyasi ifadeleri ve eleştirileri, siyasi elitlerin kesintisine uğratılmadan herkesçe görünür kılma çabasında kullanılır. Tartışma gündemi özgür bir şekilde BİT araçları vasıtasıyla, çevrimiçi topluluklar, sohbet odaları gibi platformlar aracılığıyla belirlenir. Siyasi alandaki yeni sesler olması ve farklı ideolojileri gündeme getirmesi bakımından vatandaşlar, dolaylı veya üstü kapalı olarak katılsa bile partizan demokrasi modelinin çözümleri açısından oldukça önemlidir (Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 823).

Liberal Demokrasi; seçimler dışındaki, karar alma süreçlerinde gündemin belirlenmesi kamu yönetimlerine dayanır. Bu anlayışta, vatandaş karar alma süreçlerine dolaylı olarak dahil edilir. Liberal demokrasilerde, vatandaşlar genellikle seçmen rolünde yer alır. Bu rolleri doğrultusunda vatandaşların, yerel yöneticileri yetkilendiren aynı zamanda kamusal tartışmalara da dahil olabildiği temsili bir sistemi ifade etmektedir. Bu anlayışta, siyasetin temel gayesi toplum içerisindeki çıkar çatışmalarını yönetmek ve uzlaştırmaktır. Liberal kuramın belirttiği gibi arabulucu devlet anlayışı geçerlidir. Liberal demokrasinin üzerinde durduğu bazı odak noktaları vardır. Bunlar; gençlerin gelişmelere nasıl dahil edileceğinden, katılımcıların niteliklerine, etkili faktörlerin kullanımı ve benimsenmesi, kamu hizmetlerinin güç yapılarını nasıl etkilediği, iletişim sorunlarına kadar geniş bir alanı kapsar. Vatandaşlara bu doğrultuda; kamu yönetimlerine öneriler sunma fırsatı, e-vatandaş olma hususunda öğretici

diyaloglar başlatma, temsilciler ve devlet görevlileri ile iletişime geçme şansı verilebilir (Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 824).

Müzakereci Demokrasi: müzakereci demokrasi anlayışı yukarıdaki iki modelin aksine, yurttaşların karar alma sürecine daha açık bir biçimde doğrudan katılımını destekler. İşlevsel bir kamusal alanda yapılan tartışmalar, bu görüş açısından önemli bir nitelik taşır. Politikalar, kamu yönetimleri ve vatandaşlar arasında yapılan müzakereler sonucunda oluşur. Bir temsili demokrasi biçimidir. İktidarın meşruiyet zeminini, vatandaşlar ve politikacılar arasındaki girdiler ve iş birliği oluşturur. Eşit haklar ve gücün (egemenlik) dengeli bir şekilde dağılımının ancak katılımcı bir toplum anlayışla başarılabacağı düşüncesi hakimdir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, seçim süreçlerinde oy kullanmak veya seçim kampanyalarına katılmak haricinde vatandaşların politika yapım süreçlerine katılımını ve ilgisini arttırmak amacıyla kullanılması istenmektedir (Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 825).

Doğrudan Demokrasi: doğrudan demokrasi modeli, temsili sistemlerin yerine halkın doğrudan yönetimini amaçlayan bir modeldir. Tıpkı Atina demokrasisinde olduğu gibi temsili bir sisteme ihtiyaç duyulmadan, egemenliğin halk tarafından uygulanması istenmektedir. Demokrasinin geleneksel kurumlarının, BİT gelişimiyle birlikte ağ tabanlı gruplar ve bireylere karşı zayıfladığı savunulmaktadır. Bu modele göre; bilgi ve iletişim teknolojileri, internetin geleneksel iletişim yerini almasıyla birlikte demokrasi açısından önemli bir ön koşul niteliği taşımaktadır. Doğrudan demokrasi modeli, farklı bölgelerde veya uzak mesafede bulunan yurttaşların mesafe ve zaman sınırı olmadan bir bütün olarak katılımını ve koordinasyonunu sağlamak için bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmak durumundadır (Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 826).

Tablo 6. Päivärinta & Sæbø E- Demokrasi Modeli.

	Partizan Demokrasi	Doğrudan Demokrasi
Gündem yurttaşlar tarafından belirlenir.	Tartışma forumlarında yurttaşlar ve yurttaş grupları mevcut yapıları eleştirebilir ve fikirlerini ifade edebilir. Yurttaşlar, gündemi karar alma süreci için değil, kamusal tartışmalar için belirler. BİT, alternatif siyasi fikirlerin, siyasal	Tartışma forumlarında yurttaşlar, sorunları doğrudan bir şekilde gündeme getirebilir ve kararlara doğrudan etki edebilir. Yurttaşlar, karar alma sürecini etkileyebilme gücüne sahiptir (genellikle yerel düzeyde). Yurttaşlar hem kamuoyu

	elitler tarafından kısıtlanmadan görülebilmeye odaklanır.	tartışmaları hem de karar verme süreci için gündemi belirler. BİT kullanımı, katılımcılar arasındaki koordinasyonu sağlar.
	Liberal Demokrasi	Müzakereci Demokrasi
Gündem, devlet kurumları tarafından belirlenir.	Siyasi adaylar, yurttaşları kendi argümanları hakkında bilgilendirir. İletişimin amaçlarıysa kamu yönetimleri tarafından önceden belirlenir. BİT, kamu yönetimleri ve yurttaşlar arasındaki bilgi sürecinin boyutunun ve kalitesinin geliştirilmesine yardım eder.	Tartışma forumları, yurttaşların kamusal karar alma aşamasına katılımını sağlamak amacıyla kullanılır. Politikacılar ve görevliler, bu alandaki görüşlere karşı duyarlıdır. Vatandaşlar, kamu kurumları tarafından başlatılan belirli konularda seslerinin duyulmasını ve dinlenilmeyi beklerler. BİT, karar alma süreçlerinde vatandaş katılımı arttırmak için kullanılır.
	Yurttaşlar, karar alma sürecine örtülü ve dolaylı olarak katılırlar.	Yurttaşların karar alma süreçlerindeki rolleri açıkça ve doğrudan belirlenmiştir

Kaynak: Päivärinta & Sæbø, 2006, s. 830.

2.10. E- Katılımcılık

2.10.1. E- Katılımcılığın Kavramsal Çerçevesi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte klasik katılım yolları da dönüşüm içerisine girmiştir. Bu dönüşümle birlikte, katılım unsuru elektronik ortama taşınmıştır. E- demokrasinin katılımcılık boyutunun BİT kullanımı üzerinden gerçekleştirildiği uygulamalar ise genel olarak e- katılım başlığı altında sayılmıştır. E- katılımın literatürde pek çok farklı tanımı bulunmaktadır. Bu tanımların ortak fikir birliği ise, vatandaşların politika yapımı ve karar verme süreçlerine BİT araçlarıyla katılmasıdır.

E katılım; bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla yurttaşların şahsi olarak, politika yapım sürecine ve belirlenen politikaların faaliyete geçirilme aşamaları gibi politik süreçlere etki etmesi, şekillendirmesi ve yönlendirebilmesi durumlarını ifade etmektedir (Karkin, 2012, s. 49).

Shanab’a göre; bilişim teknolojileri alanında meydana gelen ilerlemelerin katkısı neticesinde, yurttaşların katılımı büyük oranda değişim yaşamıştır. Bu değişimler e- katılım kavramının doğumuna kaynaklık etmiştir. E- katılım kavramı; kamu

yönetimlerinin, karar alma süreçlerine yurttaşların katılım düzeyini yükseltmek için BİT'i kullanma ve genişletme gayretlerini ifade etmektedir (Shanab, 2016, s. 320).

BİT'ler hükümetlerin, kamu politikalarında ve hizmetlerinde gereksinimlerin ve tercihlerin belirlenmesi hususunda yurttaşlara ve topluluklara ulaşımını kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan yine BİT yoluyla, yurttaşların ve toplulukların da kamu yönetimlerine ulaşma ve fikirlerini belirtme imkanı kuvvetlenmektedir. Buradan yola çıkarak, BM'ye göre e- katılım; kamu yönetimine katılımcı, iş birlikçi ve müzakereci bir anlayış kazandırma doğrultusunda, BİT araçlarının vasıtasıyla vatandaşların politika yapımı ve karar verme aşamalarına dahil edilmesidir (BM, 2014, s. 61).

Macintosh (2004) 'a göre; e- katılım kavramı, yurttaşların, toplulukların ve kamu yönetimlerinin arasındaki demokratik tartışmaların, BİT kullanımıyla daha geniş ve kapsayıcı boyutta gerçekleştirilmesidir.

Sæbø vd. (2008)'ne göre; e- katılım, devlet otoriteleri ve yönetimle ilişkili kamu hizmetleri, karar alma ve politika belirleme süreçlerine BİT araçlarıyla katılma anlamına gelmektedir.

2.10.2. E- Katılımın Hedefleri

E- katılımın temel hedefleri; bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanların kullanılmasıyla birlikte, vatandaşların politika yapım süreçlerine, politik kararlara ve kamu hizmetlerine katılım boyutunun kuvvetlendirilmesi hususuna dayanmaktadır.

Machintosh tarafından e- katılımcılığın hedefleri, OECD (2003) raporu baz alınarak belirlenmiştir:

Daha geniş katılım; demokratik yönetimlerde, katılımın geniş boyutlara ulaşması önemli bir yer kaplamaktadır. Verilen kararların meşruiyeti, katılımın genişliğine bağlıdır. Bu sebepten dolayı, e- katılımcılık anlayışı BİT kullanımıyla daha geniş kitlelere ulaşmayı hedefler (Macintosh, 2004, s. 2).

Katılımı gerçekleştirmede doğru teknoloji araçlarından faydalanmak; Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan ilerlemeler bilgi toplumunun ihtiyaçlarına karşılık verecek derece olsa dahi, pratikte ulaşılmak istenen sonuçların alınamadığı durumlar da mevcuttur. Öncelikle, e-katılımın genişletilmesini sağlamak hususunda

halkın kolay bir şekilde erişebileceği teknolojik araçlar kullanılmalıdır. Bu yüzden katılımcılık hususunda kullanılacak teknolojik araçların ucuz maliyetli ve etkin olması gerekmektedir. E-katılımın artırılması noktasında; ucuz, kullanımı kolay ve halk arasında tercih edilen teknolojik araçlar seçilmelidir (Macintosh, 2004, s. 2).

Katılımcı pozisyonda daha bilinçli yurttaşlar; katılımın boyutunun demokratik sürecin sağlanması açısından mühim bir yere sahip olması kadar, katılımı gerçekleştiren yurttaşların da nitelikli ve bilgili olması yadsınamayacak bir gerekliliktir. Katılımcılığın esas gayesi, devlet otoriteleri ve halk için en optimum kararın alınmasını sağlamaktır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için, yurttaşların bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, vatandaşların bilinçlendirilmesi hususunda sağlanacak olan bilgiler, anlaması ve erişilmesi kolay olmalıdır (Gündoğdu, 2014, s. 87).

2.10.3. E- Katılımın Paydaşları

Elektronik katılım paydaşların çevrimiçi bir şekilde katılımlarını ifade etmektedir. Fakat bu süreç gerçekleşirken çevrimdışı olan paydaşların varlığı da söz konusu olabilmektedir. Bu paydaşlar genellikle; karar vericiler, bazı belirli politikaların destekçileri ve politik içerik uzmanları olabilmektedir (Machintosh, 2004, s. 2).

E- katılım sürecinin çok sayıda paydaşları bulunmakla birlikte, genel olarak temel paydaşları şu şekilde belirlenmiştir (Tambouris vd., 2007: 10):

- *Seçilmiş Temsilciler;* halk tarafından, halkın çıkarlarını korumak ve egemenliğin halk adına kullanılmasını sağlamak için yasal seçimlerde belirlenen kişilerdir. Temsilcilere örnek olarak; vekiller ve parlamentolar gösterilebilir.
- *Hükümet/Yürütme;* iktidar sahibi hükümeti temsilen faaliyette bulunan görevliler ve temsilcilerdir.
- *Siyasi Partiler;* iktidarı ele geçirmek amacıyla örgütlenmiş yapılar.
- *Sivil Toplum Kuruluşlar ve Hükümet Dışı Örgütler;* Devlet müdahalesinden uzak, çoğunlukla gönüllü kişilerin birleşimiyle, belirli hedefler doğrultusunda örgütlenen, kâr amacı taşımayan, kamusal nitelikte bir hizmette bulunan kuruluşlardır.
- *Yurttaş Grupları;* müşterek faydalar ve müşterek hedefleri gözetmeyi amaçlayan gruplardır.

- *Akademik Alan*; akademisyenler ve araştırmacılar başta olmak üzere, düşünce kuruluşlarını (think tanks) da içermektedir.
- *Özel Sektör*; e- katılımın gerçekleştirilmesi aşamasında kullanılan BİT araçlarının sağlanmasında ya da kullanımında yer alan özel sektör kuruluşları.
- *Diğer Paydaşlar*.

2.10.4. E- Katılım Süreçleri

E- demokrasi kavramının en önemli iki unsurundan biri olan e- katılım süreci, yukarıdaki e- demokrasi modellerinde de gördüğümüz gibi genellikle; bilgilendirme, danışma ve aktif seviyeleriyle değerlendirilmektedir. OECD raporunda, demokratik siyasi katılımın bilgilendirilme araçlarını, karar alma sürecine katılım mekanizmalarını ve katılımın bu süreci etkileme kabiliyetini ifade etmek üzere, bu üç kavramdan yararlanmıştır (Machintosh, 2004, s. 2).

2.10.4.1. Bilgilendirme

Vatandaşların siyasi bilgiye kolayca erişebilmeleri, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin en önemli fırsatlarından biridir. Bilgi, elektronik ortamda BİT'ler vasıtasıyla kolaylıkla yayılabilmektedir. Siyasi bilginin yayılımının neticesinde, yerel siyasette şeffaflık sağlanabilmektedir. Siyasi bilginin içeriği, politika oluşturma süreçleri, kamu kurumları, siyasi partilerin programları ve adayları hakkındaki bilgiler gibi pek çok durumu kapsar (Kersting, 2012, s. 24).

2.10.4.2. Danışma

İletişim (danışma) süreci; web forumları, sohbet sayfaları, haber grupları, internet konferansları gibi araçların yardımıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu süreçte, paydaşların fikirleri, görüşleri, beklentileri, bilgilendirme sürecinin yorumlanması gibi geri bildirimler değerlendirilir (Kersting, 2012, s. 26). Danışma süreci, genellikle politika yapım aşamasını ifade etmektedir. Danışma kapsamında, hükümet vatandaşların fikir ve düşüncelerinin geri bildirimlerini toplar. Bu geri bildirimler alınmadan önce kamu otoriteleri tarafından gündem belirlenerek gerekli bilgiler vatandaşlara iletilir. Bu hususta yerel yönetimlerde, kentsel sorunlar ve kent planları gibi belediyelerin gerçekleştirdiği hizmetler üzerine, sivil toplum-devlet-özel sektör arasında gerçekleşen karşılıklı iletişim neticesinde uygulamaya yönelik geri bildirimlerin elde edilmesi bu sürece yönelik bir örnek teşkil etmektedir (Kubicek, 2007, s. 3).

Genel bir deyişle, kamu otoriteleri öncelikle müzakere edilecek gündemi belirler. Gündemin belirlenmesi üzerine vatandaşlar gündem hakkında bilgilendirilir. Bu bilgilendirme sonrasında vatandaşlar danışma hususunda davet edilir. Bu istişare aşamasında, düşünce ve önerileri geribildirimler olarak alınır (Machintosh, 2004, s. 2).

2.10.4.3. Aktif Katılım

Aktif katılım aşamasında, yurttaşlar politika yapım sürecini ve gündemi belirlemeye aktif bir şekilde katılır. Danışma süreci kamu otoriteleri tarafından yönlendirilirken, bu süreç devlet-vatandaş ortaklığıyla gerçekleşir. Alınan kararların yükümlülüğü devlet otoritelerine dayanmaktadır. Aktif katılım seviyesi, e- katılım alanında geline en gelişmiş seviyeyi ifade etmektedir (OECD, 2001, s. 16).

Machintosh tarafından, yukarıdaki kavramlar ve e- katılım amaçları dikkate alınarak, OECD e- demokrasi modeli üzerinden üç katılım seviyesi geliştirilmiştir:

E- Etkinleştirme (E-mümkünleştirme); bu aşama, katılımı teşvik etmek için teknolojinin yaygınlaştırılmasıyla ilgilenmektedir. E- etkinleştirme, internete ve bilgi iletişim teknolojilerine ulaşmakta güçlük yaşayan ve elektronik ortamda var olan bilginin kullanımından mahrum kalan yurttaşları desteklemeye odaklanmaktadır. E- etkinleştirmenin amaçları, yurttaşların gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinden yoksun kalmasını önlemek ve internet okur yazarlığını geliştirmek suretiyle teknolojik destekte bulunmaktır. Bu amaçlar genel olarak, bilginin ulaşılabilirlik ve anlaşılabilirlik hususunda geliştirilmesine yöneliktir (Machintosh, 2004, s. 3).

E- Etkileşim (E- Dahilleştirme); bu aşama, yurttaşlar ve devlet otoriteleri arasında interaktif bir etkileşim kurma amacıyla BİT'in kullanımıyla ilgilidir. E- etkileşim kavramı, hükümet-vatandaş arasında danışma niteliğinde geri bildirimlerin yer aldığı, politika yapım sürecinde müzakere odaklı tartışmaların desteklendiği bir anlayışı ifade etmektedir. Bu süreç, tavandan tabana doğru organize edilmektedir. Devlet otoritelerinin, vatandaşa danışması sınırlı bir çift taraflı iletişimi ifade etmektedir. Bu aşamada amaç, katılımcılığı en üst düzeye çıkartarak, daha fazla kişinin fikirlerini alabilmektedir (Machintosh, 2004, s. 3).

E- Etkileme (E- empowering); bu aşama teknolojinin, yurttaşların katılımındaki rollerini kuvvetlendirme adına kullanımıyla ilgilidir. E- etkileme (e- empowering), yurttaşların politika gündeminin belirlenmesi, politika yapım süreci ve önceki aşamalardaki tabandan tavana ilerleyen zihniyetin tersine çevrilmesi noktalarında,

vatandaşın rolünün güçlendirilmesi ve aktif katılımın teşvik edilmesini amaçlamaktadır. E- etkileme önceki aşamalarda, politik alanda tüketici konumunda bulunan vatandaş, üretici konumuna taşımaya çabalar. Bu doğrultuda, fikirlerin tabandan-tavana yayılımını destekler. Bu sayede, fikirler vatandaştan devlet otoritelerine doğru akış gösterebilecektir. Bu süreç, politik alana etki edebilen vatandaş anlayışı ve aktif katılımın geliştirilmesini planlamaktadır (Machintosh, 2004, s. 3).

2.10.5. E- Katılımın Temel İşlevleri Üzerine Bir Tipoloji

E- katılım; çeşitli kurumsallaşmış resmi mekanizmaları ve bununla birlikte sivil katılımın resmi olmayan çabalarını da kapsayan, daha geniş bir siyasi katılım için elektronik araçların kullanılması, olarak anlaşılmaktadır. Politika çemberindeki baskın işlevlerine göre, katılımın üç temel işlevini ele almak mümkündür. Bu tipolojide bu fonksiyonların etkilerine dikkat çekilmektedir (Aichholzer & Rose, 2020, 94).

2.10.5.1. İzleme ve Kontrol

İzleme süreci; çevrimiçi müzakere ve tartışmalar (e- müzakere), gündem ve politikalarla ilgili elektronik bilgiler (e- bilgilendirme) gibi araçlardan yararlanılarak politik süreçlerin ve aktörlerinin, verilen kararların izlenmesi ve kontrol edilmesi hususundaki aktiviteleri içeren, katılımcılığın temel bir kategorisidir. Bu aşamadaki en önemli nokta bilgidir. Her aşama için önemli olan bilgilendirme, izleme ve kontrol aşamasının gerçekleştirilmesi için olmazsa olmaz bir şarttır (Aichholzer & Rose, 2020, 94).

2.10.5.2. Gündem Belirleme

Bu aşama, vatandaşların politik projelere destek niteliğinde eyleme geçmeleri (e- kampanya) ve devlet otoritelerine istek ve düşüncelerini içeren dilekçeler (e- dilekçe) göndermeleri gibi aktiviteleri içermektedir. Bunun yanı sıra bu süreç, ilgili siyasi bilgilere ulaşmak ve siyasal konuların tartışılması gibi yollar ile de başlayabilmektedir (Aichholzer & Rose, 2020, 94).

2.10.5.3. Karar Verme

Bu aşama, siyasi kararlar hakkında vatandaşların düşüncelerini içeren geri bildirimlerin sağlanması (e-danışma), bütçeden yapılacak harcamalara yönelik önceliklerin belirlenmesi (e- katılımcı bütçeleme) ve siyasi alternatifleri oylamak (e- oylama) gibi aktiviteleri içerir (Aichholzer & Rose, 2020, 94).

2.10.6. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Aracılığıyla E- Katılımcılığın Kullanıldığı Alanlar

Gelişen ICT ve BİT teknolojileriyle birlikte e- katılım teşebbüsleri pek çok yerde kullanılabilir. E- demokrasi anlayışının bir bileşeni olan e- katılım, demokratik unsurların yerine getirilmesi hususunda, önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan önce e- katılım alanları sonrasında e- katılım araçları incelenecektir:

- *Bilgi Sağlama*; BİT'in araçları vasıtasıyla, bilginin katılım bağlamında yönetilmesi.
- *Ortak Çalışma Ortamları*; BİT'in kullanımıyla bireylerin birlikte çalışan topluluklar haline getirilmesi, gündemlerin geliştirilmesi, bu tür toplulukları güçlü ve bütünleştiren uygulamaların desteklenmesi.
- *Danışma*; devlet girişimlerinde BİT'in araçları vasıtasıyla, belirli özel veya kamusal meselelerin hakkında paydaşların görüşünü almak.
- *Kampanyalar*; BİT'in, lobicilik, dilekçe yazma ve diğer toplu eylem biçimlerinde kullanılması.
- *Seçim Propagandaları*; seçim zamanında, politikacıların, siyasi partilerin ve lobicilerin BİT'in kullanımıyla desteklenmesi.
- *Müzakere*; ufak veya kalabalık grupların aralarında gerçekleşen müzakerelerin BİT'in kullanımıyla gerçekleştirmek.
- *Söylev*; BİT'in araçlarının kullanımıyla, söylevlerin gerçekleştirilmesi.
- *Arabuluculuk*; elektronik ortamda uzlaşmazlıkların müzakere edilmesinde BİT'in kullanımı.
- *Mekansal Planlama*; şehir ve çevre planlanmasında BİT'in kullanımı.
- *Kamu Yoklaması*; BİT'in kullanımı ile kamunun görüş ve fikirlerini öğrenmek.
- *Oy Kullanma*; yerel ve ulusal düzeydeki, seçim ve referandumlar gibi faaliyetlerde BİT'in kullanılması (Tambouris vd., 2007: 12).

2.10.7. E- Katılımcılıkta Politika Oluşturma Aşamaları

E- katılımcılık anlayışı çerçevesinde, politikaların oluşturulması için belirli süreçlerden geçilmesi gerekmektedir. Çalışmanın bu kısmında, ilk olarak bu süreçlerden bahsedilecek ve ardından bu süreçte kullanılan araçlar bir tablo şeklinde gösterilecektir.

Değineceğimiz aşamalar OECD'nin e- demokrasi modeline göre belirlenmiştir (Machintosh, 2003, s. 35).

Gündem belirleme; bir politikaya ihtiyaç duyulduğunda ya da herhangi bir politikanın değiştirilmesi gerektiğinde yararlanılan bir süreçtir. Bu sürece; hükümet değişikliği, ani gelişen çevresel olaylar, değişen koşullar, devam eden veya yeni ortaya çıkan sorunların çözümü gibi pek çok durumda başvurulur. Gündem belirleme aşamasında, e- katılımın diğer adımları olan bilgilendirme, danışma ve aktif katılımdan da yararlanılmaktadır. Bu süreçte, aktif katılımdan yararlanılması, yurttaşlara gündem maddelerinin belirlenmesi hususunda şans tanımaktadır (Machintosh, 2003, s. 35).

Analiz aşaması; politika tasarısı oluşturmak üzere, gündemdeki konu hakkındaki zorlukların ve fırsatların net bir şekilde belirlenmesinin ve analiz edilmesinin amaçlandığı aşamadır. Analiz aşaması; vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarını da kapsayacak şekilde çeşitli pek çok paydaştan gündem hakkında bilgi ve görüş niteliğinde geribildirimlerin alınması, gündem maddelerinin açık bir şekilde anlaşılması, çözüm niteliğinde seçeneklerin geliştirilmesi ve her bir seçeneğin fayda-maliyet analizinin gerçekleştirilmesi, optimum seçeneğin uygulanmasına karar verecek devlet otoritesine tavsiyeler vermek gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Bu faaliyetlerin uygulanabilmesi için, e- katılımın diğer adımları olan; bilgilendirme, danışma ve aktif katılımdan yararlanılması önemlidir. Ayrıca, bu süreçte aktif katılıma başvurulması, vatandaşların değerlendirilecek seçeneklerin belirlenmesinde rol oynamasına olanak sağlar (Machintosh, 2003, s. 35).

Politika oluşturma aşaması; bu aşamada uygulamaya yönelik, optimum niteliklere sahip bir politika dokümanı hazırlanır. Politika oluşturma sürecinde; resmi danışma, risk analizi, pilot çalışmalarda bulunma, uygulama planının tasarımı gibi uygulamalara odaklanılır. Bu süreçte de tıpkı diğer süreçlerde olduğu gibi e-katılımın tüm basamaklarından yararlanır. Fakat aktif katılım bu süreçte, diğerlerine göre daha sınırlı bir şekildedir. Politika oluşturma aşamasında, karar ve karar sorumluluğu devlet otoritelerine aittir (Machintosh, 2003, s. 35).

Politikanın gerçekleştirilmesi aşaması; belirlenen politikanın gerçekleştirilmesinin yanında politikanın uygulanmasına yönelik olarak; yasal zeminde düzenlemelerin geliştirilmesi, politikanın uygulanma hususunda rehberlik ve uygulama planının geliştirilmesi gibi uygulamaları da kapsayabilmektedir. Bu süreçte de tıpkı

diğer süreçlerde olduğu gibi e-katılımın tüm basamaklarından yararlanılır. Fakat aktif katılım bu süreçte, diğerlerine göre daha sınırlı bir şekildedir (Machintosh, 2003, s. 35).

Politikanın izlenmesi süreci; yürürlükteki politikanın, politika hakkında araştırma verilerinin, vatandaşların görüşleri, potansiyel tehdit ve fırsatların sistematik bir biçimde incelenmesini sağlayan ufuk taraması (horizan scanning) gibi uygulamalar sayesinde değerlendirilmesini ve incelenmesini amaçlar. Bu süreçte de tıpkı diğer süreçlerde olduğu gibi e-katılımın tüm basamaklarından yararlanılır. Aktif katılım sayesinde, vatandaşların yürürlükteki politika hakkında görüş ve önerilerini sunma şansları mevcuttur (Machintosh, 2003, s. 35).

2.10.8. Politika Oluşturulmasında Kullanılan E- Katılımcılık Araçları

Yukarıda toplam 5 aşamadan oluşan bir politika yapım sürecine değindik. Bu aşamaların başarılı bir şekilde uygulanabilmesi adına bilgi ve iletişim teknolojileri çok önemli bir yer kaplamaktadır. Her aşamanın amacına yönelik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin farklı bir aracından yararlanılmaktadır. Ayrıca, yararlanılan BİT aracı, istenilen katılımcılık seviyesiyle de doğrudan alakalıdır. Bu yüzden bilgilendirme basamağında genellikle tek yönlü iletişim araçları seçilirken, danışma basamağında katılımcıların daha aktif olabileceği araçlar, tercih edilmektedir. Katılım basamağında kullanılan araçlar ise, vatandaşın direkt olarak etki gösterebileceği şekilde kullanılmaktadır.

Tablo 7. Politika Yapım Sürecinin Aşamalarında Kullanılan E- Katılımcılık Araçları.

Politika Yapım Sürecinin Aşamaları	Bilgilendirme	Danışma	Katılım
Gündemin Belirlenmesi	-Site içerisindeki özel arama motorları -Yeni politik konular için e- posta bildirimi -Birden fazla dil desteği -Argoyu önlemek için yazı biçimi denetleyicisi (style checkers)	-Çevrimiçi anketler ve kamuoyu yoklamaları -Tartışma forumları -E-postaların izlenmesi -Bülten panoları -Sıkça sorulan sorular	-E- topluluklar -E- dilekçeler -E- referandum
Analiz	-Etnik diller için çeviri desteği	-Kanıtı dayalı yönetim -Uzmanlaşma	-Çevrimiçi vatandaş jürileri

	-Argoyu önlemek için yazı biçimi denetleyicisi (style checkers)		-E- topluluklar
Politika Oluşturma	-Teknik ve yasal terimler için gelişmiş yazı biçimi desteği (style checkers)	-Tartışma forumları -Çevrimiçi vatandaş jürileri -e-topluluk araçları	-E- dilekçeler -Kanun değişikliklerine yönelik e- referandum
Uygulama	-Doğal dil yazı biçimi desteği -E-posta bültenleri	-Tartışma forumları -Çevrimiçi vatandaş jürileri -E-topluluk araçları	-Hedef gruplar için e-posta dağıtım listeleri
İzleme	-Çevrimiçi geri bildirimler -Yıllık raporların çevrimiçi olarak yayınlanması	-Çevrimiçi anketler ve kamuoyu yoklamaları -Tartışma forumları -E-postaların izlenmesi -Bülten panoları -Sıkça sorulan sorular	-E- dilekçeler -E- referandum

Kaynak: Kubicek, 2007, s. 9.

2.10.9. Sosyal Medyanın E- Katılımcılıktaki Yeri

Web 2.0'ın getirdiği yeniliklerle birlikte; tartışma forumları, broadcasting yayın yapılabilen siteler, müzik siteleri, Google uygulamaları gibi pek çok teknolojik gelişme yaşanmıştır. Gelişen uygulamaları ve kullanıcı sayısındaki artışla günümüzün ilk önce akla gelen sosyal medya platformları; Twitter, Facebook, Instagram, Youtube ve diğer Google aplikasyonlarıdır.

Web 2.0 teknolojisinin bir sonucu olan sosyal medya, günümüzde yüksek sayıda kullanıcıya sahip olan, karşılıklı etkileşimin ve iletişim kurmanın mümkün olduğu, bilgi paylaşımının geniş düzeyde gerçekleştirilebildiği ve çevrimiçi anketler gibi uygulamalarla, istenilen konular hakkında kolayca kullanıcı görüşlerinin ve geribildirimlerinin toplanabildiği mecralardır. Sosyal medya platformu, gelişen uygulamalar aracılığıyla toplum içerisindeki farklı seslerin duyulmasına olanak tanıyan, farklı kültürel ve etnik grupların kendi aralarında iletişime geçerek örgütlenebilmesini

sağlayan, herhangi bir sınırlama olmaksızın, düşüncelerin özgürce dile getirildiği elektronik ortamlar olarak görülmektedir (Aktan, 2017, s. 102).

Genel bir ifadeyle sosyal medya; düşünsel ve kişisel bilgilerin, fotoğraf, video, ses gibi görsel ve işitsel medyaların kolay bir şekilde paylaşılabildiği çevrimiçi toplulukların bulunduğu dijital iletişim platformlarından oluşmaktadır. Sosyal medya; katılım, şeffaflık, özgür söylemler ve etkileşim gibi demokratik öğelerin sağlanmasına olanak tanımaktadır. Sosyal medya, pek çok açıdan interaktif ilişkiler kurulabilmesine ve bilginin hızlı bir şekilde yayılabilmesine olanak sağlaması açısından, kamu yönetimlerinin yurttaşlarla iletişime geçmeleri hususunda tercih ettikleri iletişim araçları haline gelmiştir (Yeşildal, 2019, s. 884).

Sosyal medya kullanımının e- katılıma yaptığı katkılarını maddeler halinde göstermek hem kolay hem de net bir anlatım olacaktır. Sosyal medyanın e- katılım araçları olarak sıkça tercih edilmelerinin sebepleri genel olarak şöyledir (Çıldan vd. 2012, s. 3-7):

- Siyasetçiler, kamu kurumları ve vatandaşlar arasında çift taraflı etkileşimin sağlanması.
- Bilginin kolay ve hızlı şekilde yayılma fırsatı.
- E- kampanya ve seçim süreçlerinde, hızlı bilgi paylaşımı ve kolay örgütlenme olanakları.
- Kamusal meselelerde toplumu birleştirici bir araç niteliği taşıması.
- Hızlı ve kolay örgütlenme olanakları.
- Kamuoyu oluşturmak.
- Sansür ve kısıtlamaların nadiren görülmesi.
- Yurttaşlardan geri bildirim toplama hususunda çok gelişmiş olması.

Yukarıda saydığımız sebepleri arttırmak mümkündür. Fakat ana hatlarıyla e- katılımın gerçekleştirilmesi hususunda Web 2.0 teknolojisiyle birlikte büyük gelişimler yaşanmıştır. Bunlara ek olarak, günümüzde başta siyasallar ve sanatçılar olmak üzere hemen hemen herkes bu platformlardan gündelik hayatında ve e- katılım aşamasında yararlanabilmektedir.

2.10.10. E- Katılımcılığın Önündeki Zorluklar

E- katılımın pratik düzeyde gerçekleştirilmesine dair karşılaşılan birtakım güçlükler bulunmaktadır. Literatürde, e- katılımın karşılaştığı zorluklar hakkında çok sayıda farklı düşünce mevcuttur. Bu hususta farklı düşünürlerin fikirlerini değerlendirmekte fayda vardır.

Le Blanck'a göre; e- katılımın karşılaştığı sorunlar genel olarak: katılım bağlamında önceki dönemde yaşananlarla aynıdır. Bu sorunlara ek olarak;

- Katılımın seçkinciliğe kaçması,
- Marjinal grupların söz hakkından mahrum bırakılması,
- Etkisi zayıf katılımcı süreçlerin çoğalmasıyla görülen “katılım yorgunluğu”,
- Yetersiz bütçelerle sürdürülmeye çalışılan katılım süreçlerinin artan maliyetleri,
- Kamu yönetimlerinin katılımcı süreçleri yönetme hususunda yetersiz kalması.
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinden kaynaklı belli başlı zorluklarda mevcuttur (Le Blanck, 2020, s. 16).

Tambouris, e- katılımın karşılaştığı sorun ve zorlukları altı kategori altında anlatmayı doğru bulmuştur. Tambouris vd. (2007)'e göre;

E- katılımın stratejik ve siyasal zorlukları;

- Siyasal otoriteler ve yurttaşlar arasındaki ilişkilerde güvenin zayıflaması.
- Yurttaşların, politika oluşturma süreçlerine gösterdikleri katılımların şekillendirici olmayacağına dair inançları.
- Elektronik ortam üzerinden temsilciler ve kamu görevlilerinin, yurttaşlarla iletişime geçme hususundaki eksik tutumları.
- E- katılım anlayışı çerçevesinde siyasi iradenin yetersiz kalması

Yasal ve Kurumsal Düzeydeki Zorluklar:

- Elektronik katılım anlayışına uyum sağlamak adına, devlet otoritelerindeki reformların getirdiği zorluklar.
- Kurumların e- katılım sürecini yönetememesi
- E- katılımın, yetersiz bir yasal zemine kurulması

Kavramsal Zorluklar:

- E- katılımın, demokratik, sosyal ve ekonomik düzeydeki sahip olduğu rollere dair güçlükler.
- E- katılıma dair beklentilerin netleştirilmesi hususundaki zorluklar
- Piyasalara yönelik sistematik bir modelin olmayışı.

Toplum bazındaki zorluklar;

- İnternet okur yazarlığının toplum içerisinde dengesiz oranlarda olması.
- Genç nüfusun apolitik tutumu
- Toplumun siyasi kültüründe katılım düşüncesinin geri planda kalması

Elektronik Zorluklar:

- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında altyapının yetersizliği
- E- katılım amacıyla oluşturulan web sitelerinin tasarımındaki zorluklar.

Literatürdeki Zorluklar:

- Araştırma ve pratik alanlardaki kopuk bilgi akışı
- E- katılım araçlarının yaygınlaştırılmasına yönelik yönlendirici bilgilerin yetersizliği
- Geniş katılımcı içeren e- katılım faaliyetlerindeki tecrübesizlikler.

Machintosh ise OECD ülkelerinin deneyimlerine dayanarak, e- katılım alanında yaşanan zorlukları beş kategori altında incelemiştir. Machintosh (2003)'e göre:

Ölçek; bireysel düşünceleri toplumsal düzeyde duyurmak için elektronik kamusal alanların oluşumunun desteklenmesi ve sürekli kılınması üzerine politik tedbirlere ve teknolojiye gereksinim duyulmaktadır. Bu duruma, devlet otoritelerinin perspektifinden yaklaşıldığında, bireysel düşüncelere ulaşma noktasında güçlük

çekilmektedir. Dolayısıyla, çevrimiçi toplulukların teşvik edilmesi ve elektronik araçların gelişimini sağlamak, kolektif düşüncenin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır.

Kapasite; karşılaşılan bir diğer sorun, yurttaşlara kamusal konulara dair sağlanan bilginin nasıl arttırılacağına, yurttaşların müzakerelere katılımına yönelik kapasitelerinin nasıl geliştirileceğine yöneliktir. Bu sorunun çözümü için, kamu otoritelerinin yurttaşların politika yapım aşamasına elektronik yollarla katılımını teşvik etmek üzerine gayret göstermeleri gerekmektedir. Paylaşılan bilgilerin, ulaşımı kolay ve anlaşılır olması, yurttaşların tartışma forumları üzerinden bilinçli bir şekilde müzakerede bulunabilmelerinin ön koşulunu oluşturmaktadır. Ayrıca, internet okur yazarlığı oranlarının toplumda eşit olarak dağılması ve azınlık gruplarının politika yapım aşamasına katılımının desteklenmesi gerekmektedir. Yurttaşların, bilgileri anlama ve karar alma süreçlerinde bilinçli bir şekilde dahil olmaları gibi aktif yurttaşlık niteliklerinin geliştirilmesi hususunda çevrimiçi katılım araçlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Tutarlılık; devlet otoriteleri, politika yapım aşamasının basamakları olan; bilgilendirme, danışma, katılım, analiz, geri bildirim toplama ve izleme süreçlerine daha yakından odaklanarak, tüm bu basamaklar arasında daha bütüncül bir yaklaşım oluşturmalıdır. Politika yapım aşamasının her basamadığında sağlanan girdiler, sürecin bir sonraki basamağıyla tutarlı olmalıdırlar. Bu sayede, yürürlüğe girecek politikaların daha verimli ve etkili kılınmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca, bu durum yurttaşların daha düzgün şekilde bilgilendirilmesine de önayak olacaktır.

Değerlendirme; politika yapım süreçlerine vatandaşların katılımını sağlamak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişiminin, devlet otoriteleri tarafından desteklenmesi neticesinde, gerçekleşen katılımın faydalarının nasıl ölçüleceği ile ilgili sorunlar çıkmıştır. Çevrimiçi siyasal katılımın, vatandaş ve devlet otoritelerinin perspektifinden amaçlara ulaşma doğrultusunda ne kadar verimli olduğu, politika yapım aşamasına ne kadar etki ettiği gibi soruların ortaya çıkmasıyla birlikte bir değerlendirme aracının gerekliliği doğmuştur. Çevrimiçi katılımın, politika yapım sürecine ne oranda katma değer kazandırdığını veya ne oranda başarısız olduğunu gözlemleyebilmek açısından, bu soruların cevaplarına yönelik değerlendirme araçları geliştirilmelidir.

Bağlılık; devlet otoritelerinin, çevrimiçi katılım yoluyla vatandaşların fikir ve görüşlerine danışması durumu, vatandaşların gözünde toplanan geribildirimlerden politika yapım sürecinde yararlanılacağına dair bir beklenti yaratmaktadır. Bu sebepten dolayı devlet-vatandaş arasındaki çevrimiçi müzakerelerden sağlanan geribildirimlerin, analiz edildiğini, yayıldığını ve kullanıldığını göstermek amacıyla devlet otoritelerinin bazı yapılaşmalara yönelmesi gerekmektedir. Devlet otoritelerinin, vatandaşların geribildirimlerine bağlılığı; yıllık raporlar, parlamento incelemeleri ve çeşitli denetimler gibi uygulamalarla düzenli olarak vatandaşlarla paylaşılmalıdır.

2.11. E- Oylama

E- oylama, e- demokrasi anlayışı içerisinde katılımcılığın sağlanabilmesi amacıyla kullanılan bir araçtır. E- oylama uygulamaları, vatandaşların karar verme sürecine doğrudan ve fiziki engeller olmadan katılabilmelerine olanak sağlamaktadır. E- oylama denilince akla ilk olarak siyasi seçimler gelmektedir. Fakat, e- oylama uygulamaları, karar verme süreçlerinde üniversiteler de dahil olmak üzere birçok kurum tarafından da tercih edilebilmektedir.

Oylama sürecinde teknolojik araçlardan yararlanma serüveni yalnızca 21. yüzyılda gündeme gelen bir hadise değildir. E- oylama düşüncesinin kökenleri 19. yüzyılda icat edilen oylama makinesine kadar götürülebilmektedir. Amerika’da icat edilen oylama makineleri, Hollanda’da aktif olarak 1965 yılından 2007 yılına kadar kullanılmıştır. 1990’lı yıllarda ortaya çıkan world wide web (dünya çapında ağ) teknolojisi ve hükümetlerin elektronikleşme (e- devlet) çabalarıyla birlikte, oylama faaliyetlerinin internet üzerinden gerçekleştirilme olanağı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda yapılan ilk e- oylama girişiminin 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleştirildiği bilinmektedir (Stein & Wenda, 2014, s. 47). ABD’nin Arizona eyaletinde Demokrat Parti’nin Başkanlık adayını belirlemek üzere gerçekleştirilen seçimde 17 binden fazla seçmen oylarını internet üzerinden kullanmıştır (Karg, 2014, s. 106). Başlangıçta internet ve oylama makineleri üzerinden gerçekleştirilen faaliyetler için “elektronik oylama” veya “e- oylama” kavramı kullanılırken, zaman içerisinde bir ayrıma gidilerek internet üzerinden gerçekleştirilen oylamalar “i- oylama” kavramıyla ifade edilmeye başlanmıştır (Stein & Wenda, 2014, s. 47).

E- oylama kavramsal olarak, oy kullanma eyleminin elektronik araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra e- oylama, elektronik oylama süreçlerinde kullanılan bilgi ve iletişim teknolojilerini de ifade etmektedir. E- oylama, internet oylamaları şemsiyesi altındaki yöntemlerden biridir (Karg, 2014, s. 115).

Oylama sistemleri oylamanın gerçekleştirildiği biçime ve yere göre 6 kategoride ifade edilir. İlk olarak el kaldırma vasıtasıyla yapılan oylamadan bahsetmek gerekecektir. Bu oylama yöntemi, sınırlı kişiyi kapsamaktadır ve kontrolsüz bir ortamda oy kullanmayı mümkün görmemektedir. Bu yöntem, modernleşmiş kurumsal seçimlerde nadiren kullanılmaktadır. İkinci olarak, en çok kullanılan yöntem oy pusulası vasıtasıyla yapılan seçimlerdir. Günümüzde, birçok seçim faaliyeti oy pusulası kullanılarak yapılmaktadır. Vatandaşların oy kullanmak üzere seçim merkezlerine gitmek durumunda olduğu bu yöntemde, oy kullanma aracı ve kullanılan oyların kontrolü kağıt formundaki oy pusulaları üzerinden sağlanmaktadır. Bu yöntemde, seçim merkezine gidemeyen vatandaşlar bazı durumlarda oylarını posta yolu aracılığıyla da ulaştırabilmektedirler. Üçüncü bir yöntem ise elektronik oylamadır. Bu yöntemde, vatandaşlar oylarını seçim merkezlerindeki bilgisayarlar (oy makineleri) aracılığıyla veya uzaktan kendi bilgisayarları aracılığıyla kullanabilmektedirler (Kimmer & Volkamer, 2007, s. 4).

Tablo 8. Oylama Yöntemleri.

Araç	Kontrol Ortamı	Kontrolsüz Ortam
El ile oylama	Şahsen	-
Kağıt Oy pusulası	Seçim merkezi	Posta yoluyla oylama
Elektronik oy pusulası	Oy makineleri	Uzaktan elektronik oylama

Kaynak: Kimmer & Volkamer, 2007, s. 5.

E- oylama uygulamaları farklı yöntem ile gerçekleştirilebilmektedir. İlk yöntem, oylamanın seçim merkezindeki bir bilgisayar aracılığıyla gerçekleştirilmesidir. Kullanılan bilgisayar kamuya açıktır ve temel görevi girilen veriyi merkez veri tabanına iletmektedir. Bu yöntem için Word Wide Web teknolojisi yerine, kapalı bir ağ yapısına sahip olan intranet tercih edilmektedir. Kullanılan mantık prensipte, oylama makineleriyle aynı niteliklere sahiptir. İnternet oylamalarıyla karşılaştırıldığında bu yöntem gelecek saldırılar açısından çok daha güvenli bir yoldur. Oylama sırasında,

vatandaşların kimlik doğrulaması seçim merkezinde bulunan yetkililer tarafından gerçekleştirilir. Diğer bir yöntemse; kiosk makinelerinin kullanılmasıdır. Kiosklar başta internet erişimi zayıf olan yoksul bölgeler olmak üzere halka açık yerlerde konumlandırılmaktadır. İlk yöntemden farklı olarak, oylama sırasında kimlik doğrulamak için görevliler yerine elektronik imza, akıllı kartlar veya parmak izi gibi belirleyici öğelerin varlığı gerekmektedir. Son yöntem ise; uzaktan erişilebilen oylamadır. Bu yöntemde, oylama süreci vatandaşların kendi bilgisayarları, akıllı telefonları veya tabletleri aracılığıyla internete erişmelerine dayanmaktadır (Dinçkol & Işık, 2019, s. 719).

E- oylama uygulamalarında erişilmek istenen nokta, e-oylama yöntemlerine değinirken üçüncü yöntem olarak bahsettiğimiz “uzaktan oylama” olarak adlandırılan yöntemdir. Diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında world wide web teknolojisi gibi geniş bir ağ bağlantısının kullanıldığı bu yöntem, haliyle saldırılara en açık yöntemdir. Bunun yanı sıra, oylama sırasında kimlik doğrulaması ve gizli oy ilkesinin sağlanması da diğer yöntemlere göre oldukça güçtür.

2.11.1. E- Oylamada Kimlik Doğrulama ve Gizli Oy İlkesinin Sağlanması

2.11.1.1. Kimlik Doğrulama Yöntemleri

E- oylama uygulamasının en önemli kısımlarından birisi kimlik doğrulama aşamasıdır. Bu doğrultuda kimlik doğrulamasının sağlanabilmesi için üç temel kriter bulunmaktadır. Bu kriterler; bilgi, sahiplik ve özelliklerden veya kombinasyonundan oluşmaktadır. Saydığımız kriterlerin her biri veya kombinasyonları başlı başına bir tanımlama yöntemini ifade etmektedir (Kimmer & Volkamer, 2007, s. 6):

Kullanıcı adı ve şifre; oy kullanacak vatandaşların bizzat kendileri tarafından yalnızca seçmenin bileceği bir şekilde, kullanıcı adı ve şifreleri belirlenir.

İşlem numarası; seçmene özel olarak tanımlanan bu numara, seçmenin sahip olduğu tanımlayıcı bilgilerden oluşturulur.

Biyometrik özellikler; seçmenlerin parmak izi ve yüz şekli gibi biyometrik özellikleriyle, kimliğini doğruladığı yöntemdir. Bu yöntemin kullanılması için özel okuyucular gereklidir.

Akıllı Kartlar; seçmenler içerisinde kendilerine ait bilgiler barındıran elektronik kartlar ile kimliğini doğrular. Bu yöntemde, kartın içerisinde bulunan bilgiler kullanıcı

adı ve şifreler olabileceği gibi işlem numarasında olduğu gibi seçmenin sahip olduğu tanımlayıcı bilgiler de yer alabilir.

2.11.1.2. Gizlilik İlkesinin Sağlanma Yöntemleri

E- oylama uygulamasının diğer bir önemli kısmı gizli oy ilkesinin sağlanmasıdır. E- oylama sürecinde gizliliğin sağlanabilmesi için birçok farklı yöntem bulunmaktadır. Fakat çalışmanın bu kısmında en çok ilgi gören yöntemlere değinilecektir.

İşlem numarası; genellikle seçim öncesi dönemde uygulanan en yaygın yöntemlerden biri işlem numarasıdır. Oylamayı üstlenen kurum, gizliliği sağlamakla yükümlüdür. İşlem numaraları merkezi bir şekilde üretilir ve geçici bir alanda saklanır. İkinci bir adım olarak, seçmenin adresi tanımlanır. Daha sonra işlem numarası, kullanılan oyun gizliliği korunacak şekilde seçmene gönderilmektedir (Kimmer & Volkamer, 2007, s. 6)

Kör imzalama; bu yöntem 1982 yılında David Chaum tarafından geliştirilmiştir. Kör imzalama süreci, anlaşılmazlık ve bağlantısızlık üzerine odaklanan bir algoritmadan yararlanmaktadır. Bu yöntem, seçmenin kullandığı oyun içeriği ve imzasına dair herhangi bir bilginin sızdırılmadan sistem tarafından imzalamasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, sürecin taklit ve takip edilmesi çok zordur (Lal & Awasthi, 2003, s. 1). Öncelikle oy kullanacak kişi, oy kullanımından önce gelişigüzel bir şekilde saklı bir sayı yaratır ve sisteme gönderir. Sisteme gönderilen bu anahtar sayı, bir tür perdeleme işleminden geçirilerek gizli bir biçimde sisteme ulaşır. Sistem, gönderilen bu mesaja bakar ve seçmenin oy kullanma hakkı var mı, yok mu kontrol eder. Oy kullanma hakkının bulunduğu durumda, bu mesaj (oy pusulası) sistem tarafından imzalanarak seçmene gönderilir. Son adım olarak, seçmen sistem tarafından onaylanmış olan oy pusulasının içeriğini belirleyerek oyunu gönderir (Aydın, 2018, s. 30).

Estonya Sistemi; seçmene kendi bilgileri bulunan oy kimlik kartları verilir. Seçmen oylamanın yapılacağı adres üzerinden oylama için tahsil edilen kimlik kartlarındaki veriler vasıtasıyla giriş yapar. Seçmen giriş yaptıktan sonra oy yönlendirme sunucusu, bu bilgileri doğrular ve seçim bölgesindeki adayların listesini seçmene sunar. Seçmen istediği adayı seçerek, iki katmandan oluşan şifrelenmiş ve dijital olarak imzalanmış oyu bu sunucuya gönderir. Daha sonra oy yönlendirme sunucusu iletilen oyu oy depolama sunucusuna aktarır. Oy depolama sunucusu, gönderilen oyun dış katmanındaki imzayı kaldırarak seçmenin oy kullanmaya yetkisi olup olmadığını ve

herhangi bir yanlışlığının bulunup bulunmadığını denetleyerek, neticesinde oyu tekrardan oy yönlendirme sunucusuna gönderir. Onaylanan oy pusulası oy yönlendirme sunucusu üzerinden seçmene iletilir. Seçmen oyunu onayladıktan sonra, oyun katmanları ayrılarak oyların sayımı safhasına geçilir (<https://scoop4c.eu>).

Blockchain sistemi; blockchain sistemi, Katoshi Nakamoto tarafından 2008 senesinde Bitcoin isimli kripto para biriminin geliştirilmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu teknolojiyi özgün kılan özelliği verilerin bir merkezde toplanmayışında yatmaktadır. Blockchainde veriler, bir zincir halinde farklı bloklarda yer alır. Blok zinciri yapısı, verilerin sürekli olarak zincir şeklinde yeni bloklara aktarılmasıyla oluşur. Aktarılan bu veriler silinemez veya değiştirilemezler. Son yıllarda oldukça popüler hale gelen blockchain teknolojisinin e- oylamaya uyarlanmasına yönelik; ABD, Rusya, Japonya gibi ülkeler çalışmalarını sürdürmektedir (Hjálmarsson & Hreiðarsson, 2018, s. 984).

2.11.2. E- Oylamanın Karşılaştığı Sorunlar

E- oylama düşüncesinin karşılaştığı problemler genellikle güven ve gizlilik unsurları üzerinde yoğunlaşmaktadır. E- oylama uygulamalarında alınan fiziki güvenlik tedbirlerinin yerini elektronik önlemler almak durumundadır. Dolayısıyla, verilerin korunması fiziki yöntemlere kıyasla daha güç bir hal almaktadır. Haliyle oy kullanacak vatandaşların, alınan elektronik önlemlere güvenmesi katılım açısından çok önemli bir unsurdur. İnternet üzerinden gerçekleştirilen e- oylama uygulamalarının uzun bir geçmişe sahip olmayışı ve sahip olunan deneyimin azlığı güven problemlerini tetiklemektedir.

E- oylama sürecinde seçmenlerin kimlik doğrulamaları daha önce de değindiğimiz gibi gerek kimlik bilgileri gerekse kişisel özelliklerine dayalı hassas veriler üzerinden yapılabilmektedir. Bu bilgilerin korunması, oylamayı gerçekleştirilen kurumun sorumluluğundadır. Fiziki önlemler ile kıyaslandığında bu verilerin çalınabilme riski seçmenleri ürkütmektedir. Her geçen gün gelişen teknoloji ile verilerin korunmasına yönelik daha fazla alternatif aranmaktadır. E- oylama uygulamalarına yönelik yasal düzenlemeler getirilmelidir. Ayrıca seçmenlerin oyunu üçüncü şahıslara satmasının önüne geçilmesi için seçmenler tarafından oluşturulan ya da sistem tarafından seçmenlere sağlanan kullanıcı adı ve şifrelerin yanı sıra ikinci bir güvenlik unsuru olarak biyometrik bilgilerin getirilmesi gerekmektedir (Alsammak vd. 2015, s. 101).

E- oylama uygulamalarında, seçmenlerin güvenliğini sağlamak amacıyla seçmenler tarafından kullanılan oyların yanıltıcı olmadan düzgün bir biçimde kaydedildiğinin göstergeleri sunulması gerekmektedir. Bu noktada oluşan zorluk ise, oyun gizliliğini bozmadan seçmene geri gönderimin nasıl yapılacağıdır. Bu sorunun çözümünün ise blockchain teknolojisiyle sağlanabileceği üzerine düşünceler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, kullanılan çevrimiçi ortamda kullanılan oyların değiştirilebilme riski de güven problemlerini ateşlemektedir. Bazı kesimler bu problemlerin, e- oylamanın demokrasinin meşruiyet temellerine darbe vuracağı inancını taşımaktadır (Dinçkol & Işık, 2019, s. 721).

2.12. Farklı Ülkelerdeki Yerel Yönetimlerde E- Demokrasi Uygulamalarına Dair Örnekler

2.12.1. Milton Keynes Belediyesi Genç Katılımcılık Örneği

Birleşik Krallık'a bağlı bir şehir olan Milton Keynes yerel yönetimi, demokratik uygulamalara duyulan ilginin artırılması ve katılımın kolaylaştırılması adına BİT'lerden yararlanmaya dair güzel bir örnek girişimde bulunmuştur.

Milton Keynes şehrinin nüfus ortalamasında gençlerin yeri büyük bir önem taşımaktadır. 2011 verilerine göre; 250 bin yurttaşın bulunduğu kentin %22,3'ünü 16 yaşın altındakiler oluşturmaktadır. Milton Keynes Belediyesi'nin bu uygulamadaki temel amacı, genç nüfusun siyasi katılımını teşvik etmek olmuştur. Daha önceki dönemlerde, genç nüfusun siyasal katılımını arttırmak üzere, okullar ve gençlik merkezlerine yönelik sosyal uygulamalar yapılmaktaydı. Bu sosyal uygulamalar genellikle, bu alandaki görevliler ile genç nüfusu aynı ortamda bulundurmak ve etkileşim sağlamak üzerine kurulmaktaydı. Fakat bu çalışmaların, gençlerin katılımını teşvik etmek yönünde yetersiz kaldığı gözlemlenmekteydi. Diğer bir tabirle, Milton Keynes'in genç sakinleri, kamusal alana ve politikaya giderek uzaklaşmaktaydı (Freeman & Quirke, 2013, s. 145).

Milton Keynes, genç nüfusun katılımını arttırmak üzere, Ulusal Gençlik Ajansı'ndan mali yardım alarak, teknoloji konusunda deneyimli küçük bir işletmeyle beraber bir ekip kurdu. Proje için gerekli finansman sağlandıktan sonra Milton Keynes yetkilileri gençlerin katılımını teşvik etmek amacıyla, bilgi ve iletişim teknolojilerine başvurmaya hazır bir hale geldi. Projenin ilk aşaması olarak, Milton Keynes Konseyi Twitter ve Facebook üzerinden bilgilendirmeye yönelik paylaşımlarda bulunmaya

başladı. İlk aşamanın amacı; engelli, gey, lezbiyen, transseksüel ve ulaşılması güç olan diğer gruplarla iletişim kurabilmektir. Gençlerin dikkatini çekmek üzere, gençlerin kullandığı elektronik iletişim platformlarını tercih eden Milton Keynes Konseyi, paylaştığı açık sorular ile gençlerin yanıtlarını izlemeye başladı. Toplanan geribildirimler neticesinde, gençlerin beklentileri; Milton Keynes Belediyesi'nin yerel ulaşım ve istihdam olanakları başta olmak üzere alınan kararlarda daha şeffaf ve katılımcı davranması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştı (Freeman & Quirke, 2013, s. 5).

Facebook ve Twitter gibi platformlar üzerinden bir başlangıçta bulunan konsey, faaliyetlerini www.milton-keynes.gov.uk sitesinin altında "My Say MK" (Milton Keynes'e Sözüm) isimli bir içerik oluşturarak ileri seviyeye taşıdı. Ayrıca eşine az rastlanılabilecek bir kararla, My Say MK içeriklerinin idaresi gönüllü gençlere devredildi. Bu içerik altında, gençlere ortak ilgi alanları hakkında konuşma ve tartışma fırsatı sunuldu. Etkileşimi arttırmak için zaman zaman farklı katılım etkinlikleri düzenlendi. Bu girişim neticesinde, gençler isteklerini ve düşüncelerini elektronik katılım sağlayarak dile getirdiler. Daha sonrasında, gençlerin isteklerini karşılamaya yönelik, özellikle yerel ulaşım konusunda çalışmalar gerçekleştirildi (Freeman & Quirke, 2013, s. 146).

My Say MK teşebbüsünün başarıyla sonuçlanmasının ardından, 2009 senesinde Milton Keynes Gençlik Kabinesi kuruldu. Kabineye aday olmak isteyen gençler, kısa bir manifesto hazırlayarak, çevrimiçi ve klasik şekilde yürütülen bu seçimlere katılım sağladı. Gerçekleştirilen ilk seçimde 2.500'den çok sayıda genç oylarını kullandılar. İlerleyen seçim dönemlerindeyse, bu sayı 7,393'e kadar yükseldi. Milton Keynes Gençlik Kabinesi, yılın her ayında kendi içinde toplanarak istek ve düşünceleri üzerine tartışır, yılda dört kez yetişkin kabinesiyle görüşerek istekleri ve düşüncelerini sunarlar (Freeman & Quirke, 2013, s. 146).

2.12.2. Minnesota E- Demokrasi Projesi

Minnesota E- Demokrasi Projesi, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasi süreç ve kamu kurumlarındaki etkileri üzerine çalışmalar yürüten Steven Clift tarafından 1994 yılında başlatıldı. Bu projenin amacı, halkın seçimlerde yarışacak olan adaylar ve adayların çalışmaları hakkındaki bilgilere erişebileceği bir platform yaratmaktır. Clift, bu fikri gerçekleştirmek için bir ön teklif hazırlayarak bazı yerel elektronik tartışma listelerine gönderdi. Neticesinde, fikir olumlu bir şekilde karşılandı ve çalışmalar

başlatıldı (Aikens, s. 5, 1996). Minnesota E- Demokrasi Projesi kapsamında aktivist bir vatandaş tarafından forum kuruldu. Kurulan bu forum siyasetle ilgilenen diğer vatandaşlar tarafından geliştirildi. Daha sonrasındaysa, gönüllü bir kuruluş forumun internet ortamında varlığını sağlamak için teknik işleri üstlendi. Hazırlanan bu forum; internet üzerinden vatandaşların, sivil toplum örgütlerinin ve seçimlerde yer alacak adayların siyasi tartışmalarda bulunabilmesi için özgür ve katılımcı bir zemin oluşturmaktaydı (Päivärinta & Sæbø, 2008, s. 13).

Minnesota projesiyle gelişen “siyasal tartışmalara mesajlar” fikri, Minnesota’daki siyasete yönelik bilgilere ulaşmayı hedef alan bir sohbeti ifade etmektedir. Amaç bu iletişimin, sürekliliğinin sağlanmasıydı. Forumdaki hareketlilik, konunun önemine göre değişiklik göstermekteydi. Tartışmaları desteklemek amacıyla, e- postalar ve liste hizmetleri teknolojileri kullanılmıştır.

Steven Clift, 2000 yılında yaptığı çalışmada, Minnesota E-Demokrasi Projesini anlatan ve bu tarz projeleri gerçekleştirmek isteyenlere öneriler sunmuştur. Clift, Minnesota E-Demokrasi Projesini; organizasyon ve misyon, bilgi altyapısı, katılım olarak üç bölüm halinde değerlendirmiştir.

2.12.2.1. Organizasyon ve Misyon

Liderler; vatandaş odaklı bir organizasyon oluşturma girişiminde, liderlik gereklidir. Vatandaştan vatandaşa çevrimiçi katılım sağlaması hususunda birinin açıkça inisiyatifi ele alması gerekmektedir (Clift, 2000, s. 3).

Ana hatlarıyla misyonun belirlenmesi; anlaşılır ve öz bir biçimde misyon geliştirilmelidir. Misyon, projeye yönelik plan ve gereksinimlerin detaylılarını kapsayan bir taslağa esas oluşturmalıdır. Oluşturulan taslağın geniş kitlelere dağıtılmasıyla birlikte enformasyon aşamasında kamu faydası ve projenin farkındalığının temel dayanağı oluşturulacaktır. Bu açıdan misyonun önemi, projeye yönelik gönüllü tabanın oluşturulması ve paydaşların sağlayabileceği katkıların tespit edilmesine olanak sağlayacaktır. Değişen koşullar içerisinde gerekli revizelerin sağlanabilmesi için misyon yeterince esnek olmalıdır (Clift, 2000, s. 3).

Coğrafi kitle odağı; hedef kitleyi coğrafi koşullar altında tanımlamak daha projenin başından önemli bir meseledir. İnternetin, “global topluluk” şeklinde adlandırılmasına karşın, vatandaşların “gerçek” siyasete katılımını desteklemeye yönelik

bir proje, nüfusun büyük oranında etki gösterebilmek için coğrafi odaklanmaya gereksinim duyar (Clift, 2000, s. 3).

Objektif tutum; projenin başarısı, bireylerin ve kuruluşların geniş katılımıyla ölçülmektedir. Eğer bu kitleler düşünce bazında homojen bir nitelikte kalıyorsa amaç tam olarak başarılamamıştır. Bu sebepten dolayı, vatandaş katılımı odaklı projeler partizan olmayan objektif bir tutum gerektirmektedir. Bu doğrultuda, hiçbir resmi ve siyasi pozisyonla yakın ilişkiler geliştirilmemelidir. Vatandaş odaklı bir e- demokrasi projesinin temel düşüncesi, ilgili kamusal hadiselerin tartışılması amacıyla farklı görüş ve düşüncelere sahip paydaşları elektronik ortamda bir araya getirmektir (Clift, 2000, s. 3).

Gönüllü çekirdek grup; çalışmaların kapsamına ve büyüklüğüne bağlı olarak 5-15 gönüllüden meydana gelen çekirdek bir grup, projenin faaliyete geçirilmesi için önemli derecede gereklidir. Gönüllülerin çalışmaları karşılığında kamusal takdirde bulunulması önemli bir teşviktir. Çekirdek grubun; siyasi partiler, siyasi kamu kurumları, hükümet, medya, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör mensuplarından oluşturulması projenin objektifliğinin ve kredibilitesinin artırılmasında önemlidir. Clift tarafından başlatılan Minnesota Projesi'nin 2000 yılında yaklaşık 8 gönüllüsü bulunmaktaydı (Clift, 2000, s. 4).

Odaklanma ve beklentiler; proje, başlangıçta belirlenen misyon ve taslağa uygun şekilde ilerletilmelidir. Çünkü yükselen beklentilerin karşılanma olasılığı çok düşüktür. Çevrimiçi vatandaş katılımına yönelik projelerde belirlenen hedefler uzun vadede gerçekleştirilebileceğinden dolayı, yeni beklentilerin karşılanması imkansız hale gelecektir (Clift, 2000, s. 4).

2.12.2.2. Bilgi Altyapısı

Gönüllü ve iş birlikçi altyapı; proje kapsamında gereksinim duyulan teknik bilgi altyapısının geliştirilmesi maksadıyla, topluluk ağları, eğitim ağları, ticari çevrimiçi hizmet ağları ve diğer ağlarla birlikte iş birliği yapılmalıdır (Clift, 2000, s. 5).

Çekirdek grup için e- posta ve WWW konferansı; gönüllü çekirdek grubu, küçük bir çalışma grubuyla e-posta aracılığıyla bağlanmalıdır. Bu sayede, yapılacak olan görüşmeler etkin olacaktır. Birisi “e-democracy@freenet.msp.mn.us” adresine e-posta

gönderdiğinde, aslında pano üyelerine bir mesaj gönderir. Bu, grubun diğerlerinin sorularına ve önerilerine yanıt vermesini sağlar (Clift, 2000, s. 5).

Duyuru ve e-posta dağıtım listesi; e- posta listeleri, Minnesota E- Demokrasi Projesi'nin ana damarıdır. Çevrimiçi vatandaş katılımının hedeflendiği bir projede, ilgili paydaşların e- posta adreslerine üye olabileceği tek yönlü bilgilendirmenin sağlanması için bir duyuru listesi bulunmalıdır. Bu sayede, projeyle ilgili önemli gelişmelerin üyelere iletilmesi ve gönüllülerin tarafından kolayca web sitesinde takip edilebilmesine olanak sağlamaktadır. “MN- Demokrasi” listesi 1000'den fazla üyeye sahiptir (Clift, 2000, s. 6).

Web site; çevrimiçi bireylerin projeyi göreceği ilk yerlerden birisi web siteleridir. Bu yüzden, web sitesinin içerikleri sürekli güncel olmalıdır. Web sitesi iyi tasarlanmalı ve içeriklere kolay bir şekilde erişilebilmelidir. Web sitesi üzerinden, e- posta listelerine, duyurulara, arşivlere, üyelik süreçlerine dair bilgiler paylaşılmalıdır (Clift, 2000, s. 6).

Vatandaşlar için açık tartışma forumu; etkileşimli forumlarda, katılımcılar için elektronik konferans mühim bir niteliktedir. Çevrimiçi forumlar, projenin katılımcılar tarafından sahiplenilmesine kamusal alanların oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Tartışmanın gerçekleştirilmesini sağlayan, üç temel internet konferans sistemi mevcuttur. Bunlar; e- posta listeleri, yeni gruplar ve web site tabanlı konferanslardır (Clift, 2000, s. 7).

2.12.2.3. Katılım

Topluluğun inşası (her seferde tek kişi); geniş bir katılım kitlesi oluşturma süreci zamana dayalı olarak gelişmektedir. Genellikle, forumlara katılım aniden olmamakla birlikte, her seferinde bir kişi artacaktır. Tek yönlü paylaşımda bulunan e-posta listeleri ve duyurular sayesinde, her geçen gün daha fazla kişi ve kuruluş forumlarda yer almaya başlayacaktır (Clift, 2000, s. 9).

Fikirler ve tecrübelerin harmonisiyle katılımcıların ilgisini çekmek; Minnesota E- Demokrasi Projesi'nin kısa bir sürede etkili olmasının temel sebebi, farklı beceri ve deneyime sahip kişilerin projeye katılmasıdır. Proje erken zamanlarında bile, sivil toplum kuruluşları, akademik ve siyasi çevre, özel sektör gibi çeşitli alandan katılımcılara sahip olmuştur (Clift, 2000, s. 9).

Bir medya stratejisi geliştirmek; projenizin varlığını duyurmak için kullanılacak en etkin yöntem, klasik medya araçlarıdır. Bu yüzden, basın bültenleri gibi platformlar tarafından projenin tanıtılması etkili bir yoldur. Bu gibi platformlar üzerinden projenin web sitesinin, e- posta listelerinin, duyuruların tanıtılmasında fayda vardır (Clift, 2000, s. 9).

2.12.3. New York Şehri Dinle Web Forumu

New York Şehri Dinle forumu 11 Eylül saldırısının ardından, şehri yeniden inşa etmeye yönelik olarak vatandaşların birbirleriyle çevrimiçi olarak etkileşimde bulunabilecekleri bir uygulamadır. Bu uygulama, özel bir grup tarafından düzenlenen ve New York sakinlerinin Manhattan'daki Dünya Ticaret Merkezi'nin eski sitesinde neler yapılması gerektiği hakkında tartışmaya imkan veren bir web forumudur (Peart & Diaz, 2007, s. 49).

Bu uygulama altında, demokrasiye olan inanç ve şehre duyulan sevgiyle birlikte yaklaşık 5.000 kişi halka açık toplantılar ve “Şehri Dinlemek” adlı çevrimiçi tartışma forumunda düşünce ve görüşlerini paylaştılar. Dünya Ticaret Merkezi, New York City ve bölgenin tekrardan inşasında insanlara bir ses vermek amacıyla tasarlanan 21. yüzyıl şehir toplantıları vasıtasıyla, insanlar gelecek vizyonlarını tanımlamak ve yaşanan saldırının etkilerini hafifletmek için bir araya geldiler (Civic Alliance Raporu, 2002, s. 2).

2.12.4. Virginia Hükümeti Podcast Projesi

Vatandaşların, BİT araçlarının kullanımıyla seçilmiş yetkililerle buluşabildiği bir projedir. Bu projede, Virginia valisi Tim Kaine, iki ayrı radyo programında gelen soruları canlı bir şekilde yanıtlamaktadır. Ardından, radyo yayınlarında verilen cevapların kayıtları www.governor.virginia.gov adresinde, yayına katılamayan veya tekrar dinlemek isteyen vatandaşların erişimine sunulmaktadır. Bu sayede vatandaşlar, istedikleri zaman bu içerikleri indirip dinleyebilmektedir (Peart & Diaz, 2007, s. 49).

2.12.5. Kaliforniya Hükümeti Web Sitesi (www.ca.gov)

Bir tartışma forumu niteliği taşıyan bu site, eski Kaliforniya valisi Arnold Shwarzenegger zamanına dayanmaktadır. Kaliforniya hükümetinin web sitesinde, Kaliforniya vatandaşlarının canlı olarak izleyebilecekleri, interaktif şekilde soru cevap yayınları yapılmaktadır. Daha sonra, yapılan bu yayınlara sitenin arşivlerinden

erişilebilmektedir. Bu sayede, vatandaşlar diledikleri zaman bu yayınları tekrar izleyebilmek fırsatına sahiptir (Peart & Diaz, 2007, s. 49).

2.12.6. Teksas Corpus Christi Belediyesi, Başkana Bildirin

Teksas'ın Corpus Christi Belediyesi'nin web sitesinde yer alan başkana bildirin butonu ile vatandaşlar kısıtlama olmadan herhangi bir alan ile ilgili isteklerini doğrudan belediye başkanına iletebilmektedir (Peart & Diaz, 2007, s. 49).

2.12.7. Florida Delray Beach Şehir Belediyesi Çevrimiçi İş birliği

Delray Beach Belediyesi, geliştirdiği sistemle birlikte çevrimiçi ihale ve sözleşme yapma olanağı sağlamaktadır. Bu uygulama, belediyenin özel kuruluşlar veya kişiler ile gerçekleştirdiği ihalelerin, çevrimiçi bir şekilde yürütülmesini mümkün kılmaktadır. Belediyenin web sitesinde yer alan bu uygulama, belediye yönetimiyle çevrimiçi iş yapma fırsatı doğurmaktadır. Bu uygulama, e-demokrasiyi işletmelerin katılımına doğru geniş bir ölçüde kullanarak, çevrimiçi teklifler ve sözleşme taslaklarının hazırlanmasına olanak sağlayan, öncü bir girişimdir (EU Demokrasi Raporu, 2009, s. 26).

2.12.8. Paris Belediyesi E- Katılımcı Bütçe

Katılımcı bütçeleme, kamu kurumunun sahip olduğu bütçe çerçevesince kaynakların kullanım şeklinin belirlenmesine yönelik kararlara, yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin katılımını destekleyen bir uygulamadır. Paris Belediyesi, katılımcı bütçeleme modelini 2014 yılında kullanmaya başlamıştır. Paris Belediyesi bu uygulama doğrultusunda, kent için ayrılan bütçenin belirli bir oranının kullanımına yönelik yurttaşların fikir ve düşüncelerine başvurmaktadır. Daha sonrasında fikir ve öneride bulunan yurttaşların düşünceleri çevrimiçi bir şekilde, toplumun oylamasına sunulmaktadır. Oylama neticesinde en çok oy toplayan fikirler, birer proje şeklinde hayata geçirilmektedir (Dünya Kentlerinden İlham Veren Proje Uygulamaları, s. 234).

2.12.9. Brezilya: Belo Horizonte Belediyesi E- Katılımcı Bütçe

Brezilya'nın bir kenti olan Belo Horizonte, Minas Gerais eyaletinin başkentidir. Toplamda 1.732 milyon civarı seçmene sahip olan bu şehir, bölgesel bir katılımcı bütçeleme anlayışına sahiptir. 1996 senesinde, kentin konut ihtiyacının yükselmesiyle birlikte, konut katılımlı bütçelemeye de yönelmiştir. Bu uygulamalar doğrultusunda, yurttaşların bölgesel katılımcı bütçe ve konut katılımlı bütçe kaynaklarını tahsis

edebilmesine ve kamu giderlerini takip edebilmelerine imkan veren toplantılar düzenlenmiştir (Pexito, 2008, s. 19)

2006 senesine gelindiğinde, Belo Horizonte Belediyesi, elektronik katılımcı bütçeleme uygulamasına başlamıştır. Bu teşebbüs için 11 milyon dolar tahsis edilmiştir. Belo Horizonte şehrinde seçmen olarak tanımlanan herkes, kendi yaşadıkları ilçelerle sınırlandırılmadan, kentin dokuz ilçesini de kapsayan 4 bayındırlık projesi arasından yalnızca birini seçmek üzere, çevrimiçi oy kullanmıştır. Belo Horizonte Belediyesi'nin elektronik katılımcı bütçelemeyi tercih etmesi, üç farklı sebebe dayandırılmaktadır. İlki, BİT aracılığıyla katılımcı bütçelemeyi modernleştirme çabası olarak görülmektedir. Bir diğeri, BİT araçlarının katılımcı bütçeleme süreçlerine daha geniş bir katılıma olanak sağlamasıdır. Son olaraksa, vatandaşın oyladığı bayındırlık projelerinin kapsamının bölgesel olarak genişletilmesidir (Pexito, 2008, s. 10)

2.12.10. Melbourne'nün Geleceği Wiki – Kitle Kaynaklı Şehir Planlaması

Melbourne Şehir Konseyi, 2007 yılında kent için oluşturduğu stratejik vizyonun yerine, toplum tarafından oluşturulan bir planlamanın kullanılmasına karar verdi. Melbourne'un Geleceği olarak isimlendirilen bu projede, Melbourne için 6 vizyon belirlenmişti. Bu vizyonlar; yaşanılabilir şehir, eko-şehir, refah şehri, bilgi şehri, yaratıcı şehir ve akıllı şehir olma hedeflerinden oluşmaktaydı. Proje kapsamında belirlenen vizyonlar doğrultusunda, akademik çevreden bazı akademisyenler, topluluk grupları, sivil toplum örgütleri gibi paydaşlarla iş birliği yapılarak, bir taslak oluşturuldu. Oluşturulan bu taslak bir süre sonra, wiki web sayfası şeklinde paylaşıldı. İlk iki hafta boyunca yayınlanan wiki sayfası üzerinde, yalnızca belirli paydaşlar çeşitli düzenlemeler gerçekleştirebilirken bu düzenleme yetkisi, sonraki dönemde tüm üyeler için aktif hale getirilmiştir (Korthagen vd, 2020, s. 183).

Melbourne'nün Geleceği projesinin konsültasyon süreci için kullandığı çevrimiçi platform, wikifuturemelbourne.com.au/wiki adresiydi. Melbourne'nün Geleceği şeklinde adlandırılan şehir planı taslağı, 17 Mayıs- 14 Haziran 2008 tarihleri arasında danışma süreci kapsamında topluma wiki şeklinde sunuldu. Bu süre boyunca web adresi, 7 gün 24 saat boyunca konum fark etmeksizin her yerdeki vatandaşlar tarafından görüntülenebilmekteydi. Web adresine entegre edilen tartışma sayfaları aracılığıyla Melbourne şehir plan taslağı hakkında vatandaşların görüşlerini dile getirebileceği tartışma ortamları yaratıldı. Proje kapsamında oluşturulan web adresi,

toplamda 6,500 vatandaş tarafından, 9.500'den fazla görüntülendi. Proje gereğince, vatandaşların geribildirimlerini toplamak için 18 ay boyunca çevrimiçi ve çevrimdışı olacak şekilde, pek çok etkinlik ve toplantı düzenlenmiştir. Düzenlenen etkinlikler şu şekildedir (Future Melbourne Community Plan Final Draft, 2008, s. 3-4):

Yerel kütüphaneler; projeyi duyurmak amaçlı afişler sergilendi. Vatandaşlar için bilgisayar terminalleri oluşturuldu ve yardıma ihtiyacı olan vatandaşlar için kütüphane personeli görevlendirildi. Taslağın fiziki kopyaları hazırlanarak kütüphanelerde erişime sunuldu.

Mahalle toplum merkezleri; belediye genelinde toplamda 10 mahalle toplum merkezine, Melbourne plan taslağının fiziki kopyaları dağıtıldı.

Dijital Harbour Sergisi; sanatçıların geleceğe yönelik yorumlarının hakim olduğu yarışma niteliğinde çevrimiçi bir sanat sergisi gerçekleştirildi. Bu etkinlik süresince 30'dan fazla sanatçı katılım sağladı. Aynı zamanda bu etkinlikte, wikiye çevrimiçi erişim de dahil olmak üzere, Melbourne'nin Geleceği projesi hakkında bilgilendirme yapıldı.

Melbourne'nün Geleceği Soru & Cevap Etkinliği; bu etkinlikte, proje kapsamındaki bilgiler halkla paylaşılarak, vatandaşlar tarafından yöneltilen sorular cevaplandırıldı. Ayrıca, proje görevlileriyle vatandaşların doğrudan çift taraflı iletişimi sağlandı.

Genç Yetişkinler Forumu; Halkın katılımı süresince “Geleceklab” (Futurelab) başlıklı, iki günlük bir gençlik forumu düzenlendi.

Okul Liderleri Forumu; Melbourne Belediyesi'ni ve birkaç farklı büyük şehir belediyelerini temsil eden orta okul öğrencileri ile plan taslağı üzerine bir atölye çalışması gerçekleştirildi.

Farklı dil ve kültüre sahip topluluklara danışma; bu etkinlik sayesinde, 25 farklı topluluğun temsilcileriyle beraber iki oturum düzenlendi. Bu oturumlarda, toplanan geribildirimler Melbourne planının son taslağına eklendi.

2.12.11. Berlin, Linchtemberg E- Katılımcı Bütçeleme

Almanya'da katılımcı bütçeleme uygulaması ilk olarak 1999 yılında başlamıştır ve sonraki yıllarda bu sayı giderek artmıştır. 2005 yılında Berlin'de çıkan yolsuzluk haberleri üzerine, sivil toplum aktivistleri katılımcı bütçeleme talebinde bulunmuştur.

Bu talep, yapısal olarak katılımcı bütçe uygulama sürecindeki Linchtenberg İlçe Konseyi tarafından uygun görülerek kabul edilmiştir. Konsey, katılımcı bütçeleme uygulamasının amaçlarını; politik kararlarda karşılıklı anlaşmanın sağlanması, bütçenin etkili, adil ve şeffaf olması, vatandaşların mali konularda eğitilmesi şeklinde belirlemiştir. Almanya’da uygulanan diğer katılımcı bütçe faaliyetlerinde olduğu gibi Linchtenberg örneğinde de nihai karar, yönetime aittir. Katılımcı bütçeleme süreci, gündemin belirlenmesi ve politika yapım sürecinde alternatif seçeneklerin sağlanması hususunda, vatandaşların katılımını desteklemektedir (Korthagen vd, 2020, s. 195).

Linchtenberg’in e- katılımcı bütçeleme modeli, Federal Siyasal Eğitim Ajansı tarafından düzenlenen bir workshopla, kamu görevlileri, sivil toplum üyeleri, uzmanlar ve siyasi parti vakıfları tarafından oluşturuldu. Alman katılımcı bütçeleme uygulamaları temelde üç aşamaya dayanmaktadır. İlk basamak, bütçe ve katılımcı bütçe prosedürleri hakkındaki bilgilerin paylaşılmasıdır. İkinci basamak ise, katılımcı bütçe planı ile ilgili önerilerin oluşturulması, öneriler hakkındaki geribildirimlerin sağlanması gibi hususlarda vatandaş katılımının ve vatandaşa danışmanın gerçekleştirilmesi. Son olarak, karar verici pozisyondaki görevlilerin, verilen kararları ve gerekçelerini açıklamasıdır (Korthagen vd, 2020, s. 195).

Linchenberg e- katılımcı bütçelemenin odak grubunu, Berlin Lichtenberg’de ikamet eden veya çalışan kişiler oluşturmaktadır. Çevrimiçi katılıma dair bilinmesi gerekenler web sitesinde “oyunun kuralları” başlığı altında açıklanmıştır. Vatandaşlar, web sitesi üzerinden, gerçek bilgilerini vermeden de çevrimiçi tartışma fırsatına erişebilmektedir. Fakat, bir öneride bulunmak istedikleri takdirde kendi kişisel bilgilerini göstermek zorundadırlar. E- katılımcı bütçe uygulamasının gerçekleştirilmesi amacıyla farklı araçlardan yararlanılmıştır (Korthagen vd, 2020, s. 196):

Web sitesi; eleştiriler ve olumlu yorumlar için bir bölüm, etkinlik tarihlerini içeren bir takvim, çevrimiçi oy kullanma aracı ve bütçe genel görünümüne erişmeyi sağlayan bir bağlantıdan oluşmaktadır.

Çevrimdışı bilgi paylaşımı; vatandaşlara belirli bir gazete vasıtasıyla öneri ve mektuplarını dile getirme fırsatı tanınmıştır.

Toplum merkezleri; halk toplantılarının düzenlenmesine ve bu toplantılara telefon aracılığıyla katılım sağlanmasına olanak veren merkezlerdir. Bu toplantılar

tamamen halka açıktır. Toplantı sırasında işaret dili tercümanı bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların çocuklarının bakımı görevliler tarafından üstlenilmektedir.

Yerel ilçe koordinatörleri; katılımcı bütçeleme tekliflerine dair bilgilerin paylaşılmasıyla görevlidirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN WEB SİTELERİNİN E- DEMOKRASİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluşu ve Organları

Türkiye’de büyükşehir belediyeleri meselesinin kökeni, 1982 Anayasası’nın yerel yönetimleri kapsayan 127. maddesine dahil edilen “büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir” hususundaki düzenlemeye uzanmaktadır. 1984 yılına gelindiğindeyse, 3030 sayılı Kanun doğrultusunda İstanbul, İzmir ve Ankara illeri büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşturulmuştur (Özgür & Yavuzçehre, 2016, s. 910). Büyükşehir belediyesi sayısı 1993 yılına kadar sırasıyla; Adana, Bursa, Gaziantep ve Konya illerinin eklenmesiyle 8’e yükselmiştir. 1993 yılına gelindiğindeyse, 504 sayılı KHK ile birlikte; Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Mersin, Kocaeli ve Samsun illeri olmak üzere 7 ilde büyükşehir belediyesinin kurulmasına ilişkin karar ile büyükşehir belediyesi sayısı 15’e ulaşmıştır. 1999 yılında ise Sakarya ilinin büyükşehir belediyesi statüsüne geçirilmesiyle, toplam büyükşehir belediyesi sayısı 16 olmuştur (Toprak, 2014, s. 313). 12/11/2012 tarihli “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un yürürlüğe girmesiyle beraber; Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van kentlerinin illerinde büyükşehir belediyeleri kurulmuştur (<https://www.resmigazete.gov.tr>). 6360 sayılı Kanun’dan sonra 29’a yükselen büyükşehir belediyesi sayısı, 2013 yılında Ordu ilinin eklenmesi sonucunda 30 olmuştur. Aynı zamanda 6360 sayılı kanun neticesinde il özel idarelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak, büyükşehir belediyelerinin sınırları il sınırlarına kadar genişletilmiştir.

Türkiye’de büyükşehir belediyelerine ilişkin hususlar 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu altında düzenlenmiştir. Büyükşehir Belediyelerinin kuruluşu 5216 sayılı Kanun’un 4. maddesine göre; “Nüfusun 750 bini aştığı il

belediyeleri, kanunla büyükşehir belediyesi olarak yapılandırılır” hükmüyle belirtilmiştir. Kanun’un dördüncü bölümünde büyükşehir belediyelerinin organları ele alınmıştır. Bu organlar; belediye başkanı, büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni, ihtisas komisyonları ve danışmanlardır. Bu organların seçim ve görev süreleri şu şekildedir (10 Temmuz 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu):

Büyükşehir belediye meclisi; büyükşehir belediyesinin karar verici organıdır. Meclis üyeleri, il hudutları dahilindeki belediyelerin başkanları ve büyükşehir belediye başkanından meydana gelmektedir. Meclisin görev süresi bir yerel seçim dönemidir. Meclisin başkanlık görevini, büyükşehir belediye başkanı üstlenmektedir.

Büyükşehir belediye encümeni; büyükşehir belediye başkanının başkanlığında ve gizli oy kuralıyla, büyükşehir belediye meclisinin üyeleri arasından bir yıllık görev süresince seçilen beş üye ve belediye başkanının birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden meydana gelir

İhtisas komisyonları; büyükşehir meclisi üyeleri içerisinde seçilen minimum beş maksimum dokuz üyeden oluşan komisyonlardır. Bu komisyonlar meclise yardımcı olacak şekilde görev yaparlar ve yalnızca belirlenen uzmanlık alanında çalışırlar.

Belediye başkanı; beş yılda bir yapılan yerel seçimler ile birlikte ildeki vatandaşlar tarafından seçilerek göreve başlar. Büyükşehir belediyesinin başı ve tüzel kişiliğin temsilcisidir.

Danışmanlar; nüfusları iki milyonun üzerindeki büyükşehir belediyelerinde on, diğerlerinde ise beş adet olmak üzere danışman bulunur. Danışmanların görev süreleri belediye başkanının görev süresiyle aynıdır.

3.2. Türkiye’deki Yerel Yönetimlerde E- Demokrasi Gelişmeleri

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Bu gelişmeler sayesinde merkezi düzeyde, e-Türkiye ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi gibi çalışmalar yapılmıştır. Fakat, bu çalışmalar e-demokrasi anlayışından ziyade daha çok e- devlet anlayışına göre şekillenmiştir. Yürütülen

alışmalar sonucunda, yerel yönetimlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanması desteklenmiştir. Dolayısıyla, e-devlet anlayışının yereldeki yansıması olan e belediyeçilik uygulamaları gelişme göstererek, yerel yönetimler tarafından sağlanan hizmetlerin evrimii bir şekilde yürütülmesine olanak tanınmıştır. Bu uygulamaların yanı sıra, yerel yönetimler ve uygulamalarına dair bilgiler halkla paylaşılmış ve şeffaf bir yönetim amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamı gereğince bu kısımda yerel düzeyde yaplandırlan uygulamalar ve örnekler ele alınacaktır.

3.2.1. YerelNET Projesi

TODAİE ve DPT iş birliğiyle, “Yerel Yönetimler İçin Eğitim Malzemesi Geliştirme (YEREP-YerelNET) Araştırma Projesi” 1999 yılında başlatılmıştır. Projenin yoğunlaştığı temel konu, Türkiye’de yerel yönetim alanında düzenli ve koordineli bir şekilde bilgi paylaşımının gerçekleştirileceği bir zeminin olmayışıdır. Bu kapsamda Türkiye’deki yerel yönetimlere yönelik bilgilerin bir araya getirilmesi ihtiyaına, gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir çözüm üretilmek istenmiştir. Bu doğrultuda, projenin ana hedefi, yerel yönetim kuruluşlarının kendi ilerinde bilgi paylaşımının sağlanması ve bu bilgilere vatandaşlar tarafından da erişilebilmesine fırsat tanıyan bir web portalının kurulması olmuştur (www.yerelnet.org.tr).

YerelNet web sitesi YEREP Projesi kapsamında Devlet Planlama Teşkilatı, TODAİE ve YYAEM ’nin ortak çabasıyla 2001 senesinde faaliyete girmiş, bir yerel yönetimler portalıdır. Bu girişimle, Türkiye’deki yerel yönetim kuruluşlarının kendi aralarında iletişim kurabilecekleri, bilgi ve deneyimlerini paylaşabilecekleri evrimii bir ortamın sağlanması amaçlanmıştır. Portal, mahalli idareler ve taşra teşkilatı ile ilgili; bu kurumların yapılarına, yasal dayanaklarına, seçilmiş veya atanmış temsilcilerine ve görevlilerine, altyapı hizmetlerine ve yerel seçim sonuçları gibi hususlara ulaşlabilmesine olanak tanımaktadır. Genel olarak portal yerel yönetim görevlilerinin, önemli ve geniş ölçüdeki bilgilere erişimini kolaylaştırmak ve kurumsal tecrübelerin paylaşılmasına yöneliktir. Vatandaş açısındansa, yaşadıkları veya ilgi duydukları yerel yönetimlere dair yeni bilgilerden ve gelişmelerden haberdar olabildikleri güvenilir bir kaynaktır (Emini & Kocaoğlu, 2016, s. 27).

Zamanla artan katlmla birlikte YerelNet Projesi, yerel yönetimler ve belediye birlikleri gibi organizasyonların, kendilerine ait kullanıcı adı ve şifreleri aracılığıyla, kendilerine yönelik bilgilerin paylaşıldığı, geniş bir veri tabanı haline gelmiştir. 2006

senesine gelindiğinde toplamda; 850 ilçe, 81 il özel idaresi ve 40 belediye bu uygulama aracılığıyla bilgi paylaşımında bulunmaktaydı (Akay, 2007, s. 78).

YerelNET üzerinde oluşturulan *belediye web sayfaları*; YerelNET tarafından, paydaşlara (belediye, il özel idaresi vs.) özel olarak verilen kullanıcı bilgileriyle, verilerin paylaşıldığı sayfalardır. Bu sayfalar üzerinden belediyeler; ilan ve duyuru yapabilmekte, vatandaş mesajlarına ulaşabilmekte ve belediyeye ait bilgileri doğrudan paylaşabilmektedirler. Genel olarak web portalının yerel yönetimlere sağladığı fırsatlar; web üzerinden duyuru ve ilanda bulunabilme fırsatı, vatandaş mesajlarına doğrudan erişebilme fırsatı, uygulamaya yönelik soruları yanıtlama fırsatı, ihalelerin duyurulması, mevzuata yönelik değişikliklere kolayca erişme fırsatı ve seçim sonuçlarına yönelik analizlere ulaşma fırsatlarıdır (Akay, 2007, s. 78-79).

YerelNET web portalı kurulduğu tarihten itibaren günlük 20.000'den fazla tıklanmaya sahiptir. YerelNET projesi 2000-2018 yılları arasında faaliyet göstermiş ve 2018 yılında yürürlüğe giren 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile faaliyetine son verilmiştir. 2020 senesine gelindiğindeyse, kâr amacı taşımayan bir grup tarafından yeniden oluşturularak, tekrar faaliyete girmiştir (www.yerelnet.org).

3.2.2. Yerel Bilgi Projesi

Yerel Yönetimler Bilgi Tabanı olarak da bilinen Yerelbilgi Projesi İçişleri Bakanlığının önerisi, TODAİE ve YYAEM'in ortak çabalarıyla birlikte 4 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Projenin temel hedefi, yerel yönetimler hakkındaki bilgileri dijital zeminde bir araya getirerek, toplanan bu bilgilerin politika yapımı ve karar verme aşamalarında yararlanılabilecek kaynaklar haline getirmektir. Bu doğrultuda başta yerel yönetimler olmak üzere yerel yönetimler tarafından kurulan; birlikler, vakıflar, iştirakler ve diğer girişimlere ait kurumsal ve sağlanan hizmetlere ilişkin bilgiler dijital bir zeminde toplanmıştır. Proje kapsamında bir araya getirilen bilgiler, merkezi ve yerel kamu kurumlarıyla paylaşılmasının yanı sıra halkın erişimine de sunulmuştur (H. Henden & B. Henden, 2005, s. 61).

Yerelbilgi Projesi, bilgi toplumunun gereklerinin yerine getirilmesine yönelik olarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesini ve bilgi toplumu yurttaşlarının isteklerinin yerine getirilmesini amaçlayan bir projedir. Hesap verebilirlik ve şeffaflığın sağlanabilmesi adına, yerel yönetimler ve faaliyetleriyle ilgili bilgilerin paylaşıldığı bir veri tabanı oluşturularak merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında bilgi köprüsü

kurulmuştur. Kurulan bu bilgi köprüsüne vatandaşların erişimi de sağlanarak şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışı, sergilenmiştir (Emini & Kocaoğlu, 2014, s. 71).

3.2.3. İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği (Bizizmir.com)

Bizizmir.com projesi İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından faaliyete geçirilmiş bir uygulamadır. Projenin amacı; “*Bizİzmir platformunda şeffaf, çoğulcu ve katılımcı belediyeçilik anlayışımızı hayata geçirmeyi, İzmirliilerin kentle ilgili kararlara doğrudan katılmasını ve şehrimizde demokrasi kültürünü yerleştirmeyi hedefliyoruz*” şeklinde belirtilmiştir. Web site üzerinden, çeşitli iş ilanlarına, esnaflara yönelik dayanışma çalışmalarına, sosyal yardım noktalarına ve kütüphane kartı edinmeye kadar pek çok alanda yürütülen uygulamalara ulaşmak mümkündür. Aynı zamanda, vatandaşlar arası dayanışmanın sağlanmasına yönelik çeşitli yardım kampanyaları da mevcuttur. Web sitede proje kapsamında; İzmir Büyükşehir Belediyesi ve faaliyetlerine yönelik bilgiler, e- anket gibi katılımcı araçlar, site içi bir arama motoru ve belediyeye ait iletişim bilgileri yer almaktadır (www.bizizmir.com)

Web sitesinde ön plana çıkan dört sekme mevcuttur. Bu sekmeler; duy, paylaş, katıl ve şeffaf İzmir olarak adlandırılmıştır (www.bizizmir.com):

Duy; İzmir şehrine dair bilgilerin bulunduğu sekmedir. Bu sekmede, vatandaşlar güncel bilgileri ilgi odaklarına göre kişisel olarak sıralayabilmektedir. Ayrıca, vatandaşlar kendilerine özel bir şehir rehberi tasarlayabilmektedir.

Şeffaf İzmir; belediyeye yönelik kurumsal bilgilerin, yerel gündemin ve kararların bulunduğu sekmedir. Bu sekmede; başkanın bilgilerine, belediye bütçesine, ihalelere, meclis kararlarına, encümen kararlarına, İZSU Genel Kurulu kararlarına, İZSU performans göstergelerine, kent bilgilerine, stratejik yönetim ve mali yönetim dokümanlarına, İBB performans göstergelerine ve geçen yıla dair bilgilere ulaşabilmek mümkündür. Bu sekme, e- demokrasi anlayışının bilgilendirme aşamasına yönelik bir örnektir.

Paylaş; vatandaşların belediyeye geribildirimde bulunduğu sekmedir. Bu sekmede, vatandaşlar öneri, dilek ve ihtiyaçlarını doğrudan belediye ile paylaşabilmektedir. Bu doğrultuda; forumlarımız- anketlerimiz adlı bir kısım, hemşehri iletişim merkezi ve İzmir buluşmaları adı altında üç bölüm bulunmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, saydığımız üç bölüm aracılığıyla vatandaşların

geribildirimlerini toplamayı amaçlamıştır. Bu sekme; e- demokrasi anlayışının danışma sürecine bir örnek teşkil etmektedir.

Katıl; vatandaşların şehir dayanışmasına aktif bir şekilde katılımını sağlayan sosyal projelerin bulunduğu sekmedir. Ayrıca, vatandaşların katılımı bir puan sistemi aracılığıyla ödüllendirilmektedir. Bu sekme, e- demokrasi anlayışının aktif katılım sürecine bir örnek niteliği taşımaktadır.

3.2.4. Ankara Büyükşehir Belediyesi TV (www.ankara.com.tr)

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan www.ankara.com.tr web sitesi, paydaşların bilgilendirilmesi ve şeffaflığın sağlanabilmesi adına hayata geçirilen bir projedir. Bu web site üzerinden, çevrimiçi bir televizyon kanalını andıracak şekilde sürekli yayın akışı sağlanmaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi TV; sanat, spor, iş dünyası, hava durumu, Ankara'dan haberler, doğa ve Ankara kent rehberi gibi birçok farklı alanla ilgili yayınlar gerçekleştirmektedir. Web site üzerinden toplam 11 kategoride, 19 programın yayını gerçekleştirilmektedir.

Vatandaşlar web site üzerinden birçok kültür, sanat, spor ve gündelik hayata dair programlara erişebilmenin yanı sıra; Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin çalışmaları hakkındaki haberlere, meclis birleşimlerine, ihalelere ve gündemlere de günün yirmi dört saati ulaşabilmektedirler. Ankara Büyükşehir Belediyesi TV projesi, yukarıda saydığımız özellikler dikkate alındığında, e- demokrasinin bilgilendirme (enformasyon) aşamasına güzel bir örnektir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi TV projesi bilgi paylaşımından ziyade, katılımcı bir yaklaşım da içermektedir. Web site içerisinde bulunan Anlat Ankara ve Ortak Akıl gibi programlar, katılımcı bir anlayış taşımaktadır. Anlat Ankara programı; çeşitli meslekten vatandaşların katılımıyla gerçekleştirilirken, Ortak Akıl programı ise; kent konseyi paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilir.

3.2.5. Antalya, Muratpaşa Belediyesi Komşu Meclisi Uygulaması

Muratpaşa Belediyesi'nin Komşu meclisi uygulaması, Türkiye'nin ilk e- demokrasi platformu olma niteliği taşımaktadır. 2020 yılında faaliyete geçirilen bu proje, www.komsumeclisi.com adresi üzerinden yönetilmektedir. E- katılımcı bütçeleme odaklı bir proje olan komşu meclisi, aynı zamanda vatandaşlar arası dayanışma üzerine de yoğunlaşmaktadır.

Komşu Meclisi Projesi'nin amaçları; bilgi ve iletişim teknolojilerinden olabildiğince yüksek düzeyde istifade edilerek, vatandaşların katılımının arttırılması ve herhangi bir fark gözetmeksizin her katılımın eşit şekilde değerlendirilerek, katılımcı kararların alınması şeklinde tanımlanmıştır. Komşu Meclisi'nin vizyonu; katılımcı demokrasi düşüncesini, *“görülebilir, ölçülebilir, raporlanabilir hale getirilerek derinleştirmek.”* Bu doğrultuda; Muratpaşa ilçesinin ortak faydası, vatandaşlarda hemşerilik bilincinin ve duyarlılığın geliştirilmesi, toplumsal bütünlüğün sağlanması gibi hedefler belirlenmiştir. Projenin misyonu ise; belediyenin, şikayet ve öneriler başta olmak üzere vatandaşlardan geribildirimler toplamasına yarayan ve çift taraflı iletişim sağlayan Turunç Masa uygulaması ile başlayan katılımcı demokrasi uygulamalarını, her geçen gün ilerleterek gelecek nesillere demokratik bir kültür devretmektir.

Komşu Meclis Projesi gereği, Muratpaşa ilçesi içerisinde ikamet eden herkes Komşu Meclis'in doğal üyesidir. Komşu Meclis'te katılımı bulunacak vatandaşların 13 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. Ayrıca, Komşu Meclis'te herkesin oyu eşit derecede etkiye sahiptir. Komşu Meclis'te bütçenin kullanılacağı faaliyetler bir dizi süreç sonrasında belirlenmektedir:

- Komşu Meclis'in katılımcı bütçesi, her yıl Muratpaşa Belediye'sinin bütçesi üzerinden tahsis edilir ve bu bütçe her sene ağustos ayında bildirilir.
- Vatandaşlar, uygulamaya geçirilmesini istedikleri projeleri “Bir Fikrim Var” sekmesi üzerinden Abdullah Sevimçok Toplum ve İnovasyon Merkezi'ne bildirir. Vatandaşlar tarafından iletilen projeler bu merkezin danışma kurulunun önerisine başvurularak, belediye encümeninin izniyle Komşu Meclis'te oylamaya tabi tutulur.
- Kaynak aktarılacak projeler belirlendikten sonra Komşu Meclis Forumu üzerinden çevrimiçi bir şekilde, en az üç gün boyunca tartışmaya sunulur. Tartışma süresi, vatandaşların isteği üzerine oylama yapılarak uzatılabilmektedir.

- Tartışılan meseleler, tartışma süresi bitiminde oylamaya sunulur. Oylamanın gerçekleştirileceği süre önceden bildirilir.
- Oylama neticesinde, hukuki bir gereklilik olduğu takdirde en çok oyu alan projeler Komşu Meclis tarafından bir öneri şeklinde Muratpaşa Belediye Meclisi'ne sunulur.
- Komşu Meclisi'nin katılımcı bütçesinin kullanılacağı faaliyetler her yıl ağustos ayında oylanır.
- Komşu Meclisi Forumu'nda tartışmaya dahil olacak vatandaşlar, hakaret ve kötü söz kullanmamakla sorumludur. Aksi takdirde yorumları forumdan silinir.

Komsumeclisi web sitesi toplamda ana sayfa dahil olmak üzere; oylama, mahalle meclisleri, forum, bir fikrim var, hakkında, dayanışma sistemi, yaşamın içinde ve iletişim olmak üzere 9 sekmeden oluşmaktadır (www.komsumeclisi.com):

Oylama; bu sekmede katılımcı bütçelemelemlin aktarılacağı projeler yayınlanmaktadır. Vatandaşlar, çevrimiçi oluşturulan bir anket aracılığıyla uygun gördükleri proje için oy kullanmaktadırlar.

Mahalle Meclisleri; bu sekme altında Muratpaşa İlçesi'ne bağlı olan 55 mahalle yer almaktadır. Mahallelere tıklandığında mahalle muhtarının; fotoğrafı, adresi ve telefon numarası ve mahalle yatırımları adı altında bir link mevcuttur. Mahalle yatırımları linki aracılığıyla ilgili mahalle için gerçekleştirilen projeler ve yatırımlar hakkında bilgilere ulaşılabilir.

Forum; bu sekmede vatandaşların çevrimiçi bir şekilde tartışabildikleri bir forum bulunmaktadır. Genellikle bütçe tutarı belirtilerek, vatandaşların bütçeyi ne şekilde kullanmak istediklerine dair bir konu başlığı oluşturulmaktadır. Oluşturulan başlığın altında belediye tarafından bütçe ve yürütülen çalışmalar hakkında bilgiler sunulmaktadır. Bu bilgileri görüntüleyen vatandaşlar, oluşturulan başlık altında fikir ve düşüncelerini dile getirmektedirler.

Bir fikrim var; vatandaşlar, uygulamaya geçirilmesini istedikleri proje fikirlerini bu sekme aracılığıyla iletirler.

Hakkında; bu sekmede, projeye yönelik yönergeler, vizyon ve misyon gibi bilgiler bulunmaktadır.

Dayanışma sistemi; dayanışma sistemi “yardıma ihtiyacım var” ve “yardımda bulunmak istiyorum” şeklinde iki sekmeden oluşmaktadır. Bu sistem sayesinde, yardımda bulunmak isteyen ve yardıma ihtiyacı olan vatandaşlar çevrimiçi olarak bir araya getirilmektedir. Dayanışma sistemi sayfasında, yapılan ve alınan yardımlar hakkında bilgilendirmeler bulunmaktadır. Bu bilgilendirmede; yardımı alan vatandaşın ismi gizlenerek yardımdan yararlandığı tarih belirtilmektedir. Aynı zamanda yardımda bulunan vatandaşın adı, yardımın yapıldığı tarih ve yardım tutarı bilgileri de yer almaktadır.

Yaşamın içinden; bu sekmede belediyenin yürüttüğü çalışmalar, spor faaliyetleri, özel günler ve kutlamalar gibi çeşitli alanlarda haberler ve duyurular gerçekleştirilmektedir.

İletişim; bu sekmede, belediyenin irtibat bilgileri ve belediyenin kendi web sitesinin adresi bulunmaktadır. Aynı zamanda vatandaşların şikâyet, dilek ve taleplerini iletebilecekleri “Turunçmasa” uygulamasına erişim imkanı bulunmaktadır.

3.3. OECD E- Demokrasi Modeli Bağlamında Büyükşehir Belediyelerinin Web Sitelerinin İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde çalışma süresince daha önceden üzerinde durulan OECD E- Demokrasi Modeli kapsamında büyükşehir belediyelerinin web siteleri incelenecektir. Bu doğrultuda büyükşehir belediyelerinin web sitelerinde ögeler bilgilendirme aşaması, danışma aşaması, aktif katılım aşaması olarak üç başlık altında ele alınacaktır.

Büyükşehir belediyelerinin web sitesine baktığımız zaman genel olarak; ana sayfa, başkan, kurumsal, hizmetler ve projeler, ihaleler, meclis, e-belediye portalı, iletişim adlı sekmeleri görmekteyiz. Ana sayfada; belediyenin güncel haberleri, etkinlikleri, çevrimiçi sağladığı hizmetlere ve sosyal medya adreslerine ulaşım imkanı

sağlanmaktadır. Başkan adlı sekmedeyse başkanın özgeçmişi, fotoğrafı ve iletişim bilgileri yer almaktadır. Kurumsal adlı kısımdaysa; büyükşehir belediyesinin mevzuatı, organizasyon şeması, misyon-ilke ve vizyonu, kurumsal kimliği, belediye iştirakleri ve belediyenin tarihçesine yönelik bilgilere yer verilmektedir. Hizmetler ve projeler bölümünde belediyenin gerçekleştirdiği, gerçekleştirmekte olduğu ve gerçekleştireceği projeler ve hizmetlere yönelik bilgiler bulunmaktadır. İhaleler kısmında, ihalelere yönelik bilgiler yer alır. Meclis adlı sekmede genellikle meclis üyeleri, encümen üyeleri, ihtisas komisyonları, meclis gündemi ve meclis kararlarına dair bilgiler yer alır. E-belediye portalı üzerinden belediyenin sunduğu çevrimiçi hizmetlere erişilmektedir. İletişim sekmesindeyse belediyelerin iletişim bilgileri yer almaktadır.

3.3.1. Bilgilendirme Aşaması

OECD'nin E- Demokrasi Modeli'ne göre; bilgilendirme aşaması, devletten halka tek yönlü bilgi paylaşımını ifade etmektedir. Bu aşamada kullanılan e- katılım araçları; site içerisindeki arama motorları, e- posta bildirimleri, farklı dillerin desteklenmesi, e- posta listeleri, çevrimiçi geri bildirimler gibi örneklerle çoğaltılabilmektedir.

Tablo 9. Bilgilendirme Aşaması 1.

	Adana	Ankara	Antalya	Aydın	Balıkesir
Başkan bilgileri					
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmiş	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Görev ve yetkileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis ve Encümen					
Üye isimleri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	KISMEN	X	X	KISMEN
Partisi	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	X	X	X	X	X
Fotoğraf	X	VAR	X	X	VAR
Meclis Toplantıları Gündem ve Tarih	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis ve Encümen Kararları	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı veya Kayıtlı Toplantılar		VAR	VAR	X	X
Organizasyon Yapısı					
Organizasyon Şeması	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Birim Yöneticileri İsim, Soy isim	VAR	VAR	VAR	X	VAR

Özgeçmişleri	X	KISMEN	VAR	X	VAR
Fotoğrafları	X	KISMEN	X	X	VAR
Yönetici İletişim Bilgileri	X	X	X	X	X
Birimlerin Konum ve İletişim Bilgileri	X	VAR	VAR	X	VAR
Birimlerin Görevleri ve Yönetmelikler	X	X	VAR	X	VAR
Kurumsal Bilgiler					
Vizyon-misyon- değerler	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Tarihçe	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Eski başkanlar	VAR	X	VAR	X	VAR
Mevzuat	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Belediye İştirakleri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Kurumsal Kimlik	X	X	VAR	VAR	X
Plan ve Raporlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Hizmetler ve İhaleler					
Hizmet bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İhale bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı ihale	X	VAR	X	X	X
Şehre Dair		VAR	VAR	VAR	VAR
Haberler, Duyurular, Etkinlikler, Bülten					
Haber	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Etkinlik	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Duyuru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Bülten ve E- Yayınlar	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Arama Motoru	VAR	KISMEN	KISMEN	VAR	VAR
Dil Seçenekleri	TR	TR	TR	TR, EN	TR, EN
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- posta Listesi	X	VAR	VAR	VAR	X
Sosyal Medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Online TV	X	VAR	VAR	X	X

Kaynak: Adana, Ankara, Aydın, Antalya, Balıkesir belediyelerinin web siteleri.

Tablo 10. Bilgilendirme Aşaması 2.

	Bursa	Denizli	Diyarbakır	Erzurum	Eskişehir
Başkan bilgileri					
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmiş	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

Görev ve yetkileri	VAR	X	X	X	X
Meclis ve Encümen					
Üye isimleri	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	X	X	X	X
Partisi	VAR	VAR	X	VAR	VAR
İletişim	X	X	X	X	X
Fotoğraf	X	VAR	X	X	VAR
Meclis Toplantıları Gündem ve Tarih	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis ve Encümen Kararları	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı veya Kayıtlı Toplantılar	VAR	X	X	X	X
Organizasyon Yapısı					
Organizasyon Şeması	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Birim Yöneticileri İsim, Soy isim	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Özgeçmişleri	VAR	X	X	KISMEN	X
Fotoğrafları	VAR	VAR	X	VAR	X
Yönetici İletişim Bilgileri	VAR	X	X	VAR	VAR
Birimlerin Konum ve İletişim Bilgileri	VAR	VAR	X	X	X
Birimlerin Görevleri ve Yönetmelikler	VAR	VAR	X	X	X
Kurumsal Bilgiler					
Vizyon-misyon- değerler	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Tarihçe	VAR	VAR	VAR	X	X
Eski başkanlar	X	VAR	X	VAR	VAR
Mevzuat	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Belediye İştirakleri	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Kurumsal Kimlik	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Plan ve Raporlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Hizmetler ve İhaleler					
Hizmet bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İhale bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	KISMEN
Canlı ihale	VAR	X	KISMEN	X	X
Şehre Dair	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

Haberler, Duyurular, Etkinlikler, Bülten					
Haber	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Etkinlik	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Duyuru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Bülten ve E- Yayınlar	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Arama Motoru	VAR	VAR	X	KISMEN	VAR
Dil Seçenekleri	TR	TR, EN	TR, EN, KÜRT, ZAZA	TR	TR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- posta Listesi	X	X	X	X	X
Sosyal Medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Online TV	VAR	X	X	VAR	VAR

Kaynak: Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir belediyeleri web siteleri.

Tablo 11. Bilgilendirme Aşaması 3.

	Gaziantep	Hatay	İstanbul	İzmir	K. Maraş
Başkan bilgileri					
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmiş	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Görev ve yetkileri	VAR	VAR	VAR	X	VAR
Meclis ve Encümen					
Üye isimleri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	X	VAR	KISMEN	X
Partisi	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	X	X	X	X	X
Fotoğraf	VAR	X	VAR	X	VAR
Meclis Toplantıları Gündem ve Tarih	KISMEN	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis ve Encümen Kararları	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı veya Kayıtlı Toplantılar	X	X	VAR	VAR	X
Organizasyon Yapısı					

Organizasyon Şeması	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Birim Yöneticileri İsim, Soy İsim	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	X	VAR	X	VAR
Fotoğrafları	X	VAR	X	X	VAR
Yönetici İletişim Bilgileri	X	X	VAR	KISMEN	VAR
Birimlerin Konum ve İletişim Bilgileri	X	VAR	VAR	VAR	X
Birimlerin Görevleri ve Yönetmelikler	X	VAR	VAR	VAR	X
Kurumsal Bilgiler					
Vizyon-misyon- değerler	VAR	X	VAR	VAR	VAR
Tarihçe	X	X	VAR	VAR	VAR
Eski başkanlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Mevzuat	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Belediye İştirakleri	X	X	VAR	VAR	VAR
Kurumsal Kimlik	VAR	VAR	VAR	X	X
Plan ve Raporlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Hizmetler ve İhaleler					
Hizmet bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İhale bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı ihale	VAR	X	VAR	VAR	X
Şehre Dair	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Haberler, Duyurular, Etkinlikler, Bülten					
Haber	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Etkinlik	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Duyuru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Bülten ve E- Yayınlar	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Arama Motoru	VAR	X	VAR	VAR	VAR
Dil Seçenekleri	TR	TR	TR, EN	TR, ALM, FR, RS, ÇN,İSP.	TR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- posta Listesi	VAR	X	X	X	X
Sosyal Medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

Online TV	KISMEN	X	VAR	X	X
------------------	--------	---	-----	---	---

Kaynak: Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, K. Maraş belediyeleri web siteleri

Tablo 12. Bilgilendirme Aşaması 4.

	Kayseri	Kocaeli	Konya	Malatya	Manisa
Başkan bilgileri					
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Özgeçmiş	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Görev ve yetkileri	X	X	X	X	X
Meclis ve Encümen					
Üye isimleri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	X	X	VAR	X
Partisi	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	X	X	X	X	X
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis Toplantıları Gündem ve Tarih	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis ve Encümen Kararları	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı veya Kayıtlı Toplantılar	X	KISMEN	X	X	X
Organizasyon Yapısı					
Organizasyon Şeması	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Birim Yöneticileri İsim, Soy İsim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Fotoğrafları	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Yönetici İletişim Bilgileri	VAR	VAR	X	VAR	X
Birimlerin Konum ve İletişim Bilgileri	VAR	X	VAR	X	X
Birimlerin Görevleri ve Yönetmelikler	VAR	KISMEN	VAR	X	VAR
Kurumsal Bilgiler					
Vizyon-misyon- değerler	VAR	VAR	X	X	VAR
Tarihçe	VAR	X	VAR	X	VAR
Eski başkanlar	VAR	X	VAR	VAR	X

Mevzuat	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Belediye İştirakleri	VAR	X	VAR	X	VAR
Kurumsal Kimlik	X	X	VAR	X	X
Plan ve Raporlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Hizmetler ve İhaleler					
Hizmet bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İhale bilgileri	VAR	VAR	VAR	X	VAR
Canlı ihale	X	VAR	X	X	VAR
Şehre Dair	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Haberler, Duyurular, Etkinlikler, Bülten					
Haber	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Etkinlik	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Duyuru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Bülten ve E- Yayınlar	VAR	VAR	VAR	X	VAR
Arama Motoru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Dil Seçenekleri	TR	TR	TR	TR	TR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- posta Listesi	X	VAR	VAR	X	X
Sosyal Medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Online TV	X	X	VAR	X	X

Kaynak: Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa belediyeleri web siteleri

Tablo 13. Bilgilendirme Aşaması 5.

	Mardin	Mersin	Muğla	Ordu	Sakarya
Başkan bilgileri					
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	X	X	X	VAR	VAR
Özgeçmiş	VAR	VAR	VAR	X	VAR
Görev ve yetkileri	X	X	X	X	X
Meclis ve Encümen					
Üye isimleri	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	X		X	VAR

Partisi	X	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	X	X		X	X
Fotoğraf	X	X	VAR	X	VAR
Meclis Toplantıları Gündem ve Tarih	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Meclis ve Encümen Kararları	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı veya Kayıtlı Toplantılar	X	X	VAR	X	VAR
Organizasyon Yapısı					
Organizasyon Şeması	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Birim Yöneticileri İsim, Soy İsim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	X	X	KISMEN	VAR	X
Fotoğrafları	X	X	VAR	VAR	VAR
Yönetici İletişim Bilgileri	KISMEN	VAR	KISMEN	VAR	X
Birimlerin Konum ve İletişim Bilgileri	X	VAR	X	X	X
Birimlerin Görevleri ve Yönetmelikler	X	KISMEN	X	VAR	VAR
Kurumsal Bilgiler					
Vizyon-misyon- değerler	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Tarihçe	X	VAR	X	X	VAR
Eski başkanlar	X	VAR	X	X	VAR
Mevzuat	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Belediye İştirakleri	X	X	X	VAR	X
Kurumsal Kimlik	X	VAR	X	VAR	VAR
Plan ve Raporlar	KISMEN	VAR	VAR	VAR	VAR
Hizmetler ve İhaleler					
Hizmet bilgileri	KISMEN	VAR	VAR	VAR	VAR
İhale bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı ihale	X	X	VAR	X	X
Şehre Dair	VAR	KISMEN	VAR	VAR	VAR
Haberler, Duyurular, Etkinlikler, Bülten					
Haber	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Etkinlik	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Duyuru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

Bülten ve E- Yayınlar	X	X	VAR	VAR	VAR
Arama Motoru	KISMEN	VAR	VAR	X	X
Dil Seçenekleri	TR	TR	TR	TR	TR
İletişim	KISMEN	VAR	VAR	VAR	VAR
E- posta Listesi	X	X	VAR	VAR	VAR
Sosyal Medya	KISMEN	VAR	VAR	VAR	VAR
Online TV	X	KISMEN	X	KISMEN	VAR

Kaynak: Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya belediyeleri web siteleri

Tablo 14. Bilgilendirme Aşaması 6.

	Samsun	Şanhurfa	Tekirdağ	Trabzon	Van
Başkan bilgileri					
Fotoğraf	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmiş	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Görev ve yetkileri	VAR	X	X	VAR	X
Meclis ve Encümen					
Üye isimleri	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Özgeçmişleri	X	X	X	X	X
Partisi	X	X	VAR	VAR	X
İletişim	X	X	X	X	X
Fotoğraf	VAR	X	VAR	VAR	X
Meclis Toplantıları Gündem ve Tarih	VAR	X	VAR	VAR	X
Meclis ve Encümen Kararları	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı veya Kayıtlı Toplantılar	VAR	X	X	X	X
Organizasyon Yapısı					
Organizasyon Şeması	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Birim Yöneticileri İsim, Soy İsim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Özgeçmişleri	VAR	VAR	X	VAR	VAR
Fotoğrafları	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Yönetici İletişim Bilgileri	X	X	VAR	VAR	VAR

Birimlerin Konum ve İletişim Bilgileri	X	VAR	VAR	VAR	X
Birimlerin Görevleri ve Yönetmelikler	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Kurumsal Bilgiler					
Vizyon-misyon- değerler	KISMEN	X	VAR	VAR	X
Tarihçe	VAR	VAR	X	VAR	X
Eski başkanlar	X	VAR	VAR	X	X
Mevzuat	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Belediye İştirakleri	VAR	X	X	X	X
Kurumsal Kimlik	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Plan ve Raporlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Hizmetler ve İhaleler					
Hizmet bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İhale bilgileri	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Canlı ihale	X	X	X	X	X
Şehre Dair	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Haberler, Duyurular, Etkinlikler, Bülten					
Haber	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Etkinlik	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Duyuru	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Bülten ve E- Yayınlar	X	VAR	VAR	VAR	X
Arama Motoru	VAR	X	VAR	VAR	X
Dil Seçenekleri	TR	TR	TR	TR	TR
İletişim	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- posta Listesi	X	VAR	X	X	X
Sosyal Medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Online TV	X	X	VAR	VAR	X

Kaynak: Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van belediyeleri web siteleri

Belediye başkanı; bu başlığın en başarılı örnekleri Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Manisa Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Malatya Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi web siteleridir. Bu belediyeleri,

diğerlerinden ayıran fark belediye başkanının şahsi web sitesine yönelik bilgilere de yer vermeleridir.

Belediye meclisi ve encümen; bu başlığın en başarılı örnekleri Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Samsun Büyükşehir Belediyesi web siteleridir. Bu belediyeleri diğerlerinden ayıran fark, meclis toplantılarının canlı olarak yayınlanması ve daha sonrasında bu kayıtlara erişilebilmesidir.

Organizasyon Yapısı; büyükşehir belediyelerinin hemen hemen hepsi birbirine yakın bir başarı elde etmiştir. Fakat, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Malatya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi web siteleri, diğer belediyelerinin web sitelerine göre biraz daha başarılıdır.

Kurumsal bilgiler; büyükşehir belediyelerinin hemen hemen hepsi birbirine yakın bir başarı elde etmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Samsun Büyükşehir Belediyesi web siteleri diğer belediyelerin web sitelerine görece bir kademe ön plana çıkmaktadırlar.

Planlar ve raporlar; büyükşehir belediyeleri plan ve raporların paylaşılmasında yüksek oranda başarı göstermiştir.

Hizmetler ve ihaleler; bu başlıkta, en başarılı örnekler Ankara Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Manisa Büyükşehir Belediyesi ihale süreçlerinin web site üzerinden canlı olarak yayınlanmasından dolayı diğerlerinden ayrılmaktadırlar.

Şehre dair; belediyeler genel olarak başarı sağlamıştır. Şehre yönelik kent rehberi, tarihi ve turistik yerler, yerel özellikler bakımından en fazla bilgiye yeren veren

belediyeler; Antalya Büyükşehir Belediyesi, Aydın Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi web siteleridir.

E- Yayınlar; 30 belediyenin 20 tanesinde e-yayınlar ve bültene yer verilmiştir. E- yayın sayısı en fazla olan belediyeler Antalya Büyükşehir Belediyesi, Denizli Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Urfa Büyükşehir Belediyesi'dir.

Haberler, duyurular ve etkinlikler; bu başlıktaki en başarılı örnekler Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Muğla Büyükşehir Belediyesi, Ordu Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi web siteleridir. Bu belediyeleri diğerlerinden ayıran temel fark, bülten, haberler ve etkinlikler hakkındaki bilgilerin paylaşımı için e-posta listeleri bulunmasıdır.

Arama motoru; büyükşehir belediyelerinin büyük bir kısmının web sitelerinde arama motoru mevcut ve çalışır durumdadır.

İletişim; bütün büyükşehir belediyeleri iletişim bilgilerine yer vermiştir.

Dil desteği; özellikle İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Denizli Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi en az iki dil desteği vererek diğerlerinden ayrılmaktadırlar.

Sosyal medya; bütün büyükşehir belediyeleri sosyal medya adreslerine yönelik bilgilere yer vermekte ve sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır.

E-TV; elektronik televizyon kanalı bulunan belediyeler Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi,

Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi’dir. En çok yayın programına sahip olan Ankara Büyükşehir Belediyesi TV’dir.

3.3.2. Danışma Aşaması

OECD E- Demokrasi Modeli’ne göre danışma aşaması; bilgilendirme aşamasında gündeme ve politikalara dair bilgilerin paylaşılmasının ardından gelen, vatandaşların fikir, düşünce ve isteklerinin geribildirimler adı altında toplandığı süreçtir. Bu süreçte etkileşim genellikle devlet ve vatandaş arasında çift yönlüdür. Danışma aşamasında yararlanılan e- katılım araçları; çevrimiçi anketler, tartışma forumları, sıkça sorulan sorular gibi örnekler içermektedir.

Tablo 15. Danışma Aşaması 1.

	Adana	Ankara	Antalya	Aydın	Balıkesir	Bursa
Çevrimiçi Anket	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E-posta ve Sosyal medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İstek ve Şikayet	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Sıkça Sorulan Sorular	VAR	VAR	VAR	VAR	X	VAR
Online Bilgi Edinme Başvurusu	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- Çağrı Merkezi	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Başkana Mesaj	X	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

Kaynak: Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa belediyeleri web siteleri

Tablo 16. Danışma Aşaması 2.

	İstanbul	İzmir	K. Maraş	Kayseri	Kocaeli	Konya
Çevrimiçi Anket	VAR	VAR	VAR	X	X	VAR
E-posta ve Sosyal medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İstek ve Şikayet	VAR	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Sıkça Sorulan Sorular	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Online Bilgi Edinme Başvurusu	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
E- Çağrı Merkezi	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Başkana Mesaj	X	X	X	X	VAR	VAR

Kaynak: İstanbul, İzmir, K. Maraş, Kayseri, Kocaeli, Konya belediyeleri web siteleri.

Tablo 17. Danışma Aşaması 3.

	Denizli	D. Bakır	Erzurum	Eskişehir	Gaziantep	Hatay
Çevrimiçi Anket	VAR	X	VAR	VAR	VAR	KISMEN
E-posta ve Sosyal medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İstek ve Şikayet	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Sıkça Sorulan Sorular	X	X	X	VAR	X	X
Online Bilgi Edinme Başvurusu	VAR	X	VAR	VAR	X	X
E- Çağrı Merkezi	VAR	X	VAR	VAR	VAR	VAR
Başkana Mesaj	X	X	X	X	X	VAR

Kaynak: Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay belediyeleri web siteleri

Tablo 18. Danışma Aşaması 4.

	Malatya	Manisa	Mardin	Mersin	Muğla	Ordu
Çevrimiçi Anket	X	VAR	VAR	VAR	X	VAR
E-posta ve Sosyal medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İstek ve Şikayet	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Sıkça Sorulan Sorular	X	VAR	X	VAR	X	X
Online Bilgi Edinme Başvurusu	X	VAR	X	X	VAR	VAR
E- Çağrı Merkezi	X	VAR	X	VAR	VAR	VAR
Başkana Mesaj	X	X	X	X	X	X

Kaynak: Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu belediyeleri web siteleri

Tablo 19. Danışma Aşaması 5.

	Sakarya	Samsun	Şanlıurfa	Tekirdağ	Trabzon	Van
Çevrimiçi Anket	VAR	X	X	X	VAR	X
E-posta ve Sosyal medya	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
İstek ve Şikayet	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	X
Sıkça Sorulan Sorular	VAR	X	X	VAR	X	X
Online Bilgi Edinme Başvurusu	VAR	X	X	VAR	X	VAR
E- Çağrı Merkezi	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Başkana Mesaj	X	VAR	X	X	VAR	VAR

Kaynak: Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu belediyeleri web siteleri.

Başkana sorun; Adana Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Aydın Büyükşehir Belediyesi, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Hatay Büyükşehir Belediyesi, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Samsun Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi, Van Büyükşehir Belediyesi web sitelerinde bu uygulamaya rastlanmaktadır.

İstek ve Şikayet Formu; yirmi büyükşehir belediyesi web sitelerinde bu forma yer vererek diğerlerinden ayrılmaktadır.

Online bilgi edinme başvurusu; yirmi büyükşehir belediyesi web sitelerinde bu forma yer vermekte ve diğerlerinden ayrılmaktadır.

Çevrimiçi anket; Antalya Büyükşehir Belediyesi “Gürültü Eylem Planı Anketi”, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Gürültü Eylem Planı Anketi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planlama Anketi ön plana çıkan uygulamalar olmaktadır. Ayrıca belediyelerin büyük çoğunluğu çevrimiçi anketlerden yararlanmaktadır. Anketlerden yararlanan diğer belediyeler; Adana Büyükşehir Belediyesi, Aydın Büyükşehir Belediyesi, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Denizli Büyükşehir Belediyesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Hatay Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Mardin Büyükşehir Belediyesi, Mersin Büyükşehir Belediyesi, Ordu Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi’dir.

E-posta ve sosyal medya; tüm belediyelerimize e-posta ve sosyal medya adresleri üzerinden erişmek mümkündür.

Sıkça sorulan sorular; Adana Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Manisa Büyükşehir Belediyesi, Mersin Büyükşehir Belediyesi, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi web sitelerinde bu uygulamaya rastlanmaktadır.

E- Çağrı Merkezi; bütün belediyelerimize çağrı merkezleri üzerinden erişmek mümkündür.

Bazı büyükşehir belediyelerinin web sitelerinde danışma aşamasına yönelik, diğer büyükşehir belediyelerinden farklı ve örnek oluşturabilecek uygulamalara yer verilmiştir. Bu uygulamalar şu şekildedir:

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin "Fikrini İlet" adlı uygulaması, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi'nin "Açık Veri Platformu" uygulaması, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen "Ben Başkan Olsaydım Mektup Yarışması", İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait "Hata, Usulsüzlük ve Yolsuzluk Bildirim Formu" ve "Canlı Destek" olanağı, Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin "Kayseri İçin Projem Var" uygulaması, Konya Büyükşehir Belediyesi'nin "Bir Fikrim Var" uygulaması, Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin "Engelli Birey Bilgi Formu", "Kazaya Ramak Kala" ve "Etik Komisyonu Dilek-Şikayet Formu" uygulamaları, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi "Projem Var" uygulaması diğer büyükşehir belediyelerinin danışma aşamasına yönelik kullandığı araçlardan ayrılmakta ve örnek teşkil etmektedirler.

3.3.3. Aktif Danışma

OECD E- Demokrasi Modeli'ne göre aktif danışma; vatandaşların politika yapım ve karar verme aşamalarına doğrudan, aktif bir şekilde katılımını ifade etmektedir. Aktif katılım aşamasının e- katılımcılık araçları; e- dilekçe ve e- oylama olarak belirtilmektedir.

Ülkemizde aktif katılım aşamasına yönelik tek uygulama e- dilekçedir. E- dilekçeye yer veren büyükşehir belediyeleri; Konya Büyükşehir Belediyesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, Samsun Büyükşehir Belediyesi, Van Büyükşehir Belediyesi'dir.

SONUÇ

Demokrasi anlayışının antik Yunan sitelerinde doğdu kabul edilmektedir. Bu antik sitelerin en ünlü örneği ise Atina'dır. Atina'daki demokrasi anlayışı, vatandaşların yönetimin karar süreçlerine direkt olarak katılımına dayalı bir biçimde sistemleştirilmiştir. Dolayısıyla antik Atina Sitesi doğrudan demokrasi anlayışının en ünlü örneği olarak gösterilmektedir. Zaman içerisinde değişen şartlar ve ulus devletlerin ortaya çıkışıyla beraber demokrasi düşüncesinin temelinde bulunan halkın egemenliği prensibi, doğrudan katılım yerine temsilciler vasıtasıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Temsili demokrasilerin ortaya çıkışı neticesinde halk, egemenliğini bizzat kullanmak yerine sahip olduğu egemenliğin kullanılması için temsilciler belirlemek durumunda kalmıştır. Vatandaşların yönetim sürecine katılımı doğrudan demokrasiye kıyasla daha sınırlı bir hal almıştır. Bu durum ise bazı problemlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Ortaya çıkan problemlere geniş perspektiften bakıldığında temsili demokrasinin bir kriz içerisinde olduğu düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demokrasi düşüncesi; temsili demokrasinin yaşadığı kriz, bilgi toplumunun istekleri ve BİT'lerde yaşanan gelişmelerin etkisiyle beraber katılımcılığın ön plana çıktığı bir dönüşüm içerisine girmiştir. Çağımızda klasik demokrasinin katılım araçlarının, artan nüfusa paralel olarak genişleyen ve şehir devletlerine kıyasla çok daha büyük topraklara sahip olan ulus devletlerde yeterli katılımı sağlama hususunda etkin bir şekilde kullanılmadığı düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Demokrasinin katılım araçlarının karşılaştığı fiziki ve zamansal problemler BİT kullanımı ile aşılmaya çalışılmaktadır. Dünyaya baktığımız zaman gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkenin, demokrasinin elektronikleşmesine yönelik adımlar attığını görmekteyiz. Halka en yakın birimler olan yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen e-demokrasi uygulamalarını gözlemlediğimizde gelişmiş veya gelişmekte olan birçok örneğin varlığı söz konusudur. En başarılı e-demokrasi uygulamalarına yakından baktığımızda, bu uygulamaların genellikle gelişmiş ülkelerde gerçekleştiğini ileri sürmek mümkündür. E- demokrasi düşüncesinin uygulanmasında başarılı olan ülkelere yakından bakıldığı zaman; vatandaşlık bilincini geliştirmeye yönelik çalışmaların fazlalığı, vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojilerine erişiminin kolay olması ve vatandaşların internet okur-yazarlık seviyesinin diğer ülkelere göre daha ileri seviyelerde olması gibi birçok unsurun varlığı savunulabilir. Günümüzde

küreselleşmenin etkisiyle beraber gelişmekte olan ülkeler arasında da e- demokrasi anlayışının giderek popülerleştiğini ve halkın bilgi ve iletişim teknolojilerine erişiminin geçmiş zamanlara kıyasla giderek daha kolay bir hal almaya başladığını söylemek mümkündür. E- demokrasi anlayışı, giderek daha fazla ülkede gündeme gelmektedir.

E-demokrasinin kollarından olan ve daha çok katılım araçlarını ön plana çıkaran e- katılımcılık anlayışının, gelişen teknolojiye paralel olarak sürekli bir gelişim içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Küresel dünyanın paydaşları birbirine yakınlaştırmaya mecbur bırakması, e- katılım araçlarının daha sık kullanımı teşvik etmektedir. Bu gelişmeler neticesinde devlet aygıtı- sivil toplum- özel sektör arasında interaktif iletişim süreci hız kazanmakta ve teşvik edilmektedir. Aynı gelişmelerden e-demokrasinin diğer bir kolu olarak varsayılan e- oylama düşüncesinin de etkilendiğini ve bu doğrultuda gelişme gösterdiğini görmekteyiz. E- oylama alanında gün geçtikçe daha fazla algoritma ve uygulama geliştirilmektedir. Bu algoritma ve uygulamaların zaman içerisinde e- oylama alanında karşılaşılan sorunlara yönelik çözümler üreteceği beklenmektedir. Bu duruma verilebilecek en ideal örneklerden biri son yıllarda popülerleşen ve pek çok alanda umut vadeden blockchain teknolojisinin e-oylama alanına uyarlanmasına yönelik geliştirilen fikirler olacaktır.

Bu çalışmada, büyükşehir belediyelerinin web sitelerindeki e-demokrasi öğeleri OECD E- Demokrasi Modeli baz alınarak, Machintosh tarafından belirlenen etmenler etrafında değerlendirilmiştir. Çalışma gereği, büyükşehir belediyelerinin web sitelerindeki e-demokrasi öğeleri bilgilendirme aşaması, danışma aşaması ve aktif katılım aşaması olmak üzere üç aşamada incelenmiştir. Bilgilendirme aşaması, toplamda ön dört ana başlıkta incelenmiştir.

Bilgilendirme aşamasında büyükşehir belediyeleri genel bir başarı göstermiştir. Bazı büyükşehir belediyeleri, e-posta listeleri, meclis toplantısı ve ihale süreçlerinin canlı yayınlanması gibi uygulamalar ile bazı başlıklarda ortalamanın üzerinde başarı sağlamıştır. Bu aşamada genel olarak büyükşehir belediyelerinin web sitelerindeki öğeler arasında büyük farklar görülmemektedir. Yönetişim düşüncesinin beraberinde getirdiği şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri, belediyelerimizde sağlam bir yer edinmiştir. Bilginin en değerli kaynak olduğu bilgi toplumunda, siyasi ve yönetsel bilgilere özgürce erişebilmek vatandaşların temel isteklerindendir. Büyükşehir belediyelerimiz bilgiye kolay ve hızlı şekilde erişme olanağı tanımaktadır. Bu husustaki

en önemli unsurlardan birisiyse vatandaşların erişimine açık bilgilerin sürekli olarak güncellenmesidir. Büyükşehir belediyelerinin bilgilendirme aşamasında yakaladığı başarının birçok sebebi bulunmaktadır. Bu doğrultuda sıkı bir hazırlık sürecine girilmiştir. Bu hazırlık sürecinde yönetişimin benimsenmesi ve teşvik edilmesi için birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu sürece dair en önemli adımlar ülkemizde 2000’li yılların başlarında atılmıştır. Bilgilendirme aşamasında yakalanan başarının temelini Yerelnet Projesi’ne dayandırmak mümkündür. Bu projenin yanısıra çalışmaların yasal bir zemine oturtulması ve kamu kurum ve kuruluşlarının kendi web sitelerini hazırlamalarına yönelik teşviklerin önemine de dikkat çekmek gerekir. Türkiye’deki bazı kamu kurumları, kamu yönetimlerine rehberlik etmesi için web site tasarımına ve web sitelerde bulunması gereken e- demokrasinin katılımcı araçlarına yönelik yayınlar hazırlamıştır. Web teknolojisinin gelişmesi yakından takip edilmiştir. Bu doğrultuda büyükşehir belediyeleri vatandaşların internet okur-yazarlığını arttırabilmek için çeşitli kurslar başlatmıştır. Gelişen teknolojiyen yararlanan ülkemizde, yurttaşlar bazı büyükşehir belediyelerindeki meclis toplantılarını ve ihale süreçlerini canlı olarak, çevrimiçi bir şekilde kendi bilgi ve iletişim cihazlarından belirli zamanlarda, istedikleri yerlerden takip edebilmektedirler. Ayrıca, bazı büyükşehir belediyelerinin, vatandaşların meclis toplantılarını daha yakından takip edebilmeleri için meydanlara kurulan dev ekranlardan toplantıları canlı olarak yayınladığı örnekler mevcuttur. Bu gibi uygulamalar aracılığıyla vatandaşın bilgilendirme sürecinden yararlanması ve teknolojiye erişimi olmayan insanların da bu sürece dahil edilmesi amaçlanmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin paylaştığı bilgilere bilgisayarlardan ve mobil cihazlardan haftanın 7 günü ve 24 saat erişilebilmektedir.

Danışma aşamasına baktığımız zaman, büyükşehir belediyelerinin e-demokrasi uygulamalarının eşgüdümünden uzak bir iletişim şeklinde olduğunu söylemek mümkündür. Mevcut uygulamalar, eş zamanlı olmayan iletişime dayanmaktadır. Genel olarak tercih edilen uygulamalar, danışma aşamasının gündemi belirlemeye yönelik basamağındaki araçlarla sınırlı kalmaktadır. Tartışma forumları, çevrimiçi vatandaş jürileri gibi eş güdümlü etkileşime olanak sağlayan uygulamalara yönelik örnekler, görülmemektedir. Oysa tartışma forumları gibi araçlar devlet-vatandaş ilişkisine interaktif bir boyut kazandırmak ve eş zamanlı iletişimin sağlanması açısından etkili araçlardır. Büyükşehir belediyelerimiz bu araçları kullanarak devlet-vatandaş, vatandaş-vatandaş arasındaki etkileşimi arttırmalıdır. Danışma aşamasında bir müzakere

yaratmak için bu araçların kullanılması neredeyse zorunlu hale gelmektedir. Müzakereci anlayışla beraber yöneticilerin ve temsilcilerin iş yükünün azalacağına, vatandaşın bu tartışmalarla beraber siyasal olarak eğitileceğine, sorumluluğun paydaşlar arasında bölüşüleceğine, demokrasi anlayışının daha katılımcı bir hale geleceğine inanmak rasyonel bir tutum olacaktır. Bu doğrultuda büyükşehir belediyeleri; çevrimiçi tartışma forumları, çevrimiçi vatandaş jürileri gibi iletişimin eşgüdümlü olduğu uygulamaları web sitelerine eklemeli ve vatandaşla olan iletişimlerini geliştirmelidirler. Vatandaşların, politikalara karşı geri bildirimlerini toplama hususunda önemli bir etkiye sahip olan ve bir nevi kamu yoklaması görevi gören çevrimiçi anketlerin sayısı arttırılmalıdır. Çevrimiçi anketler, önemli kararlar alınacağında vatandaşların görüşlerini toplamak üzere daha sık bir şekilde kullanılmalıdır. Danışma aşamasına yönelik uygulamalar gerçekleştirilmeden önce vatandaşa detaylı bir şekilde tanıtılmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki danışma aşamasına yönelik uygulama örneklerine yakından bakıldığında, bu uygulamaların hayata geçirilmeden önce vatandaşın iyi bir biçimde bilgilendirilmesi ve katılımının sağlanması için ciddi bir hazırlık sürecinden geçirildiği görülmektedir. Vatandaş bilgilendirme merkezlerinin kurulması, çeşitli platformlarda tanıtımların yapılması, tanıtım ve bilgilendirme amaçlı bazı konferansların gerçekleştirilmesi hazırlık sürecine örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin çalışmaları yakından incelendiğindeyse, hazırlık sürecinin genel olarak hızlı bir biçimde gerçekleştirildiği söylenebilir. Halkın daha iyi bilgilendirilmesi ve katılımının arttırılması için uygulamaların hazırlık evresinin daha uzun bir sürece dayalı, sistematik olarak belirli takvim günlerine yayılan çeşitli aktiviteler aracılığıyla sağlanması faydalı olacaktır.

Ülkemizde yerel düzeyde aktif katılım aşamasına rastlamak çok güç bir durumdur. Genel olarak aktif katılıma yönelik yalnızca birkaç büyükşehir belediyesinde e- dilekçe uygulaması görülmektedir. Aktif katılım aşaması, vatandaşın politika oluşturma ve karar alma süreçlerine katılımını ifade etmektedir. Dolayısıyla e-demokrasinin en önemli aşamalarından birisidir. Etkin bir aktif katılım süreci için diğer aşamaların başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Danışma aşamasının başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, aktif katılım aşamasındaki ilerlemelere sağlam bir basamak olacaktır. Günümüzdeki bilişim teknolojileri çalışmaları e-oylama gibi aktif katılım araçlarını önemli derecede etkilemektedir. Gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen çalışmaların neticelendirilmesiyle beraber aktif katılımın önündeki engellerin büyük bir

kısının giderileceğine dair görüşler umutlar mevcuttur. Bu çalışmaların başında block chain teknolojisi gelmektedir. Türkiye’deki büyükşehir belediyelerine bakıldığında yalnızca birkaç büyükşehir belediyesinin web sitesinde bulunan e- dilekçe uygulamasından söz edebilmekteyiz. Aktif katılım aşamasına daha emin adımlarla geçebilmek ve aktif katılım aşamasında rol oynayacak bilinçli yurttaş modelini gerçekleştirebilmek için büyükşehir belediyelerimizin danışma aşamasında kullandıkları araçları çoğaltmaları gerekmektedir. Teknoloji alanındaki gelişmeleri yakından takip eden ülkemizde gün geçtikte demokrasi elektronikleşmektedir. Büyükşehir belediyelerimiz arasında yakın zamanda aktif katılımın araçları olan e- dilekçe uygulamalarının yaygınlaşacağına ve yerel düzeyde e- oylama faaliyetlerinin gerçekleştirileceğine dair büyük bir potansiyel bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

(Päivärinta Tero, Sæbø, Øystein (2006), Models of E- Democracy, *Communications of the Association for Information Systems*, vol:17, art:37, s. 818-840.

Afşar, Önder A. (2019). NİTELİKLİ DEMOKRASİ BAĞLAMINDA DEMOKRASİ VE E-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15 (4), 1101-1118.

Ağaoğulları, M. A., Türk, D., Yalçinkaya, A., Yılmaz, Z., & Zabcı, F. (2012). *Sokrates'ten Jakobenlere: Batı'da Siyasal Düşünceler* (M. A. Ağaoğulları, Ed.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Akay, A. (2007). Kuruluşundan Günümüze YerelNET: TODAİE Yerel Yönetimler Web Portalı, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 16 (1), s. 76-99).

Akbal, İ. (2017). *Sivil Toplum*, İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Akgül, Dr. Mehmet E. (2010). “Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl:68, Sayı:2010/4, s. 83.

Aksu, H, Kurtuluş, H. (2011). “Yerel Temsil ve Katılım Açısından Sivas Belediye Meclisi”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:470, s. 113-132.

Aktan, E. (2017). Sosyal Medya ve Siyasal Katılım, Konya: Eğitim Yayınevi.

Aktaş, M. (2015). Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. .3, c.1, ss. 87-105.

Aktaş, M. (2015). DEMOKRASİ KAVRAMINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 87-105.

Alkan, Yavuz S. (2018). Gizli Demokrasi: Temsili Demokrasi Krizi ve Doğrudan Demokrasi Talebi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Görüş. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 23-43.

AlSammak, A., AbdElRahman, A., ElShishtawy, T., & Elewa, A. (2015). Challenges of Electronic Voting-A Survey, *Advances in Computer Science: an International Journal*, 4(5).

Altın, A. (2019). İdari Kolluğun Temel Faaliyet Alanı Olarak Kamu Düzeni Kavramı, *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, s. 733-745.

Altınkök, S. (2016). “Müzakereci Demokrasi ve Uygulama Yönetimi Olarak “Vatandaş Jurileri” Yaklaşımı”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı:6, s. 1-39.

Arar, A. Asım. “Yerel Gündem 21”, <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>, Erişim Tarihi:13.04.2020.

Aristoteles (1975). *Politika* (Mete TUNCAY, Çev.), Ankara: Remzi Kitapevi.

Aristoteles (2012). *Atinalıların Devleti*, (Çev:Ari Çokona), Nakkal Elektronik Yayıncılık.

Aslan, S. (2010). SİVİL TOPLUM: KAVRAMSAL DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (33), 188-212.

Åström, J. (2001). Should Democracy Online Be Quick, Strong, or Thin ?, *Communications of The ACM*, Sayı:1, Cilt:44, s. 49-51.

Aşgın, Prof. Dr. S. (2006). “Kamuda Stratejik Planlama”, *İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını*, Ankara.

Ataöv, A. (2013). “Karar Verme Süreçlerinin Demokratikleşmesinde Stratejik Yaklaşımın Rolü ve Örnek Uygulamalar Süreç Tasarımı, Katılım ve Eylem”, *Planlama*, Cilt:23, Sayı:3, s. 125-133.

Atvur, S. (2009). “Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:35, Sayı:2, s. 231-241.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, https://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_ozerklik_Sarti.pdf, Erişim Tarihi: 10.04.2020.

- Awasthi, A, Lal, S. (2003). Proxy Blind Signature Scheme, *DBLP*.
- Axtmann, R. (2003). *Understanding Democratic Politics*, LONDON: Sage Publications.
- Aydın, Muhammed E. (2018). Blokzincir Tabanlı Oy Verme Sistemi Önerisi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi.
- Barbrook, R, Cameron, A. (1996). The Californian Ideology, *Science as Culture*, January.
- Barca, Prof. Dr. M. (2009). “Stratejik Yönetim Düşüncesinin Gelişimi”, Ankara Sanayi Odası.
- Baştürk, E. (2011). “Demokrasi Teorisine Dönüş (Giovanni Sartori)”, *Liberal Düşünce*, Yıl 16, Sayı 61-62, Kış-Bahar 2011, s. 39 – 48.
- Bayram, A. (2011). Topluluk, İktidar İlişkileri, Birey ve Müzakereci Demokrasi, *Liberal Düşünce Dergisi*, (62), 111-120.
- Becker, T, Slaton, Christa D. (2000). *The Future Of Teledemocracy*, London: Praeger.
- Belediye Kanunu (5393 S. K), Resmi Gazete, (Temmuz 2005).
- Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği (25961), Resmi Gazete, (Ekim 2005).
- Bulut, Özlem D. (2013). “Kentsel Sürdürülebilirlik İçin Yerel Gündem 21: Samsun Örneği”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi.
- Büyükşehir Belediye Kanunu (2004, 23 Temmuz), *Resmi Gazete*, (Sayı: 25531), Erişim Adresi: www.resmigazete.gov.tr.
- Caldow, J. (2003). *e-Democracy: Putting Down Global Roots*, Washington, DC: Institute for Electronic Government, IBM.
- Can, M. (2019). İnsan Hakları ve Demokrasi Arasındaki İlişkinin Felsefi Analizi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 23 Özel Sayı, 2155-2167.

Civic Alliance Report (2002). http://www.weblab.org/ltc/LTC_Report.pdf

Çelik, V., Çelik, F, Usta, S. (2008). “Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik İlişkisi”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, s. 85-102.

Çın, S. (2019). “Demokratik Hukuk Devleti ve Siyasal İktidarların Aykırı Uygulamaları”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.

Çıldan, C., Ertemiz, M., Tumuçin, H. K., Küçük, E., & Albayrak, D. (2012). Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki rolü. *Akademik Bilişim*, 3.

Çukurçayır M, Akif, Çelebi, E. (2009). BİLGİ TOPLUMU VE E-DEVLETLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5 (9), 59-82.

Demir, C. & Yılmaz, M. (2016). Stratejik Planlama Süreci ve Örgütler Açısından Önemi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı.1, ss. 69-88.

Demir, G. (2011). Habermas Ve Foucault: Müzakereci Demokrasi ve Yönetimsellik, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 11 (22), 48-71.

Demir, N. (2010). "Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları," *Ege Academic Review*, Ege University Faculty of Economics and Administrative Sciences, vol. 10(2), pages 597-611.

Demirel, D. (2010). Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E- Yönetişim, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:466, s. 65-94.

Dinçkol, B. (2017). Atina Demokrasısından Roma Cumhuriyetine-" Demos" tan" Populus Romanus" a. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 23(3), 751-765.

Dinçkol, Bihterin V, Işık, A. (2019). Katılımcı Demokrasi ve Online Karar Alma Bağlamında E-Oy ve Estonya Örneği, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25 (2).

Doğan, Kadir C. & Kalkışım, Hasan M. (2015). “Türkiye’de Yerel Siyasete Katılım Açısından Kent Konseyleri: Gümüşhane Kent Konseyi Örneği”, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2), ss. 118-136.

DPT (2001). Kamu İdareleri İçin Stratejik Plan Hazırlama Kılavuzu, Ankara.

Duvan, Dr. Ayşe Ö. (2019). “Devlet Teorisinde Kuvvetler Ayrılığının Doğuşu: Locke ve Montesquieu”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı:1, s. 40.

Dünya Kentlerinden İlham Veren Proje Uygulamaları, Erişim Tarihi: 06.03.2021,
https://www.sodemsen.org.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/DunyadanOrnekler_Kitap_Baskiya_Rev2.pdf.

Emini, Filiz T, Kocaoğlu, M. (2014). E- Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimler (Kırşehir Örneği), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:32, ss. 69-78.

Emini, Filiz T, Kocaoğlu, M. (2016). KIRIKKALE’DE E-DÖNÜŞÜM YAPILANMASININ BOYUTLARI: İL ÖZEL İDARESİ ÖRNEĞİ, *Sakarya İktisat Dergisi*, 5 (4), 20-36.

Emrealp, S. (2005). “Yerel Gündem 21 El Kitabı”, IULA-EMME Yayını, İstanbul.

Engin, M. & Gürses, F. (2014). TÜRKİYE DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN E DEMOKRASİ GELİŞİM MODELLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ . 12. Kamu Yönetimi Forumu (pp.550-569). Kuşadası, Aydın, Türkiye.

Erdinç, T. (1974). “Jean-Jacques Rousseau, Görüşleri ve Demokratik Sistem Üzerindeki Etkileri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 40, Sayı 1 – 4, İstanbul 1974, s. 295.

Erdoğan, M. (2001). “Siyasî Partiler, Devlet ve Demokrasi”, *Liberal Düşünce*, Cilt: 23 (Yaz), ss. 59-66.

Eryılmaz, M. B. (2006). Demokratik Ülkelerde Kolluk Güçleri Arasında Yetki ve Görev Alanı Paylaşımı: Türkiye Örneği, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 19(64), 179-188.

EU E- Democracy Report (2009). Erişim Tarihi: 04.04.2021, <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/edemocracy.pdf>

Eyduran, Müge G. (2014). “Kent Yönetimine Katılımın Bir Aracı Olarak Yerel Gündem 21 ve Türkiye’deki Örnek Uygulamaları”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi.

F. P. Hjálmarsson, G. K. Hreiðarsson, M. Hamdaqa and G. Hjálmtýsson, "Blockchain-Based E-Voting System," *2018 IEEE 11th International Conference on Cloud Computing (CLOUD)*, 2018, pp. 983-986.

Freeman, J. & Quirke, S. (2013). Is E-Democracy a Myth?, *International Conference for E-Democracy and Open Government - Krems, Austria* Duration: 22 May 2013 → 24 May 2013.

Freeman, J. & Quirke, S. (2013). Understanding E- Democracy Government-Led Initiatives for Democratic Reform, *JeDEM*, 5, (2), p. 141-154.

Future Melbourne Community Plan Final Draft, (2008). https://www.melbourne.vic.gov.au/about-council/committees-meetings/meeting-archive/MeetingAgendaItemAttachments/44/796/PC_511_20080902.pdf.

Gencür, İbrahim G. (2020). “Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri: Manisa Yunus Emre Kent Konseyi Örneği”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi*, Yüksek Lisans Tezi.

Genç, F. Neval (2009). “Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23.

Görün, M. (2006). “Yerel Demokrasi ve Katılım: İzmir, Konya ve Ağrı İl Genel Meclis Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, s. 160-183.

Gözler, K. (2016). “*Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*”, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Gözler, K. (2017). Temel Hak ve Hürriyetler, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Gözler, Kemal (1988). Halkoylamasının Değeri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt:40, sayı:1-4, s. 97-113.

Gözlügöl, Said V. (2013). “*Uluslararası Hukuk Boyutuyla Hukukun Üstünlüğü*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y, s. 1423.

Gümüş, A. (2014). Demokrasilerde Sivil Toplum ve Devlet–Sivil Toplum İlişkisinde Karşılaşılabilecek Sorunlar, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:18, Sayı:3, ss. 529-572.

Güncel Türkçe Sözlük”, www.sozluk.gov.tr, Erişim tarihi: 15.03.2020 16:43.

Güneş, İ. (1996). “Yerel Yönetimler ve Siyasal Faktörler”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:4, s. 83-92.

Güven, A. (2016). “Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı”, *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4(1) (2016) 21–30.

Güven, A. (2017). “Kentsel Sorunların Çözümünde Kent Yönetimi ve Paydaşlarının Rolü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:10, Sayı:52.

Hacker, K L, VAN DIJK, Jan A. G. (2000). *Digital Democracy Issues and Theory of Practice*, LONDON: Sage Publications.

Henden, H, Burçin Henden, Rıfkı. (2005). YEREL YÖNETİMLERİN HİZMET SUNUMLARINDAKİ DEĞİŞİM VE e-BELEDİYEÇİLİK, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14), 48-66.

Hennen, L., Keulen, Ira V, Aichholzer, G, Lindner, R, Nielsen, R. (2020). European E- Democracy in Practice, *Springer Open*, eBook.

Heywood, A. (1992). *Politicial Ideologies* (Bican ŞAHİN, Çev.), İstanbul: Macmillan Yayınevi.

Heywood, A. (2013). *SİYASET*, Ankara: Adres Yayınları.

<https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/edemocracy.pdf>. Erişim Tarihi: 21.05.2021.

<https://scoop4c.eu/cases/estonian-internet-voting>, Erişim Tarihi: 22.04.2021.

<https://www.yerelnet.org.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 18.04.2021.

İkinciogulları, F. (1997). “Hukuk Devleti”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.1, S. 1, 1997, s. 28-30.

Kabasakal, M. (2008). “Sivil Toplum ve Demokrasi”, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Kandur, H. (2011). “Türkiye’de Kamu Kurumlarında Elektronik Belge Yönetimi: Mevcut Durum Analizi ve Farkındalığın Artırılması Çalışmaları”, *Bilgi Dünyası*, 12(1), s. 2-12.

Karkın, N. (2012). E-Katılım Kavramı ve Süreci: Kamu Siyasa Oluşum Sürecine Vatandaş Katkısının Olabilirliği, *Sosyoekonomi Dergisi*, sayı:17, s. 42-62.

Kaypak, Ş. (2012). “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 8, Sayı 17, s. 172-196.

Kent Konseyi Yönetmeliğı (2006), T.C. Resmi Gazete (26313, 8 Ekim, Pazar).

Kersting, N. (2012). *Electronic Democracy*, BERLİN, TORONTO: Barbara Budrich Publishers.

Korkmaz, E. (2016). Demokrasi Kavramı ve Müzakereci Demokrasi, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler V*, İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları.

Krimmer, R & Volkamer, M. (2007). The Development of Remote E- Voting Around the World: A Review of Roads and Directions, Germany: *E- Voting and Identity, First International Conference*.

Kubicek, H. (2007). Report for the Congress of Local and Regional Authorities on Electronic Democracy and Deliberative Consultation on Urban Projects.

Kuzu, B. (1992). Demokrasi-Resmi İdeoloji-Sivil Toplum. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47 (01).

Küçüksüleymanoğlu, R. (2008). “Stratejik Planlama Süreci”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:16, s. 2, s. 403-412.

Machintosh, A. (2004). Characterizing E-Participation in Policy-Making, *Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences*.

Mahmutoğlu, A. (2011). “Türkiye’de Merkezi Yönetim- Yerel Yönetimler-Mülki İdare İlişkisinin Geleceği”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:471-472, s. 143-168.

Mansbridge, J., Bohman, J., Chambers, S. , Estlund, D., Føllesdal, A., Fung, A., ... & Martí, J. L. (2010). The place of self-interest and the role of power in deliberative democracy, *Journal of political philosophy*, 18(1), 64-100.

Maraş, G. (2015). KAMU YÖNETİMLERİNDE E-DEVLET VE E-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (37), 121-144.

Mayo, H.B (1964). *Demokratik Teoriye Giriş* (Emre KONGAR, Çev.) İstanbul: Türk Siyasi İlimler Derneği.

Mecidov, C. (2008). Azerbaycan’da Demokratikleşme Süreci ve Siyasi Partiler: Çok Partili Hayata Geçiş, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

MİLL, John S. (1909). *Considerations on Representative Government*, Parker, Son and Bourn, West Strand.

Nacak, O. (2014). Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 194-214.

Nair, P. (2008). E- Governance: A Step Towards Digital Democracy, *5th International Conference on E-Governance: Foundations of EGovernment*, Hyderabad: ICEG, s,28–30.

OECD (2001). *Citizens as Partners OECD Handbook On Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making*,

<https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Citizens-as-Partners-OECD-Handbook.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2021.

On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012, 12 Kasım), *Resmi Gazete* (Sayı:28489). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.html>

Önder, Ö. & Güler, E. (2016). “Türkiye’de Yerel Demokrasi Açısından Kent Konseylerine Üzerine Bir Araştırma: Kütahya Kent Konseyi Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s. 881-902.

Özalp, A. (2009). “Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi”, Uluslararası Davraz Kongresi bildiri metni, Isparta, S. D.Ü, ss. 24-27.

ÖZCAN, Zişan K. (2017). KAMU POLİTİKALARINDA DEĞİŞİMİN YÖNETİM ANLAYIŞINA ETKİSİ, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. Cilt:4.

Özden, K. (2012). “General Politics: Knowledge Democracy: Consequences for Science, Politics and Media”, SAGE Publications, Cilt:10, Sayı:2.

Özel, N. (2016). BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN ETKİSİYLE DEĞİŞEN BİLGİ KAYNAKLARI, HİZMETLERİ VE ÖĞRENME ORTAMLARI, *Milli Eğitim Dergisi*, 45 (209), 270-294.

Özer, M. Akif (2006). Yönetişim Üzerine Notlar, *Sayıştay Dergisi*, Sayı. 63, s. 59-89.

Özgür, H. & Yavuzçehre, P. (2016). Türkiye’nin Büyükşehir Belediyesi Sistemi:1982-2015, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), s. 903-926.

Päivärinta, Tero, Sæbø, Øystein (2008), The Genre System Lens on E-Democracy, *Scandinavian Journal of Information System*, vol:20 (2).

Peart, Michael N., Diaz, Javier R. (2007). Comparative Project on Local e-Democracy Initiatives in Europe and North America, *e-Democracy Centre Research Centre on Direct Democracy Faculty of law University of Geneva, Switzerland*.

Pekcan, Ethem, K. (2011). Belediye Hizmetlerinde Bilgi- İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve E- Belediye Uygulamalarındaki Son Gelişmeler: Bir Literatür Taraması, *Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:XIII, Sayı:1, s. 65-88.

Pexito, T. (2008). E- Participatory Budgetin: e- Democracy from Theory to Success?, *E- Democracy Center*.

Poyraz, E. (2017). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım ve Temsilîyet Sorunsalı Üzerine Bir Değerlendirme: Belediye Meclislerinin Etkinliği, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol:1/1.

Pustu, Y. (2005). “Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Siteden Dünya Kentine”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:60. s. 129-151.

Rosenfeld, M. (2014). *Hukukun Üstünlüğü ve Anayasal Demokrasinin Meşruiyeti*, Çev.: Volkan Aslan, Hukuk Kuramı, C. 1, S. 2, Mart-Nisan, s. 35.

Sæbø, Øystein, Rose, Jeremy, Flak, Leif (2008), The Shape of E- Participation: Characterizing an Emerging Research Area, *Government Information Quarterly*, 25, p.400-428.

Saldamlı, A. (2008). İnsan kaynakları yönetiminde bilişim teknolojisinin kullanımına yönelik bir araştırma: Tekirdağ örneği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 239-263.

Sansarcı, İrem. (2013). Elektronik Devlet ve E Demokrasi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sartori, G. (2014). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev. Prof. Dr. Mehmet TURHAN, İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Schmitter, R, C. – Karl, P. (1991). “What Democracy is ... And is Not”, *Journal of Democracy*, Summer.

Shanab, Emad A (2016). How Perceptions of E- Participation Levels Influence the Intention to Use E- Government Websites, *Transforming Government People Process and Policy*, vol:10, p.315-334.

Sığirtmaç, L. (2009). “Postmodern Dönemde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yerel Siyasal Katılıma Etkileri”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Şahin, A, Örselli, E. (2003). E- Devlet Anlayışı Sürecinde Türkiye, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

Şenel, A. (1970). *Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970, Ankara.

TAMBOURIS, Efthimios; Macintosh, Ann; Coleman, Stephen; Wimmer, Maria; Vedel, Thierry; Westholm, Hilmar; Lippa, Barbara; Dalakiouridou, Effie; Parisopoulos, Konstantinos; Rose, Jeremy; Aichholzer, Georg; Winkler, Roman (2007). *Introducing eParticipation*, Ed. Efthimios Tambouris, DEMO-net booklet series, no. 1. DEMO-net The Democracy Network.

Tan, M , Çiçek, Y , Koçar, H . (2016). Siyasi Partiler ve Türkiye’de Parti İçi Demokrasi Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerileri, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , Cilt:5, Sayı:2 , ss. 347-366.

TBMM Araştırma Merkezi (2010). “Bir Doğrudan Demokrasi Aracı Olarak Referandum”, *TBMM Araştırma Merkezi Yayınları*, TBMM Basım Evi, Ankara.

TBMM Araştırma Merkezi (2010). “Bir Doğrudan Demokrasi Aracı Olarak Referandum”, *TBMM Araştırma Merkezi Yayınları*, TBMM Basım Evi, Ankara.

TBMM. (2003). Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile İçişleri, Plan ve Bütçe ve Anayasa Komisyonları Raporları (1/731), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/>.

Tonta, Y, Küçük, M. Emine (2005). Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler, *Türk Kütüphaneciliği*, 19 (4), 449-464.

- Toprak, Z. (2014). *Yerel Yönetimler*, İzmir: Siyasal Kitapevi.
- Topukcu, A. (2011). Kuramsal ve Hukuksal Açıdan Doğrudan Demokrasi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi.
- Trajkovik, V. (2013). *Yerel Yönetimler için Bilgi ve İletişim Teknolojileri BİT: standartlar, ilkeler ve en iyi uygulamalar*, editörler: İsmail Güneş & Mustafa ÖZKUL, Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, ss. ,1113-1132.
- Türko, Esra S. & Gökçenoğlu S. (2020). “Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, ss. 574-589.
- Uçkan, Ö. (2003). “E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü”, *Aylık Strateji ve Analiz E-Dergisi*, 5, ss. 1–19.
- United Nations (2014). *E- Government Survey: E- Government For The Future We Want*, Department of Economic and Social Affairs.
- Usta, A. (2014). “Kamu Örgütlerinde Stratejik Planlama Süreci: Potansiyel Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Verimlilik Dergisi*, Sayı:4.
- Uygun, O. (2017). *Demokrasi*, On iki levha Yayıncılık, İstanbul.
- Üzmez, P. (2019). Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin E – Yönetişim Uygulamaları: Yerel Demokrasi ve Katılım Açısından Bir Değerlendirme, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Varlık, Ü, Ören, B. (2003). DEMOKRASİ VE TEMSİL. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3 (5), 172-185
- Vergin, N. (2008). *Siyasetin sosyolojisi*, İstanbul: Doğan Kitap.

Watson, R, Akselsen, S, Evjemo, B, Arsather, N (1999). Teledemocracy in Local Government, *Communications of the ACM*, vol:42, no:12.

World Bank (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*, Washington, D.C.: World Bank.

Yaman, Fatih T. (2018). Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 136-160.

Yaman, M. & Küçükşen, M. (2018). “Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi Açısından Yerel Katılımın İncelenmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:55, ss. 247-259.

Yavuzoğlu, S. (2017). Dünyada E- demokrasi Uygulamaları ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Yazıcı, K. (2014). “Kamuda Stratejik Planlamanın Başarısız Olma Nedenleri ve Çözüm Önerileri”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:14, Sayı:28.

Yerel Gündem 21 Programı, Erişim Adresi:
<https://habitatdernegi.org/yonetisim/yerel-gundem-21-programi/>.

YEREL YÖNETİMLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, “Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve İhtisas Komisyonları Teşekkülü ve Çalışmalarına İlişkin Rehber” Nisan 2019.

Yeşildal, A. (2019). Sosyal Medya, Yerel Yönetimler ve Katılımcı Yönetim: Bilgi Çağında Belediyeler İçin Yeni Stratejileri, *İnsan ve İnsan Dergisi*, 6 (22), s. 883-902.

Yıldızak, B. (2020). “Kentsel Yoksulluk: Çanakkale Örneğinde Fevzipaşa Mahallesi”, *Akademik Düşünce Dergisi*, Sayı:1, Bahar 2020, ISSN: 2687-6124.

Yıldızdöken, Ç. (2015). Platon’da Demokratia Kavramı, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, sayı:25, s. 60-75.

Yumlu, O. (2019). Epistokratik İtiraz Karşısında Eşit Oy hakkı ve Çoğunluk Kararı İlkesinin Konumlandırılması, *Alternatif Politika*, s. 11, c.2, s. (375-400).

Zabunoğlu, G. (2017). Bir Radikal Demokrasi Teorisi Olarak Müzakereci Demokrasi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı:66 cilt:4.

Zittel, T. (2001). Electronic Democracy and Electronic Parliaments A Comparison Between the US House, the Swedish Riksdagen, and the German Bundestag, *Joint Sessions of Workshops of the European Consortium of Political Research*.-

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. E- Demokrasi Tipolojilerinin Kavramsal Farklılıkları.	86
Tablo 2. Elektronik Demokrasi: Üç Katmanlı Konsept.	88
Tablo 3. Åström'un E- Demokrasi Modelleri.	92
Tablo 4. Elektronik Devlet Enstitüsü E- Demokrasi Modeli.	95
Tablo 5. E- Demokrasi Modelleri.	97
Tablo 6. Päiväranta & Sæbø E- Demokrasi Modeli.	98
Tablo 7. Politika Yapım Sürecinin Aşamalarında Kullanılan E- Katılımcılık Araçları	107
Tablo 8. Oylama Yöntemleri.....	114
Tablo 9. Bilgilendirme Aşaması 1.....	138
Tablo 10. Bilgilendirme Aşaması 2.....	139
Tablo 11. Bilgilendirme Aşaması 3.....	141
Tablo 12. Bilgilendirme Aşaması 4.....	143
Tablo 13. Bilgilendirme Aşaması 5.....	144
Tablo 14. Bilgilendirme Aşaması 6.....	146
Tablo 15. Danışma Aşaması 1.....	150
Tablo 16. Danışma Aşaması 2.....	150
Tablo 17. Danışma Aşaması 3.....	150
Tablo 18. Danışma Aşaması 4.....	151
Tablo 19. Danışma Aşaması 5.....	151

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. E- Demokrasinin Kavramsal Modeli.....	72
--	----

ÖZGEÇMİŞ

Olkant Eren EROL, Avcılar Anadolu ve Teknik Meslek Lisesi'nin bilişim teknolojileri/veri tabanı bölümünden 2014 yılında mezun olduktan sonra eğitim hayatına ara vermeden aynı yıl içerisinde Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde lisans eğitimine başlamıştır. 2018-2019 eğitim döneminde Erasmus Programı'na katılarak Collegium Civitas Üniversitesi'nde bir dönem boyunca değişim öğrencisi olmuştur. 2019 yılında onur öğrencisi olarak mezun olmuştur. Lisans eğitimini tamamladıktan sonra Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

